

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

YAPAY ZEKÂ ÇALIŞMALARINDAN TURING TESTİ'NİN
ZİHİN FELSEFESİ AÇISINDAN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MENEKŞE SEÇİL YAPIK

DANIŞMAN
DOÇ. DR. AHMET EYİM

VAN-2021

KABUL VE ONAY SAYFASI

MENEKŞE SEÇİL YAPIK tarafından hazırlanan “Yapay Zekâ Çalışmalarından Turing Testi’nin Zihin Felsefesi Açısından Analizi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Felsefe Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Doç. Dr. Ahmet EYİM Felsefe Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan : Doç. Dr. Ahmet EYİM Felsefe Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Doç. Dr. Eren RIZVANOĞLU Felsefe Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Doç. Dr. Senem KURTAR Felsefe Anabilim Dalı, Gaziantep Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	29/09/2021
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Menekşe Seçil YAPIK

29.09.2021

Yüksek Lisans Tezi
Menekşe Seçil YAPIK

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eylül, 2021

**YAPAY ZEKÂ ÇALIŞMALARINDAN TURING TESTİ'NİN
ZİHİN FELSEFESİ AÇISINDAN ANALİZİ**

ÖZET

Zihin felsefesi çalışmaları; zihnin özelliklerini, geçmişi ve geleceği hakkındaki düşüncelerin neler olduğuna ilişkin tartışmaların güncelliğini koruyan çalışmalardır. Bilimsel çalışmalarda da deneysel açıdan kuramların ortaya çıkmasına neden olan çalışmalardır. Çağdaş zihin felsefesinde ise; insan zihninin doğaya bağımlı bir fiziksel dünyadan kopabileceği hakkında tartışmalara yer verilir. Çünkü zihin, fiziksel yasalarla yönetilemez. İnsan zihninin, fiziksel dünyada bulunmayan özellikleri vardır. Zihin beden ilişkilerine yönelik çalışmalardan biri Descartes'ın zihin-beden düalizmidir. Zihin-beden düalizmi, zihin ile beden bağlantısı hakkındaki tartışmaları içerir. Bu tartışmalar da beraberinde, zihinlerin, bedenlerde nasıl etki yarattığıyla ilgili olarak nedensellik probleminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Çağdaş zihin felsefesinin temel problemlerinden biri zihin-beden ilişkisine yönelik çalışmalarda, karşılaşılan problemlerdir. Zihin-beden problemlerinin anlaşılması doğrultusunda, insan zihnini anlamaya yönelik, farklı çalışmalara başvurulmuştur. Bunlardan biri; yapay zekâ çalışmalarıdır. İnsan zihninin sahip olduğu düşünme, anlama, kavrama, yorum yapma gibi özellikler; insanın, canlılık içerisinde üstün bir özelliğe sahip olduğunu göstermiştir. Yapay zekâ çalışmalarında ise; insan zihninin üstün özelliklerinden yola çıkılarak, bir benzerinin yapılması ihtimali, zihin felsefesinde tartışmalara sebep olmuştur.

Bu tez çalışmasında; zihin felsefesi çalışmalarında yer alan, yapay zekâ çalışmalarının üzerinde durulmuştur. Yapay zekâ çalışmalarının temelinde yatan felsefi sorunlar analiz edilmiştir. Çağdaş zihin felsefesi çalışmalarında, yapay zekanın ne gibi sınırları olduğu tartışılmıştır. Felsefesi temelde, yapay zekâ çalışmalarına yönelik eleştiriler, yorumlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zihin Felsefesi, Bilinç, Zihin, Zihin-Beden Problemi, Düalizm, Niteliksellik, İşlevselcilik, Fiziksellik, Yapay Zekâ, Turing Makinesi, Güçlü-Zayıf Yapay Zekâ.

Sayfa Adedi: XII+71

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet EYİM

Master Thesis
Menekşe Seçil YAPIK

VAN YUZUNCU YIL UNIVERSITY
THE INSTITUTE of SOCIAL SCIENCES

September, 2021

**FROM ARTIFICIAL INTELLIGENCE STUDIES OF THE
TURING TEST ANALYSIS IN TERMS OF THE PHILOSOPHY OF MIND**

ABSTRACT

Philosophy of mind studies are studies that keep the characteristics of the mind up to date with discussions about what thoughts about its past and future are. In scientific studies, they are also studies that lead to the emergence of theories from an experimental point of view. In contemporary philosophy of mind, there are discussions about how the human mind can be disconnected from a physical world dependent on nature. Because the mind cannot be governed by physical laws. The human mind has features that are not found in the physical world. One of the works on mind-body relations is Descartes ' mind-body dualism. Mind-body dualism includes discussions about mind-body connection. These discussions have led to the problem of causality in relation to how minds affect bodies. One of the main problems of modern philosophy of mind is the problems encountered in studies of the relationship between mind and body. In line with understanding Mind-Body Problems, different studies have been applied to understanding the human mind. One of them is artificial intelligence studies. The characteristics of the human mind such as thinking, understanding, understanding, and commenting have shown that man has a superior property in vitality. In artificial intelligence studies, the possibility of a similar one based on the superior characteristics of the human mind has caused controversy in the philosophy of mind. In this thesis, artificial intelligence studies in philosophy of mind were focused on. The philosophical problems underlying

artificial intelligence studies have been analyzed. In contemporary philosophy of mind studies, it has been discussed what limits artificial intelligence has. His philosophy was based on criticisms of the study of artificial intelligence.

Keywords: Philosophy of Mind, Consciousness, Mind, Mind-Body Problem, Dualism, Qualitativeness, Functionalism, Physicality, Artificial Intelligence, Turing Machine, Strong-Weak Artificial Intelligence.

Number of Pages: XII+71

Supervisor: Associate Professor Ahmet EYİM

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	IX
ÖNSÖZ	X
GİRİŞ	1
1. ZİHİN FELSEFESİNİN TEMEL PROBLEMLERİ	10
1.1. Ruh ve Bilinç Nedir?	10
1.2. Zihin Nedir?	17
1.3. Zihnin Özellikleri Nelerdir?	21
1.4. Zihin ve Çevre Arasındaki Ayrımlar Nelerdir?	25
1.5. Zihin-Beden Problemi Nedir?	27
1.6. Zihin-Beden Problemine Yönelik Akımlar Nelerdir?	35
2. ZİHİN FELSEFESİNDE YAPAY ZEKÂ	40
2.1.Yapay Zekâ Nedir? Yapay Zekâ Çalışmalarının Zihin Felsefesindeki Yeri Nedir?	40
2.2.Zihin-Beden Problemlerinden Yola Çıkılarak, Yapay-Zekâ Çalışmalarındaki İtirazlar Nelerdir?	47
2.3. Yapay Zekâ ve Geleceği Hakkında Neler Söylenebilir?	55
SONUÇ	60
KAYNAKÇA	65
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılan kısaltmalar açıklamalarıyla birlikte aşağıda verilmiştir.

Kısaltmalar	Açıklamalar
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire

ÖNSÖZ

Felsefe tarihi, felsefe kavramının ne olduğuna ilişkin tartışmalı bir tarihe sahiptir. Felsefe; insanı ilgilendiren, bilgilendiren, sorunlar ve tartışmalar ağı olarak bilinir. Fakat tarihsel geçmişine baktığımızda gelinen noktada hala güncelliğini koruyan fikirlerin olduğunu görebiliriz. Felsefe bilinenin aksine, kesin olarak bilinmeyenin, kesinliği olmayan, tartışmalara açık bilgilerin bilgisi olmuştur. Örneğin; felsefe tarihine baktığımızda Tanrı'nın varlığı konusu, birçok felsefi problemi de beraberinde getirmiştir. Problemlerin temel kaynağı, Tanrı'nın herkes tarafından kabul edilen belli bir tanımının yapılamamasıdır. Bazı Tanrı tanımlamalarına göre Tanrı'nın varlığı kesindir, bazı tanımlara göre ise, çelişkilidir. Tanrının varlığını destekleyen ifadeler genel olarak; metafiziksel, deneysel, tümevarımsal ve öznel yöntemlerden yola çıkılarak kabul edilmiştir. Tanrı'nın varlığının kanıtlanmadığını destekleyen ifadeler ise genel olarak; tümdengelimsel ve tümevarımsal yöntemler kullanılarak kabul edilmiştir. Tanrının varlığı problemi sorunu üç grup başlığı altında toplanmıştır. Bunlar; 'Tanrı vardır' önermesini kabul edenler, 'Tanrı yoktur' önermesini kabul edenler ve 'Tanrı'nın var olup-olmadığı bilinemez' önermesini kabul edenler olarak kabul edilmiştir.

Tanrı'nın varlığını kabul eden görüşlere göre, Tanrı; değişmez yasaları itibariyle üstün varlık olarak kabul edilmektedir. Tanrı'nın varoluşunun kabul edilmesinden sonra gelen alt varlık olarak insanın varlığı kabul edilmektedir. İnsanın zihinsel fonksiyonları incelendiğinde; düşünen, sorgulayan, anlayan, konuşan, yorumlayan bir varlık olarak kabul edilmektedir. Canlılık kategorisinde insan, düşünen varlık olarak kabul edilmesi ile diğer canlılardan farklı olarak kabul edilmiştir. İnsan, düşünen bir hayvan olarak değerlendirilmiştir.

Felsefe tarihinde insanın düşünsel işlevlerinin boyutu, felsefi problemleri de beraberinde getirmiştir. Düşünebilen varlık olarak insanın varoluşunun zihin başlığı altında ele alınmaya başlanmasıyla, bilimsel çalışmaların seyri değişmiştir. Zihnin varlığını sorgulayan çalışmalarla birlikte zihnin beden ile ilişkilerinin nasıl olduğuna yönelik yeni tartışmalar da ortaya çıkmıştır.

Bilimsel gelişmelere baktığımızda; gelişmelerde, aşama aşama bir değişim ve gelişim söz konusudur. Örneğin, fizik, kimya, biyoloji, teknoloji gibi bilimsel

alanlardaki gelişmeler, insan hayatını iyileştirecek, kolaylaştıracak, deneyimler kazandıracak nitelikte hiç durmadan ilerleme kaydetmiştir. Fakat bunu felsefe tarihi ile karşılaştırdığımızda, felsefede kesin sonuçlara ulaşılmadan, hala tartışmaların devam ettiği çıkarımlarında bulunabiliriz. Felsefede temel anlayış, insanın özünü ortaya koyacak bilgilerin keşfedilmesidir. Felsefenin; bilimsel gelişmelerde olduğu gibi, insanlığa faydalı olma zorunluluğu yoktur. İnsanın ne olduğunun keşfedilmesi ile ilgilenir. Felsefe kökenine bağlı kalarak, kökeninden yola çıkarak, yeni sorular soran ve bu sorulara verilen cevaplarla birlikte yeni tartışmaların önünü açan, durmadan devam eden bir etkinliktir. Felsefede belli kurallardan bahsedilemez. Felsefe düşüncelerimizin olgunlaşmasını ve bu olgun düşüncelerimizi yaşamla bütünleştirmemizi sağlar. Felsefenin her çağda önemi, insanın kendini tanımasının altında yatar. Kendini tanıyan insan, toplumu ve dünyayı öğrenebilir.

Felsefenin konularına baktığımızda, Tanrı'nın bilgisi, insanın bilgisi, var olanın bilgisi, bilginin de bilgisi gibi konuları içerir. Felsefenin alt konularından biri insan zihninin ne olduğu sorusudur. Zihin kavramı, felsefede Zihin Felsefesi başlığı altında değerlendirilir. Zihin Felsefesi; zihnimizin ne olduğu ne gibi özellikleri olduğu ve bedenimizle ilişkilerinin neler olduğu tartışmalarını içerir. Bu tartışmalar, zihnin ve bedenin ne olduğunu, zihnin yapısını, zihin hakkındaki kuramların neler olduğunu, bilinç kavramını, bilinç kavramının öznel niteliklerini ve yapay zekâyı kapsar.

Zihnimizin tarihsel sürecine baktığımızda, zihnin ne olduğu ne gibi eylemleri olduğu tartışmaları, geleneksel zihin felsefesi başlığı altında değerlendirilmiştir. 20. Yüzyıla gelindiğinde ise, zihnimizin içinde bulunduğu anlamsal, düşünsel yolculuğun bir üst seviyesinin ne olabileceği tartışmaları, çağdaş zihin felsefesi başlığı altında değerlendirilmeye başlanmıştır. Bilim insanları bu tartışmaların, zihinsel faaliyetlerimize yeni bir boyut kazandıracığına inandıklarından dolayı, çalışmalarını, teknoloji çağına uygun, çağdaş zihin felsefesi çalışmaları olarak adlandırmıştır. Çağdaş zihin felsefesinde, bu tartışmaların ana kaynağı ise; yaşadığımız teknoloji çağında bir makinenin tıpkı bir insan zihni gibi eylemleri yerine getirip-getiremeyeceği tartışmalarıdır.

Makinelerin insan zihninin eylemlerini yerine getirip-getirmeyeceği tartışmaları ilk olarak, İngiliz matematikçi, mantıkçı ve bilgisayar bilimcisi, Alan Turing'in yazmış

olduğu “Makineler ve Zekâ” adlı makalesinde öne sürmüş olduğu “Makineler Düşünebilir mi?” sorusu ile başlamıştır. Turing’in sahip olduğu mekanik zihin anlayışı, onu, makinelerin de insan zihninin yerine getirdiği eylemleri, gerçekleştirebilme olasılıklarına yönlendirmiştir. Yazmış olduğu makale, günümüze kadar gelmiş olan ve hala cevapları tartışmalara açık halde sorgulanan yapay zekâ çalışmalarının başlangıç noktası olarak ele alınmaktadır.

Günümüzde ilgi çekici ve bir o kadar da önemli tartışmalardan biri olan yapay zekâ, yapay bilinç çalışmaları, insan zihninin bir kopyasının yapılıp-yapılamayacağı soruları ile bilim insanlarını ikiye ayırmıştır. Tartışmalar ise, güncelliğini korumaktadır.

Felsefe, insanlık tarihinde, hayatın anlamını, varlığımızı ve geleceğimizi sorgulayan, önemli ve bir o kadar renkli bir alandır. Felsefenin, yaşamdan bağımsız olarak ele alınması düşünülemez. Bu fikirlerden yola çıkarak, günümüz felsefî tartışmalarını araştırmak, yorumlamak, değerlendirmek ve analiz etmek amacıyla, zihin felsefesi ve yapay zekâ çalışmalarını temel alan böyle bir tez çalışmasına karar verilmiştir.

Tez çalışma sürecimde öncelikle; bilgi ve birikimleriyle her zaman bana destek olan, yol gösteren, kaynak konusunda paylaşımlarda bulunan, kıymetli Hocam, aynı zamanda tez danışmanım Doç. Dr. Ahmet Eyim’e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ardından, maddi ve manevi desteğinden dolayı, her anımda yanımda olan kıymetli aileme, tez yazım sürecimde fikir alış-verişinde bulunduğum ve motivasyonumu kuvvetlendiren kıymetli hocalarım; Prof. Dr. Bülent Cercis Tanrıtanır’a, Dr. Öğretim Üyesi Ertan Zereyak’a, Doç. Dr. Eylem Kılınç’a, Doç. Dr. Eren Rızvanoğlu’na, Doç. Dr. Emrah Akdeniz’e, Doç. Dr. Esra Çağrı Mutlu’ya, Dr. Öğretim Üyesi Emrah Günok’a, Doç. Dr. Senem Kurtar’a, Dr. Öğretim Üyesi Burçak İsmet’e, Prof. Dr. Fethi Soyalp’e, kıymetli dostlarım Öğretim Üyesi Özge Özgüner’e ve Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmeni Behice Eda Yeke’ye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Tez yazım sürecimde, ismini hatırlayamadığım ama yanımda olan tüm sevdiklerime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Menekşe Seçil YAPIK

GİRİŞ

Felsefenin araştırma konularından biri olan zihin felsefesi çalışmaları; zihin, zihinsel olaylar, zihinsel işlevler, zihinsel özellikler, bilinç ve bunların fiziksel olarak bedenimizle ve beynimizle olan ilişkilerini incelemektedir. Zihin felsefesinin diğer çalışma alanları ise; bedenimizin zihnimizle olan ilişkilerinden yola çıkılarak, zihin-beden sorunu, zihnin doğası ve zihnimizin fiziksel bedenimizle ilişkili olup olmadığı gibi sorunları içermektedir. Zihin felsefesi çalışma alanlarının incelenmesine ilk olarak zihin kavramını tanımlayarak başlanmalıdır. Zihin, insan beyninin düşünme, algılama, muhakeme etme, duygu, davranışla ilgili süreçleri kapsayan etkinliklerin toplamı olarak kabul edilir. Bu şekilde tanımlanan zihin kavramı, felsefenin önemli sorunlarından biri olan zihin-beden problemi hakkındaki felsefî tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu tartışmaların içeriğinde; zihnin ve bedenin kendine özgü doğasının ne olduğu, zihnin yapısı hakkındaki kuramların neler olduğu, bilinç kavramı, bilincin özellikleri, öz bilinç kavramı ve yapay zekâ kavramı yer almaktadır. Zihin felsefesindeki temel tartışmalar; zihin-beden problemleri merkezinde toplanmaktadır.

Felsefe tarihine baktığımızda zihin ve beden arasındaki ilişkilerin 17. Yüzyılda yaşamış olan filozoflardan ve modern bilimin kurucusu olarak kabul edilen Descartes ile başladığı kabul edilmektedir. Zihin-beden tartışmalarının Descartes'tan önce yaşayan Antikçağ filozoflarından Platon ve Aristoteles'in felsefî çalışmalarına kadar uzanan eski bir tarihi vardır. Platon ve Aristoteles'in görüşleri; kendilerinden sonra gelen ve zihin felsefesinin tüm tarihsel süreci içinde geliştirilen zihin yaklaşımlarını etkilemiştir. Platon ve Aristoteles ortaya koydukları ruh görüşleriyle, zihin felsefesinde ikiciliğin ve maddeciliğin (materyalizmin) yolunu açmıştır.

Aristoteles materyalist geleneğin temelinde madde kavramını kullanırken, değişim ve oluş kavramlarından etkilenmiştir. Yunan felsefesinin de bir madde temelinde başladığı kabul edilmiştir. Filozoflara göre var olan şeylerin özü, arke'si maddi bir şeydir. Maddenin bir töz olarak varlığının kabul edilmesine ilk karşı çıkan ise Platon olmuştur. Platon'un bu kararının ardından, Aristoteles ise; maddenin değişim ve

oluşun temelinde olduğunu savunmuştur. Böylece Aristoteles, madde ve onun değişme kavramına yeni bir tanımlama getirmiştir (Arslan, 2014, s. 37).

Aristoteles'e göre; üzerinde değişiklik meydana gelen, değişmeyi kabul eden şey, maddedir. Maddenin, öznenin birbirlerini izleyen nitelikleri ise formlardır. Gerçek dünyada var olan şeyler madde ve formların birleşiminden meydana gelmiştir. Madde ve formun birbirinden ayrıldığı tek nokta Tanrı'nın varlığını kabul etmektir. Tanrı, bireylerin ve tözlerin içinde en mükemmel varlık olarak kabul edilmektedir. Tanrı'nın bir maddesi olamaz. Tanrı bir form olarak kabul edilmelidir. Form içinde değişim olamaz. Değişen şeylerde, değişen şey madde olarak kabul edilir. Madde özü itibariyle değişme eğilimindedir. Aristoteles'e göre, madde belirsizdir. Bilinemez olandır. Bilginin konusu madde değildir, formlardır. Bir şeyin ne olduğunu bilmek, onun formunun bilgisi olarak kabul edilmelidir. (Arslan, 2014, s. 141-144)

Maddenin belirsiz olmasından kaynaklı, duyuşal varlıkların maddesi sorgulandığında, duyuşal olmayan varlıkların, örneğin, matematiksel varlıkların da maddesi olduğunu kabul etmiş oluruz. İnsanın maddesi ise, onun bedeni olarak kabul edilmelidir. Bu durumda matematiksel, geometrik ifadelerin maddesi nedir? sorusu ile karşılaşırız. Aristoteles bu soruya, formlardan yola çıkarak, matematiksel ve geometrik ifadelerde, madde ve formun bir arada bulunduğunu açıklayarak cevap vermiştir (Arslan, 2014, s. 145). İnsanlık tarihi 15. 16. ve 17. yüzyıllarda bilimsel devrimleri yaşamıştır. Bu devrimlerle birlikte bilimler, felsefeden ayrı değerlendirmeye başlanmıştır. İlk olarak fizik ve astronomi alanları felsefeden ayrılmıştır. Bilimlerin ve felsefenin iç içe geçmesinden kaynaklı olarak, felsefecilerin ve bilim insanlarının kullandığı kavramlar birbirine geçmiştir. Yaşadıkları dönemde; Kepler, Galileo ve Newton, bilim insanı kabul edilmelerinin yanında filozof olarak da kabul edilmekteydi. Tanrı'nın evrende koyduğu yasaları, keşfetmeye çalışmışlardır. İnsan davranışlarının fiziksel ve biyolojik olarak ele alınması, Kopernik Devrimi'nden¹, Galileo'dan² itibaren Darwinci'lere³ kadar dayanmaktadır.

¹ Kopernik Devrimi, matematikçi ve gökbilimci Nicolaus Copernicus'un 16. yüzyılda gök cisimlerinin durağan değil, sürekli bir devrim içinde olduğunu ve Dünya'nın da içinde olduğu sistemin merkezinde Dünya'nın değil Güneş'in bulunduğunu gösterdiği kozmolojik bir devrimdir. Kopernik Devrimi'ne kadar gezegenlerin Dünya'nın etrafında döndüğünü iddia eden evrensel düşünce, bireysel anlamda da insanlığın egosantrik tavırlarının açıklaması niteliğindedir. Bakınız: <https://gaiadergi.com/kopernik-devriminin-insanlik-tarihine-etkisi/> (Son Erişim: 08.08.2021).

Descartes zihin-beden ilişkisine yönelik çalışmalarında, bilim alanında kesinlik arayışları içine girmiştir. Bunun da matematiksel olarak açıklanması gerektiğini savunmuştur. Yeni bir evren tasarımı gerektiğini ve bu evrenin geometrik bir düzen içinde oluşması gerektiği görüşünü savunmuştur. Matematiksel olarak ifade ettiği felsefi çalışmaları; bilimde kesin ifadelerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Descartes matematiği, felsefe yönteminin modeli olarak ele almış ve böylece matematiksel kesinliğe sahip bir düşünce sistemi kurmaya çalışmıştır. Bir model olarak matematik, her türlü akıl yürütme işleminde bize yol gösterecektir. Matematikte kabul edilen doğrular, felsefe alanında da kabul edilirse, çok sayıda tartışmaya son verebiliriz. Örneğin; Tanrı'nın varlığı, ruhun ölümsüzlüğü, dış dünyanın gerçekliği gibi tartışmalara son verebiliriz. Eğer bu tartışmalar sona ererse, bilimsel çalışmalar için sağlam bir zemin sağlanabilir.

Descartes'ın felsefesinin temeli 'düşünmek' eylemi ve fonksiyonlarına dayanmaktadır. Descartes'a göre; zihnimizin fonksiyonları, fiziksel nesnelerden ayrı olarak değerlendirilmelidir. Zihin ile beden özleri bakımından farklı olmalarına rağmen insanlarda bir arada bulunur. Descartes'ın fikirleri doğrultusunda, zihin-beden problemlerine dair temel soru sorulmuştur. Zihnimiz evrende yer kaplamaz, bedenimiz ise düşünemez. O halde zihin ile beden arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Descartes, bu soruyu sorarak, kişisel çalışmalarından da yola çıkarak, zihin-beden problemini çözdüğünü iddia etmiştir. Ona göre; zihnimizin bedenimizle ilişki içinde olması, bir arada bulunması, beynimizin içinde yer alan bir bezin varlığıyla açıklanmalıdır. Bu bez ise; sadece insanlarda bulunmaktadır. Descartes'ın savunduğu düalizm, evrende maddi nesneler ve maddi olmayan zihinler olmak üzere birbirinden farklı iki varlık türü olduğunu ileri süren *kartezyen* düalizmidir. Kartezyen düalizmi; ruhun cisimsiz olduğunu savunmaktadır. Diğer; nesnelerin

² Galileo Galilei, modern fiziğin babası olarak kabul edilen, İtalyan bilim adamıdır. Galileo, fizik, astronomi ve astroloji alanında da birçok çalışma yapmasının yanı sıra bu konularda felsefi görüşlere de sahiptir. İlgisini daha çok hareket üzerinde yoğunlaştırmıştır. Güneş merkezli astronomi sisteminin fiziğini geliştirmiştir. Bakınız:

<https://www.felsefe.gen.tr/galileo-galilei-kimdir/> (Son Erişim: 08.08.2021).

³ İngiliz biyolog ve doğa tarihçisi Darwin; doğal seçim yoluyla evrim kuramının kurucusudur. İnsan dahil tüm canlı türlerinin doğal seçim yoluyla bir ya da birkaç ortak atadan geldiğini öne sürmüştür ve o günün şartlarına göre bu teoriyi destekleyen pek çok kanıt sunmuştur. Darwin'in fikirleri üzerine inşa edilen modern evrim teorisi, Bakınız: https://tr.wikipedia.org/wiki/Charles_Darwin (Son Erişim: 08.08.2021).

metafizik açıdan birbirinden farklı iki tür niteliği olduğu şeklinde bir görüş benimseyen *nitelik* düalizmidir. Descartes'ın *Kartezyen* düalizmi; onun gördüğü maddi bedenimiz değildir, uzamsal olmayan fakat düşünen bir töz olan, maddi bedenimizden ayrı, bölünmez, zihinsel-şey olarak kabul edilir. Fiziksel olmayan bu zihin bedenimizle nedensel etkileşim halindedir (Churcland, 2012, s. 13). *Nitelik* düalizminde ise; birbirinden farklı iki tip nitelik varlığından bahsedilir, bunlar; zihinsel nitelikler ve fiziksel niteliklerdir. Zihinsel niteliklerin bağımsız varoluş gibi bir özelliği yoktur. Fiziksel sistem yok olunca, yok olurlar.

Materyalizm günümüz zihin felsefesinde, fizikselcilik (*physicalism*) ve ikicilik (*dualism*) tartışmalarına konu olmuştur. Güncel zihin felsefesi tartışmalarında materyalizm kavramı, fizikselcilik kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun altında yatan nedenler ise, bilimsel gelişmelere bakıldığında, madde olmayan fakat maddeyi etkileyen fiziksel alanların varlığının olması, uzay-zaman olaylarının varlığı vs. olarak kabul edilmektedir. Madde olmayan fakat maddeyi etkileyen, uzayda yer kaplayan, diğer fiziksel nesnelerle etkileşim halinde olan şeyler, fizikselcilik görüşünü kapsamaktadır. Fizikselcilik görüşüne göre bilinçli zihin durumları da fiziksel olarak kabul edilmektedir. Bilinçli zihin durumları ise beraberinde, zihnin fiziksel olup-olmadığı sorununu da getirmiştir.

Doğanın dengesi ve fiziksel olaylar söz konusu olduğunda bilim insanları, insan zihnini ayrıcalıklı bir konumda ele almışlardır. Bilim insanları çalışmalarında; doğa olaylarından bahsederken, insan zihnini tüm canlılığın içinde ayrıcalıklı bir yere koymuştur. Bilim insanlarının çalışmalarında, insan zihninin fiziksel dünyadaki yerinin fiziksel olarak açıklamalarının ardından materyalizm karşıtları ortaya çıkmıştır. Materyalizm karşıtlarına göre; fiziksel dünyadaki insan zihni, belirli deneysel kanıtlara dayanmalıdır (Bailey, 2019, s. 17-18).

Zihin ile beden arasındaki etkileşimin ya da aralarındaki ilişkinin doğası ve (eğer varsa bunun) nasıl olanaklı olduğu sorunu çeşitli tartışmalara sebep olmaktadır. Zihin nedir? Bir şey zihinsel ya da fiziksel olarak adlandırılıyorsa, bu adlandırmanın içeriğinde neler vardır? Bir şey düşünüyorsa, mantıksal olarak bu önermeden düşünen bir şeyin ya da bir zihninin olduğu çıkartılabilir. Ancak bir şeyin düşünme yeteneği olmaksızın zihninin olduğunu kabul etmek çelişkili bir çıkarım olacaktır;

Çünkü zihin doğası veya tanımı gereği dūřunmeyi gerektirmektedir. Zaten zihin-beden ilişkisine yönelik tartişmalar da bu türden çelişkiler nedeniyle ortaya çıkmıştır (Priest, 2018, s. 304-305).

İnsan zihninin deneysel olarak incelenmesi gerektiğini savunan görüşlere göre; fiziksel dünyada, insan davranışlarını neden oldukları etkiler aracılığıyla ya da beynin nöro-fizyolojik süreçlerini yol atıkları gözlemlenebilir etkiler aracılığıyla deneysel olarak incelemek mümkündür. Ancak bu noktada şu sorular ortaya çıkmaktadır: İnsanın verdiği kararlar zihinsel olarak kabul edilirken, kararlarımız fiziksel dünyayı nasıl etkilemektedir? Zihinsel süreçler, fiziksel etkiye nasıl neden olabilmektedir? Zihin beden etkileşimi ya da bilinç madde etkileşimi üzerine tartişmalar bilim insanlarına bu alana ilişkin zengin araştırma olanakları sağlamış ve birçok araştırma ayrıntılı olarak zihin-beden ya da beyin-beden arasındaki ilişkiyi incelenmiştir ve incelenmeye devam etmektedir.

Bilim insanları; insan beynini anlamak için deneysel bilimleri, nörolojik ve fizyolojik çalışma alanları, Newton mekaniği, kuantum mekaniği gibi çalışma alanlarına başvurmuşlardır. Bu çalışmaların sonucunda; zihnin felsefi anlamlarına ulaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Doęa yasalarının merkezinde, insan zihni ve zihnin beden ile ilişkilerinin ne olduğu sorunu yer almıştır. Bilimsel çalışmaların dünyamızı ilgilendiriyor olması fakat bilimsel çalışmaların ana kaynağı olan insan zihninin, çalışmalara konu olmamasından kaynaklı, bilimsel çalışmalara, aędař zihin felsefesi temelinde, yeni bir bakış açısı getirilmiştir (Dennett & Hofstadter, 2017, s. 44-46). Zihin felsefesi; zihin-beden problemi üzerine çalışmaların sonucunda yeni bir bakış açısı ile değerlendirilmeye başlanmıştır. İnsan zihninin fonksiyonlarına benzer nitelikte bir makine olup olmayacağı ve bu makinenin de dūřınme gücünün olup olmayacağı tartişmalarının sonucunda yapay zekâ kavramı ortaya çıkmıştır. Yapay zekâ kavramını ilk kez kullanan isim ise John McCarthy'dir (Yılmaz, 2019, s. 6).

Yapay zekâ tartişmalarının temelini oluşturan isim ise; Alan Turing'dir. Turing'in bir felsefe dergisinde yazmış olduğu "Hesaplama Makineleri ve Zekâ" adlı makalesi 'Makineler Dūřnebilir mi?' sorusunu ortaya koymuştur. Makineler insan beyni gibi dūřnebilir mi sorusu, makinelerin, insan beyninin yaptığı her řeyi yapabilir mi sorusuna aranan cevaplardan oluşmuştur. Turing zihin felsefesi açısından, insanın

düşünme eylemleri söz konusu olduğunda, bu tür felsefî sorunları geride bırakarak, makinelerin insan beyni gibi düşünebilir mi, sorusuna somut olarak cevap vermek için bir deney tasarlamıştır. *Taklitçilik Oyunu* adı verilen bu oyun, bir bilgisayar ve iki insan (biri sorgucu olmak üzere) ile oynanır. Oyuncular; birbirine telgraf ile bağlanmış üç farklı odada, hiçbir görsel ve işitsel temas olmamak şartı ile yerleştirilirler. Oyun, sorgucunun yönelttiği sorulara diğer iki oyuncunun verdiği cevapların değerlendirilmesine ve oyunun sonucunda, sorgucunun hangi odada bilgisayar, hangi odada insan olduğunu tahmin etmesine dayalıdır. Oyunda, bilgisayar insan taklidi yapmak üzere programlanmıştır ve ikna edici cevaplarla sorgucunun sorduğu sorulara makinenin değil de insanın verdiği cevaplarla ikna edilmesi amaçlanmıştır. Bir bilgisayarın bu oyunu kazanabilmesinin şartı bu oyunun sonucunda sorgucuyu insan olduğuna ikna edebilmesine bağlıdır. Sorgucuyu ikna etmesi durumunda (ya da sorgucunun hangisinin insan hangisinin bilgisayar olduğunu ayırt edememesi durumunda) bilgisayarın gerçekten insan gibi düşünebildiği sonucu ortaya çıkacaktır.

Yapay zekâ konusundaki birçok tartışmacı (güçlü veya zayıf yapay zekâyı savunanlar ayırt edilmeksizin) zihin- beden arasındaki etkileşimi izah edebilmek için bir analogiden faydalanır. Bu analogi zihnin beden ile ilişkisini; bir bilgisayarı oluşturan yazılım ve donanım arasındaki ilişkiye benzetmeye dayanır. Bu analogi yararlı olabilir ancak tartışmayı sonuçlandırma gücüne sahip değildir; çünkü zihin bir bilgisayar programı olarak kabul edildiğinde, bilgisayar; sadece o programdaki adımları uygulayacak olan fiziksel adımları yerine getirebilir. Bilgisayara yüklenen program, bilgisayarın nasıl çalıştığını bilmeksizin de incelenebilir ya da anlaşılabilir. Tıpkı bunun gibi, beynin nasıl çalıştığını bilmeden de, zihnin; öznel yapısı incelenebilir ve anlaşılabilir. Kısacası zihin üzerine çalışmak için beyin üzerine çalışma yapmaya gerek duyulmamalıdır. Bu düşünce; '*cognitive science*'⁴ adlı yeni

⁴ Bilişsel Bilim kavramı: Zekâmızın ve zihnimizin işleyiş fonksiyonlarını ele alan, onun temelinde yatan dinamikleri araştıran disiplinler arası bir yaklaşımdır. Zihnimizin dil üzerine olan çalışmalarını kapsayan dilbilim alanı; düşünme, akıl yürütme gibi zihinsel eylemlerimiz üzerine çalışılan çalışmalardır. Psikoloji alanı ise, bu zihinsel süreçlerin, görsel, işitsel gibi algılarımızdan yola çıkarak kavranabilir hale gelmesini sağlamaktadır. Günümüzde; felsefe alanında ise, zihinsel eylemlerimizin dilbilim ve psikoloji alanı ile etkileştikten sonra, zihin-beden tartışmaları ve yapay zekâ çalışmaları bağlamında bilişsel bilim kavramı üzerinde durulmaktadır. Beyin tarafından gerçekleştiren tüm eylemler; tek başlık olarak 'bilişsel bilim' başlığı altında değerlendirilmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra, nörobilim ve biyoloji çalışmalarında da bilişsel bilim kavramı kullanılmaktadır.

bir bilimsel çalışma alanının doğmasına sebep olmuştur. Bilişsel bilim çalışmaları, zihin felsefesinde yapay zekâ anlayışlarını iki cenaha ayırmıştır. Makinelerin insan beyninin yaptığı her şeyi yapabileceğini savunanlar, güçlü yapay zekâ savunucuları olarak adlandırılırken; makinelerin insan beyninin işlevlerinin tümünü yerine getiremeyeceğini, onu sadece taklit edebileceğini kabul edenler de zayıf yapay zekâ savunucuları olarak adlandırılmaktadır (Searle J. , 2014, s. 68-69).

Hesaplama Makineleri ve Zekâ adlı makalesinde Turing insan, bilgisayar ve mekanik bilgisayarın, aynı algoritmayı⁵ gerçekleştirebileceğini iddia eder. Ancak burada tartışma yaratan durum şudur: İnsan bunu bilinçli yapar, mekanik bilgisayarlar ise bilinçsiz olarak yapar. Sayısal işlemler, geriye kalan bütün zihinsel işlemlerin bütünü olarak kabul edilmelidir. Bu yaklaşım *beyin, dijital bilgisayarlardaki işlemleri, aynı şekilde, canlandırarak gerçekleştirebilir mi?* sorusunu beraberinde getirmektedir. Sayısal işlemlerin bilgisayarlarda taklit edilmesi, beraberinde, zihinsel faaliyetlerimizin, görsel algılamalarımızın yerine getirildiği makineler yapılabilir mi, tartışmalarını ortaya çıkarmıştır (Searle J. , 2014, s. 249-250). Beynimizin bir bilgisayar olduğunu kabul edersek, bilgisayara girilen bilgilerin işlenmesi, adım adım algoritmik sistem sayesinde gerçekleşir. Her bilgisayar da bu yolu takip ederek, hedefine ulaşır. Beynimizde de algoritmik sistemlerin varlığını kabul edersek, yapay zekânın olanaklılığından da söz edebiliriz. İnsan beyni makinelerin çalışma prensibi ile benzer özelliklere sahiptir. Beynimizde de algoritmik sistemler vardır fakat karmaşık haldedir. Aklımızla gerçekleştirdiğimiz eylemler, bilincimizin durumları algoritmanın görevi olarak kabul edilebilir. Makinelerle organ olarak beynimizin yapısal bir benzerliğinin olmadığı, fakat; işlevsel benzerliği olduğu kabul edilebilir. Bu düşünceden hareketle insana benzeyen yapay zekâ tasarlanmaya çalışılmıştır.

Turing'in Güçlü Yapay Zekâ anlayışını ortaya koyduğu Turing Testi'ne Searle *Çin Odası Deneyi* ile karşı çıkmaya çalışmıştır. *Çin Odası Deneyi* özetle şöyle ifade edilebilir: 'Bir grup bilgisayarın Çince anlamasını ve anında çeviri yapmasını sağlayacak bir program düşünelim. Bir soru sorulduğunda, bilgisayar bu soruyu belleğindeki ya da veri tabanındaki bilgiyle karşılaştıracak ve ona en uygun Çince yanıtları verecektir. Bilgisayarın yanıtlarının, anadili Çince olan birininki kadar

⁵ Algoritma: Matematik ve programlama dillerinde kullanılan bir terimdir. Adım adım işlem yapma, bilgiyi doğru biçimde işleme, problem çözme gibi görevlerle tanımlanır.

şiveye uygun olduğunu varsayalım. Bu bağlamda, bilgisayarın Çince anladığını, en iyi biçimde anladığını, Çinlilerin Çince anladığı kadar kusursuz anladığını söyleyebilir miyiz?’ (Searle J. R., 1996, s. 44). Searle’e göre, Çin Odası Deneyi ile bilgisayarlara verdiğimiz bilgiler sayesinde, bilgisayarlarda Çince bilgisi bulunmaktadır. İnsan eliyle veri yüklenmiştir. İnsan Çince bilmiyorsa Çince konuşamaz. Bilgisayarlarda da yüklediğimiz programlar işler fakat bilgisayar Çince anlamaz. Bilgisayarlarda kelime dizimi (sentaks) vardır fakat anlam bilgisi (semantik) yoktur. İnsanlardaki gibi bir dili bilmek için, sadece o dilin simgelerinin bilgilerimize dahil olması yetmez, bir akla sahip olmak gerekmektedir. Bilgisayarların, sayısal işlemleri yerine getirmek dışında bir özelliğinden bahsedilmez. Bilgisayarlarda, tıpkı insanlarda olduğu gibi akıl durumlarının varlığından bahsedilmez. Bilgisayarlarda, insanlara ait olan bilinç, düşünme, duyumsama, duygulanma vb. gibi özelliklerin birebir aynısının olmasından değil de bir benzerinin yaratılmasından bahsedilebilir.

Searle’e göre, bazı bilim insanları aklımızın biyolojik dünyanın bir parçası olmadığını düşünürler. Bu düşüncede olan bilim insanları, güçlü yapay zekâ savunucuları olarak kabul edilmelidir. Bu görüşe göre, akıl tamamen biçimsel özelliklere sahiptir. Akıl biyolojik süreçlerdeki gibi davranamaz. Akıl, doğal biyolojik süreçlerden ibaret değildir; biyolojik dünyanın bir parçası olmaktan daha fazla şeye sahiptir (Searle J. R., 1996, s. 54). Searle’ün güçlü yapay zekâ karşıtı deneyinde, insanın sahip olduğu zihin-bilinç ilişkilerinden yola çıkılarak, makineler düşünebilir mi sorusuna, makineler güçlü yapay zekâya sahip olamazlar şeklinde cevap vermiştir. İnsanda bulunan bilinç ile aynı anlamlarda kullanılan, makinelerde ve bilgisayarlarda da bir zihinden veya bilinçten söz etmenin olanaksız olduğu görüşünü ise zayıf yapay zekâ savunucuları olarak kabul etmiştir.

Bütün bu tartışmaların ekseninde zihin felsefesi ve yapay zekâ tartışmalarını temel alan çalışmamız; üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümü, zihin felsefesine ilişkin bazı temel kavramların ne olduğuna yönelik bir inceleme sunmaktadır. Zihnin salt, kendi başına özelliklerinin yanında çevresi ile olan ilişkileri incelenecektir. Zihin felsefesinde; temel problemlerin neler olduğuna ilişkin görüşlerin neler olduğu ve zihin-beden problemine yönelik akımların neler olduğu ayrıntılı şekilde değerlendirilecektir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde; çağdaş zihin felsefesinin, ilgi çeken ve içeriğinde çok sayıda tartışmalara yer verilen, Turing'in 'Makineler Düşünebilir Mi?' adlı makalesinden yola çıkılarak, 'İnsan zihninin bir taklidi yapılabilir mi?' sorusunun dayanak noktası olan yapay zekâ kavramı detaylı olarak incelenecektir. Zihin-beden problemlerinde, yapay-zekâ kavramına ilişkin felsefî görüşler analiz edilecektir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise; bilimsel çalışmaların, "Turing Makinesine" yönelik bakış açılarını içermektedir. Çağdaş zihin felsefesinde yapay-zekâ kavramına yönelik görüşler değerlendirilecektir. Yapay-zekâ kavramına yönelik eleştiriler analiz edilecektir.

Çalışmamızın sonuç bölümünde ise; zihin-beden problemlerini temel alan Turing'in "Turing Makinesi" çalışması ile yapay-zekâ çalışmalarına nasıl yön verdiği, insan zihni, bir makine gibi düşünebilir mi? Düşünemez mi? Ne derece bir çalışma geçerliliği içerebilir? Güçlü bir yapay zekâ çalışması mı, yoksa zayıf bir zekâ çalışması mı, sorularına yönelik analizler yapılacaktır.

1. ZİHİN FELSEFESİNİN TEMEL PROBLEMLERİ

1.1. Ruh ve Bilinç Nedir?

Antik Yunan Felsefesi'nde ruh kavramı; ilk olarak ruh yerine *nus* kavramını kullanan Anaksagoras'ın, eski Yunanca'daki anlamı “düşünme yetisi, akıl” anlamlarından hareketle *nus* kavramını kullanmıştır. Anaksagoras'ın *nus* kavramı, maddi bir şey olarak tasarlanmıştır. (Kranz, 2003). Anaksagoras *nus* kavramını; beynimizin, algılarımızın ve düşüncelerimizin merkezi olarak kabul etmiştir (Tuğcu, 2003).

Anaksagoras'ın *nus* kavramına ilişkin açıklamaları Platon ve Aristoteles'in dikkatini çeken ve tartışmalara açık bir kavram olarak kabul edilmiştir. Platon; *Phaidon* (Ruh Üzerine) isimli yapıtında, beden ölümü olduğunu, ruhun ise ölümsüz olduğunu kabul etmiştir. Bedenimiz yok olduktan sonra, ruhumuzun, Tanrı'nın dünyasına göçtüğünü savunmuştur. Platon'a göre ruh ve beden ilişki içindedir ve birbirlerini kullanırlar. Böyle bir dünya önemli değildir. Önemli olan dünya, ideallerden bahsedebildiğimiz idealar dünyasıdır. İdealar sonsuzdur. Yaşadığımız dünya ise sadece bir yanılsamadan ibarettir. İdealar dünyasının sonsuzluğu içinde yer alan bir yansımasıdır. Platon, duyularımızla eriştiğimiz bilgilerle gerçek bilgiye ulaşamadığımızı savunmuştur. Ona göre öğrenme eylemi, zaten var olan idealar dünyasının bir parçasıdır. Dünyaya gelmeden önce, idealar yoluyla tüm öğrenme eylemleri mevcuttur. Fakat dünyaya geldikten sonra, bilgileri yeniden hatırlatan ve öğrenmemizi sağlayan şey yine idealarlardır. İnsan dünyaya gelmeden önce ideaların varlığından haberdardır. Dünyaya geldikten sonra idealar öğrenilmeye ve hatırlanmaya başlar. (Cevizci, 2010; Guthrie, 1999; Platon, 2001; Tuğcu, 2003).⁶

Platon'a göre beden görünenlere, ruh ise görünmeyenlere benzemektedir. Beden ve ruh bir aradayken biri yönetmek diğeri yönetilmek zorundadır. İdealar âleminden gelen ve tanrısal olan ruh bedeni yönetmekle görevlidir. Beden ise ruhla birlikte hayat bulduğu ve ölümden sonra yok olmaya mahkûm olduğu için ruh tarafından yönetilmek durumundadır (Topakkaya, 2014, s. 245). Platon'a göre ruhların ölümden sonra tekrar başka bedenlere girmesi mümkündür. Bunlar insan ve hayvan bedenleri olabilmektedir. Platon'a göre insan vücuduna giren ruhlar ölçülü olabilecek ruhlardır (Platon, 2012, s. 131).

⁶ Ayrıntılı bilgi için: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369241> (Son Erişim: 08/08/2021).

Platon'a göre ruh bütün varlıklarını algılayabilir ve onlardan her birini tanıyabilir. Aristoteles'e göre bu durumun da pek çok açmazı vardır. Ruh hem kendisinde bulunan öğeleri hem de öğelerinde bulunmayan şeyleri bilmektedir. Diğer bir ifadeyle ruhun öğelerinden hareketle diğerlerini bildiğini kabul edersek, ruh Tanrı'nın veya insanın veya etin veya kemiğin ve herhangi bileşiğin ne olduğunu ne ile bilecektir ya da nasıl algılayacaktır (Aristoteles, 2014, s. 59). Aristoteles ruhun bölümden oluştuğunu söyleyen Platon'un bu bölünmüş ruh teorisine de eleştiri getirmektedir. Platon, ruhun bölünebilir olduğunu, bir bölümünün düşündüğünü, bir bölümünün istek duyduğunu söyler. Aristoteles'e göre eğer ruh doğal olarak bölünebilir ise, sürekliliğini güven altına alan şey nedir? Ona göre bu kesinlikle beden olamaz ve aksi bir şekilde bedenin sürekliliğini devam ettiren şeyin ruh olduğunu söylemek daha mümkün olacaktır. Çünkü ruh bedenden çekip gidince dağılan ve çürüyen bedendir (Aristoteles, 2014, s. 66).

Aristoteles için ruh konusunda güvenli bir bilgi edinmek, tümüyle ve her anlamda en güç şeylerden biri olarak kabul edilmiştir. Ona göre ruh kavramı önemlidir ve insan, ruhun ne olduğunu bilme isteğine karşı koyamaz. Ruhu bildiğimizde, canlılığımızın özünü bilmiş oluruz. Aristoteles ruhun doğasına ilişkin sorular çeşitli sorular sormuştur ve bu sorulara yanıtlar aramıştır. Bu sorular; “ruh nedir, onun doğası ve öz nitelikleri nelerdir? Bir mi yoksa birden fazla mı ruh vardır? Başka deyişle ruh bölünebilir mi? Ruhun işlevleri nelerdir? Ruhun öfke, cesaret, arzu, duyum, tutku, korku vb. duygulanımları hatta bir istisna gibi görünen düşüncenin kendisi sadece ruhun mu eseridir, yoksa onlar ruhla bedenin birlikte duygulanımları olarak mı açıklanmalıdır? Son olarak bedenden ayrı bağımsız bir gerçekliğe sahip bir töz olarak ruhtan söz edilebilir mi veya başka deyişle bedenin ortadan kalkmasından sonra da ruhun varlığının devamı mümkün müdür?” şeklinde önemli sorular sormuştur (Arslan, 2016, s. 210-211). Aristoteles'e göre Anaksagoras'taki *nous* kavramı, olanaksız olanı arayan özel bir şeydir. Ayrı ayrı olarak onu yeniden kurmak isteyen şeydir. Fakat bu istek, nicelik ve nitelik özellikler açısından olanaksızdır. Nitelik açısından olanaksız olmasının sebebi; özelliklerin, hallerin tek başlarına bulunmamalarıdır. Nitelik açısından da olanaksızdır. Çünkü en küçük içinde büyüklük bulunamaz (Aristoteles, 2001, s. 27).

Aristoteles'in Ruh Üzerine adlı eserinde ortaya koymuş olduğu fikirleri ve Platon'un ruh üzerine yazmış olduğu diyaloglarına bakıldığında bazı yönlerden farklılıklar gösterdiğini fark etmiş oluruz. Aristoteles, Platon'un İdealar Kuramı'nı kabul etmiştir. Fakat ideaların, varlığın dışında, bağımsız bir dünya oluşturdıkları fikrine karşı çıkmıştır. İdealar dünyasının başka bir dünya olarak tanımlanmasını gereksiz bulmuştur. Ayrıca bu iki dünyanın birleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Platon insan ruhunun bedenden tamamen ayrı olduğunu, bağımsız olduğunu, bedenimizin içinde yaşayan sonsuz bir töz olarak kabul etmiştir. Buna karşılık Aristoteles; insan ruhunu, olgunlaşmış bir bedenin işlevi olarak, onun bir formu olarak tanımlamıştır. İnsan bedeni bozulduğunda veya dağıldığında, ruhun ölümle birlikte varlığını sürdüremeyeceği fikrini savunmuştur. Aristoteles, Platon'un ölümden sonra, ruhun varlığını sürdüreceği tezini reddeden bir görüşü savunmuştur (Aristoteles, 2014, s. 28) Platon ve Aristoteles için ruh; hayatın, hareketin ve düşüncenin ilkesi olarak kabul edilmiştir. Fakat Aristoteles'e göre bu ilke, ruhun olduğu maddeden veya bedenden bağımsız olarak var olamaz. Ruh sadece, maddenin bir formu veya bedenimizin bir işlevi olarak kabul edilmelidir (Arslan, 2014, s. 32)

Platon ve Aristoteles'in ruh üzerine düşünceleri, kendilerinden sonra gelen filozofların düşüncelerini de etkilemiştir. Ruh tartışmalarını güncelliğini korumaktadır. Modern düşüncenin temelini atan ve modern düşüncenin ilk filozofu olarak kabul edilen Descartes kendisinden önce gelen filozofların düşüncelerini kabul etmekten öte, yeni fikirler ortaya koymuştur. Bu sebeple modern felsefenin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Yeni bir düşünce sistemi ortaya koymayı amaçlayan Descartes felsefi fikirlerinin sağlam ve güvenilir bilgiler temelinde inşa etmiştir. Descartes denilince, ilk olarak kuşku, skeptisizm kavramları öne çıkmaktadır. Descartes felsefi fikirlerini; kuşkular üzerinden temellendirmeye çalışmıştır. Önceden edinilen tüm fikirler, yargılar ve bilgiler kesin yargılar içermeyeceğinden, şüphe kavramı merkezinde olduklarından, onlardan şüphe edinmeye devam edilmelidir. Ancak kuşku duyamayacağımız bir nokta vardır. İnsan her şeyden şüphe edebilir, ancak kendisinin varlığından şüphe edemez. Böylece yöntemsel şüphesinden Descartes, 'Şüphe ediyorum; o hâlde düşünüyorum, o hâlde

düşünen bir şey olarak varım' argümanına dayalı ünlü *Cogito*⁷ argümanını ortaya koymuştur. Descartes, "düşünüyorum, o hâlde varım" yargısı üzerinden şüphe duyulamayacak yeni bir felsefi anlayış ortaya koymuştur.

Descartes'a göre; uyanık olduğumuzda, zihnimize bulunan bazı düşüncelerin, hiçbiri doğru kabul edilemez, bununla birlikte, uyurken de aklımıza gelen şeylerin, o ana kadar zihnimize girmiş olan tüm şeylerin, düşlerimizdeki yanılsamalar kadar doğru olabileceğini varsayabiliriz. Fakat hemen ardından, her şeyin yanlış olduğunu düşünmek istediğimiz anda, bunu düşünen bir 'Ben'in zorunlu olarak herhangi bir şey olması gerektiği kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur. Descartes'ın felsefe tarihinde önemli 'Düşünüyorum öyleyse varım' argümanı, tüm varsayımlara rağmen sağlam ve güvenilir bir çıkarım olduğu kabul edilmiştir. Bu argüman, Descartes'ın felsefi çalışmalarının merkezinde yer alarak, onun ilk ilkesi olarak hiçbir kuşkuyla düşmeden kabul edilmiştir (Descartes, 2010, s. 67-68).

Descartes'a göre, gerçekte özleri bakımından birbirinden ayrı olan şu üç cevher vardır: Tanrı, ruh ve madde. Bu cevherlerden Tanrı sonsuz, ruh ve madde ise sonlu cevherdir. Descartes, sonsuz bir cevher olan Tanrı'yı 'en yetkin' veya daha açık bir ifadeyle kendisinde bütün gerçeğin toplandığı bir varlık olarak tanımlar. Sonlu cevherler olan ruh ve madde, birbirlerinden bilinç bakımından ayrılırlar. Ruh, bilinç içerikli bir şekilde bize doğrudan doğruya, dolaysız olarak verilmiştir. Bunun aksine madde, doğrudan doğruya değil, dolaylı bir şekilde, bilincin dışında bulunur (Descartes, 1997, s. 59-60). Ruh, düşünen bir cevherdir. Madde ise, yer kaplayan bir cevherdir. O halde, ruhun özü düşünce, maddenin özü de yer kaplamadır. O halde diğer şeyler, gerçek anlamda Tanrı'ya göre düşünüldüğünde cevher değil, birbirlerine göre cevher olarak tanımlanırlar (Descartes, 1997, s. 60-61). Ruh, her bakımdan maddenin karşıtıdır, yani öz itibarıyla aktif ve özgürdür. Maddede yer kaplamayan hiçbir şey bulunmadığı gibi, ruhta da düşünce olmayan, yer kaplayan ve maddi olan hiçbir şey yoktur (Arslan, 2016, s. 83).

Descartes'ın açıklamalarından yola çıkarak, madde hakkında, ruhun olmadığı her şey olabilir yorumu çıkmaktadır. Ruh ise, maddede bulunan, hiçbir şeyi içermeyen bir şey olarak kabul edilmelidir. Böylece madde; kesin olarak ruhu olmayan, ruhtan

⁷ Descartes'ın felsefesinde cogito metafiziğin konusudur. Metafiziğin ilk ilkesi olarak kabul edilir. Metafizik içerisinde cogito, sonlu ruhsal töz anlamında kullanılır.

bağımsız, ruh ise; kesin olarak madde olmayan şey olarak tanımlanmalıdır. Sonuç olarak; ruh ile madde arasında tam olarak ayrıklık olduğunu kabul edebiliriz.

Descartes maddi olmayan, maddeden bağımsız ve temel özelliği düşünmek olan bir cevher olarak ‘zihin’ kavramını tanımlamaya çalışmıştır. Descartes, dünyada yaşayan varlıklardan sadece insanın, madde dışında bir cevhere (ruha) sahip olduğunu düşündüğünden, hayvanları birer makine olarak görmüştür. Descartes’a göre bu makineler, Tanrı tarafından yapılmış olduğu için insan üretimi otomatlar ve makinelerden çok daha üstün özelliklere sahip olsalar da hayvanların hareketlerinin makineler gibi mekanik kanunlar çerçevesinde açıklanabileceği gerçeğini değiştirmeyecektir (Descartes, 1994, s. 52). Descartes’a göre zihinsel bir fenomen olarak düşünmenin neleri kapsadığına bakıldığında, onun çeşitli bilinç olgularını düşünme başlığı altında topladığı görülür. Descartes “ben nedir?” sorusuna ‘düşünen bir şey’ diye yanıt vermiştir; sonrasında ‘düşünen bir şey nedir?’ diye sormuştur ve ‘kuşku duyan, anlayan, onaylayan, yadsıyan, isteyen, istemeyen, ayrıca imgeleyen ve hisseden bir şey” diyerek yanıtlamıştır (Descartes, 1973, s. 153). Yanıtladığı tüm kavramlar, zihinsel faaliyetlerimiz içinde bilinci gerektiren görünüşlerdir. Descartes hepsini düşünme fiiline bağlamıştır. Bir şeyi arzulayan ya da isteyen bir ben ya da zihin, arzuladığının ya da istediğinin de bilincinde olur. Zihnin özü düşünme ise düşünme yetilerimiz de bilinci varsayan eylemlerimizden ibarettir. Bilincin zihin için bir ön koşul olduğunu ortaya koyduğu kuşku argümanıya Descartes, zihnin varoluşunu ortaya koyar.

Descartes’a göre, insanlar, kendi bilinç deneyimlerinden yola çıkarak, bilincin; içinde bulunduğumuz dünyadan farklı olduğunu görebilirler. Her insanın, içsel düşünceleri, duyguları, ağrıları vardır. Bu yaklaşımdan sonra, insanın fiziksel dünyadaki yerine ek olarak, üç boyutlu nesnelerden oluşan, dağların, masaların, şelalelerin de bir dünyası olabileceği fikri ortaya çıkmıştır. Zihinsel olarak, metafiziksel dünyamız ile fiziksel olarak materyalist dünyamız çözümü imkânsız gibi görünen felsefi problemler olarak karşımıza çıkmaktadır (Searle J. , 2006, s. 58-60). Descartes zihnin özelliklerinin temelinde düşünme eylemi olduğunu kabul ederek, bilince ilişkin çeşitli tanımlamaları ‘düşünme’ kavramı altında toplamaya çalışmıştır. Bilinç kavramından bahsedebilmek için, ‘düşünme’ eylemi gerekir. Descartes’ın felsefesinde bilinç ile düşünme eylemi aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Bilinç

kavramına ilişkin tanımlamalardan da anlaşıldığı gibi, bilinç; insan yaşamı ve deneyimlerinden yola çıkılarak, insan zihninin boyutlarını zorlayan eylemlerle ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bilinç kavramı genel olarak; insanda farkındalık yaratan, duygunun, algının merkezi olan bir güç olarak kabul edilmektedir. Bilinç, aynı zamanda insanın kendisini fark etmesini sağlayan, kendisini fark ettikten sonra çevresinin fark edilmesini sağlayan, dünyada varoluşumuzun anlamını kavramamızı sağlayan bir güç olarak kabul edilmektedir. Bilinç, zihinsel yaşamın geçmişteki bilgilerini, algılarını bellekte tutmayı sağlar. İnsanın; üzüntü, sevinç, hüzn gibi yaşantı durumlarına ilişkin kişiye özgü, öznel kararların verilmesini sağlayan güçtür. Bilinç genel anlamıyla kişisel bir deneyim olarak kabul edilmektedir.

Bilinç, bir beyin işlevi olarak kabul edilmektedir. Dahası bilinç olmadan yaşamın olmadığı kabul edilmektedir. Bilincin belirli tanımları yapılmaktadır; fakat bilincin görünürde olmadığı, fiziksel olarak dokunulmadığı, dünyada fiziksel anlamda bir yer kaplamadığı kabul edildiğinden, fiziksel olmayan bir şeyin, fiziksel bir organ içerisinde yer alıyor olması günümüzde de tartışmalara açık halde, güncelliğini korumaktadır.

Bilinç problemi; felsefeciler tarafından metafizik tartışmalarında, önemli problemlerin kaynağı olarak görülmektedir. Fiziksel gücün içinden çıkan maddi parçacıklardan oluşan bir dünya, bilinçli sistemleri nasıl içerebileceği hakkındaki tartışmalar, bilinç kavramının fiziksel gerçekliğin ötesinde, ayrı olarak, gizemli bir alan olarak, düşünülmesinin önünü açmaktadır (Searle J. , 2006, s. 55).

Searle, bilinç kavramının net bir tanımının olmadığını savunur. Bilincin genellikle ‘bilis/idrak’ (*cognition*), ‘öz bilinç’ (*self-consciousness*) gibi kavramlarla karıştırıldığını ifade eder. Searle ‘bilinç’in farklı kavramlarla karıştırıldığını ifade ettikten sonra, bu karışıklığın ancak örneklerle giderilebileceğini savunur. Searle bilinç durumuna yönelik şöyle bir örnek vermiştir; bir kişi uyuduğunda (rüyasız) bilinçlilik durumu sona erer, anestezi altında olduğunda ya da öldüğünde ise kişinin bilinçlilik durumu sona erer. Kişi uyku esnasında bir rüya görürse bilinçlilik durumu devam eder. Bu anlamda ‘bilinç’ kavramına ilişkin tanımlamalarda ona yakın denilebilecek tek kavram ‘farkındalık’ (*awareness*) kavramını kullanmaya başlamıştır. Bu iki kavramın tamamen birbirinden farklı kavramlar olduğunu

savunmuştur. Kişi uyuduğunda, rüyasız bir uykuya dalmış ise, bilinçten bahsedemeyiz. Ancak rüya görüyor ise ve uyuduğunun farkında ise bilinç durumundan bahsedebiliriz, buna da farkındalık diyebiliriz (Searle J. R., 2002, s. 83-84). ‘Bilinç’ rüyasız bir uykudan uyandığımızda başlayan ve tekrardan uyuyuncaya devam eden veya ölünceye, komaya girinceye ya da bilinçsiz olduğumuz bir duruma girinceye kadar süren farkındalık durumları ile açıklamaya çalışmıştır. Ona göre; uyku, koma ve ölüm anlarında bilinç ortadan kalkar. Rüya biçimlerinde ise daha az bilinçli bir durum söz konusudur. Bilincin yakın anlamlısı olarak ‘farkındalık’ kavramı kabul edilmelidir. Fakat anlam bakımından tam olarak eş anlamlı değildir. Çünkü farkında olma, genel bilinç kavramından daha çok biliş ve bilgi ile yakından bağlantılı olarak kabul edilmektedir (Searle J. R., 2002, s. 84). Rüyalarımız, tam uyanıklık durumlarımızdan farklıdır fakat bilincimizin bir parçasıdır. Örneğin; ağrı hissettiğimiz eylemlerimizde öz-bilinç (*self-consciousness*) devreye girerken, bazı özel durumlarımızda ise; öz-bilinç yerine, örneğin; yaşadığımız aşırı endişeli vs. durumlarda öz-farkındalık (*self-awareness*) devreye girer (Searle J. R., 2018, s. 17). Searle’e göre, ‘bilinç’ bir açma kapama düğmesi olarak örneklendirilmiştir. Sistem ya bilinçli ya da bilinçsiz olarak kabul edilir. Sistem bir kez bilinçli olduğunda, bir direnç aygıtı olarak kabul edilir; böylece bilincin farklı dereceleri olduğu yargısı ortaya çıkmış olur. Bilinç, kendi başına kesintili, bir süreç olarak kabul edilmelidir. Bilinç kavramı; yaşamın belirli dönemlerinde ortaya çıkan kısa süreli bir “uyarım” olarak kabul edilmelidir (Runes, 1965, s. 64).

Bilinç kavramı; o an içinde bulunduğumuz durumlar hakkında yaptığımız yorumlar ile açıklanmaktadır. Bilinç kavramının, akıl yürütme ve akılcı düşünme için gerekli olduğu kabul edilmiştir. Bilincin varlığı ile gördüğümüz, işittiğimiz, kokladığımız, tattığımız gibi çeşitli eylemlerimizle bilinçli durumlara sahip olduğumuzu kabul etmiş oluruz. Tartışmalı yönüyle bilinç kavramının tek bir biçimde tanımı yapılamazken Çağdaş Zihin felsefesi çalışmalarında; ruh ve bilinç kavramlarının yerine zihin kavramı ele alınmaktadır. Zihin kavramı zihin felsefesi yazınında bu iki kavrama göre çok daha yaygın bir kullanıma sahiptir.

1.2.Zihin Nedir?

Shaffer “zihin” kavramını; “bir şeyin bilincinde olmak, dikkat etmek, algılamak” gibi anlamlarla açıklamıştır. Burada en temel özellik olan bilinç, zihin kavramında temel unsur olarak kabul edilmektedir (Shaffer, 1991, s. 17).

Zihin, bellek fonksiyonlarımızdan; düşünme, hissetme, isteme ve hayal etme gibi görünür olan bilincin ve zekânın birleşiminden oluşan yapıyı kapsamaktadır. Zihinlerimiz bilinç akışı olarak tanımlanmaktadır. Bilinç akışına göre; insan zihni, bilinçli süreçlerin tamamını içerir. Bilinç akışı kavramı; hayvanların bilinçli veya insanların bilinçaltı düşüncelerinin çalışmalarını açıklamak için kullanılmaktadır. En yaygın tanımıyla zihin düşünme, biliş, duygulanım ve istenç ile bağlantılı bir biçimde tanımlanmaktadır.

Searle’ e göre; yirmi yıl öncesine kadar, nörobilimci⁸ bilim insanları, felsefeciler, psikologlar ve bilişsel bilim insanları arasında bilinç kavramı, ilgi alanlarını kapsayan, ilgilerini çeken bir kavram olarak görülmemiştir. Felsefeciler, dil ile ilgili alanlardaki çalışmalarla, psikologlar bilimsel psikolojinin davranışlarımız ile ilişkisi üzerine çalışmalarla ve bilişsel bilimciler de araştırma programları ile beynimizdeki bilgisayar programlarını açıklayan çalışmalarla ilgilenmişlerdir. Ona göre nörobilimciler, bilinç kavramına yeterli ilgiyi göstermemişlerdir. Bilinç probleminin ana sebeplerini açıklamak, beynimizin çalışma prensiplerinde, bilinçli durumların varlığını açıklayabilmek, canlılığın devamını sağlamak açısından çok önemlidir. Searle bilimsel çalışmalarında, bilinç ile yeteri kadar ilgilenilmediğini açıklayarak, bilim insanlarını bilinç tartışmalarına yönlendirmek istemiştir (Searle J. , 2005, s. 61).

“Bilimsel çalışmalarında ilk kez bilinç kavramına yönelik çalıştığında, ilk olarak bilinç üzerine tanımların neler olduğu üzerine çalışmıştır. Bilinç kavramı bilim insanları tarafından genel olarak; içsel, niteliksel, öznel duyarlılık ya da farkındalık durumları ve süreçlerini kapsayan bir kavramdır”. Searle’e göre bu tanım, sabah, rüyasız bir uykudan uyandığımızda ve gece uykuya dalınca, komaya girinceye, ölünceye ya da ‘bilinçsiz’ bir duruma girene kadar sürer. Uyanık yaşamamızın

⁸ Nörobilim; diğer bir adıyla sinirbilim, biyoloji alanının bir alt dalı olarak kabul edilmektedir. Günümüzde, mühendislik, dilbilim, matematik, bilgisayar bilimi, felsefe, psikoloji, kimya, tıp gibi alanlarda da kullanılan disiplinler arası bir bilim olarak kabul edilmektedir.

karakteristiđi olarak dūřundūđumuz farkındalık, çeřitliliđin tūmūnū içerir. Ađrı hissetmekten, nesneleri gōrsel olarak algılamaya, anksiyete ve depresyon belirtileri gōstermeye; bulmaca ōzmeye, satranç oynamaya, teyzenizin telefon numarasını hatırlamaya çalıřmaya, politika hakkında tartıřmaya ya da sadece bařka bir yerde olmak istemeye kadar her řeyi içerir. Her ne kadar birçok açıdan, uyanık bilinçten oldukça farklı olsalar da rūyalar da bir tūr bilinç biçimidir (Searle J. , 2005, s. 64-65).

İngiliz filozof Priest zihne yōnelik tanımlamalar yaparken, bunu rnekleyerek açıklamaya çalıřmıřtır. Örneđin; bir řeyin, zihinsel varlıđını sorguladıđımızda ilk akla gelen, bu řeyin, dūřınme yeteneđine sahip olduđu cevabıdır. Dūřınme yeteneđine sahip olmak demek, bir zihin için zorunlu ve yeterli kabul edilir. Eđer x diye bir řey varsa, dūřınme yeteneđine sahip olduđu biliniyorsa, mantıksal olarak çıkarılan sonuç, en az bir tane zihin sahibi olduđu řeklinde kabul edilir. Eđer x dūřınme yeteneđine sahip deđilse, buradan çıkarılan sonuç, x'in bir zihin olmadıđı sonucudur. "X bir zihindir" demek, onun dūřınme yeteneđi olduđu anlamına gelir. Bu ifade řu řekilde açıklanabilir: X dūřınme yeteneđine sahiptir ve x bir zihin sahibidir. Bōylece x'e yūklenen anlam, x'in aynı zamanda dūřınme yeteneđine sahip olduđu, řeklinde kabul edilir. Bir řey eđer zihin olarak kabul edilirse, o řey, bir dūřınme yeteneđine sahiptir. Zihin olarak kabul edilen řeyler, dūřınmek için yeterli gūce sahip olduđu ifade edilir. Bu ifadenin sonucunda ise, eđer Tanrı dūřınebiliyorsa, Tanrı bir zihindir, eđer bilgisayarlar dūřınebiliyorsa, bilgisayarlar bir zihindir, eđer ruhlar dūřınebiliyorsa, ruhlar bir zihindir, řeklinde açıklamaya çalıřmıřtır (Priest, 2018, s. 303-304). Zihnin varlıđından sōz edebilmek için, dūřınme eyleminin gerçekleřip gerçekleřmediđine bakılmalıdır. Dūřınme yeteneđinin varlıđından sōz edildiđinde, mantıksal çıkarımların varlıđından da sōz edilir.

Bilinç kavramına yōnelik çalışmalardan bir diğeri İngiliz Filozof Hofstadter'in çalışmalarıdır. alışmalarında ilk olarak zihnin varlık ile ilgili problemlerinin kaynağını araştırmaya çalışmıştır. Zihnin oluşum sūrecini, bedendeki varlık sorununa ilişkin tartışmalarıyla açıklamaya çalışmıştır. Zihnimiz neden kendi bedenimizi seti, neden bir başka bedende değildi? Sorularına cevaplar aradığında, doyurucu cevaplar elde edemediğini ifade etmiştir. Varlık sorununa, aile ile olan bağlantılarda, aile seçimine ilişkin sorgulamalar sonucunda bilincin evrensel boyutta incelendiği, ayrı

ayrı bireylerdeki, bilinç varlığından söz etmenin doğruluğunun hangi boyutlarda olduğunu sorgulamıştır. Bilincin keşfine yönelik çalışmalarını, kuantum mekaniğine yönelik çalışmalardan da yola çıkarak, açıklamaya çalışmıştır. Evrensel bilinç sorgulamalarında, yeryüzündeki en büyük bilincin Tanrı'nın bilinci olduğunu, insanlarda da Tanrı'nın bilincinin alt bilinç sistemleri olduğunu ve insanların tek gerçeğinin bu olduğu çıkarımlarında bulunmuştur (Dennett & Hofstadter, 2017, s. 53-54). Hofstadter, bilinç kavramını evrensel boyutta incelemeye çalışmıştır. Evrensel olarak en üstteki bilinç, ancak Tanrı'nın bilinci olabilir. İnsanlardaki bilinç ise, Tanrı'nın bilincinden sonra gelen alt tür bilinç sistemlerini oluşturur.

Searle bilinç kavramını; biyolojik sistemlerden yola çıkarak açıklamaya çalışmıştır. Ona göre bilinç; biyolojik olarak duyuyla algılanabilen şeydir. Bilinç, sindirim sistemimiz, büyüme olaylarımız, üreme çeşitlerinden, mitoz ve mayoz bölünmelerden farklı bir şey değildir, tüm biyolojik olayların bir parçasıdır. Bilinç, biyolojik duyu kategorisinde değerlendirildiğinde, artı özelliklere sahiptir. Beliren özellik (*emergent property*) en önemlisi, bilincin 'özel' özelliğidir. Bilincin özelliği, bilincin varlığının, o kişiye özel, kişisel özelliği olan anlamına gelir. Bilinç özelliklerinin, belli niteliksel yapılarda olduğunu düşünüldüğünde bunu *qualia* 'iç nitelik' olarak da açıklamak mümkündür. Bilinç, salt bilgiler ile karıştırılmamalıdır. Bilincin bilgi ile az çok ilişkisi olabilir. Bilinç, dikkatimizin varlığı ile karıştırılmamalıdır. Çünkü dikkat ile bilinci açıkladığımız zaman, dikkatin çevre ile olan ilişkileri ihmal edilebilir. Bilinç, kendinde olan, kendilik özellikleriyle de karıştırılmamalıdır. Kendilik özellikleri, tüm canlılığı kapsar ve canlılık içerisinde hayvanların kendiliği sorunu ile karşılaşabiliriz (Searle J. , 2005, s. 17-19). Evrenin bilimsel olarak açıklanması, zihin durumlarının özelliklerinin bilinmesi ile açıklanabilir. Zihinsel durumlarımız, insan ve diğer canlılardaki zihinlerin, özel niteliklerine ulaşılarak açıklanmalıdır. Zihinsel durumlarımız, biyolojik olarak, beynimizin bir parçasıdır. Zihnin varlığı, vücudumuzdaki bir organ olan beynimiz ile açıklanabilir. Fakat, bilinçli olma durumumuzu sadece kendimiz bilebiliriz. Bilincimizin varlığı kişiseldir, kişiye özel içeriklere sahiptir. Örneğin Tanrı'nın varlığını kabul etmek demek, bilimsel olarak herhangi bir gerçeklik kadar gerçek kabul edilmelidir. Zihinsel durumlarımızın doğru kabul ettiği bilgiler, doğru kabul edilmelidir. Doğru olduğunu kabul etmediğimiz bilgiler, reddedilmelidir.

Zihin felsefesi çalışmaları kuramsal olarak, zihinsel yaşantı hakkında, doğaya uygun, deneysel olarak ise sonuçları net olan çalışmalar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Çağdaş zihin felsefecilerine göre deneysel çalışmalardan çıkarılan sonuçlar sorgulandıklarında; bilinçli olarak deneyimlerimiz, özgür irademiz, doğru düşünme ve davranma yeteneğimiz, yaratılışımızdaki özellikler, ortaya çıkardığımız çeşitli önermeler, fiziksel dünyadan ayrılmış olarak kabul edilebilir. Böylece zihinsel olguların, materyal alandan ne şekilde ayrılmış olduğu açıklanmamış olur. Zihin felsefecilerinin; bu soruların cevaplarını bulmaları ve bu konu hakkında doğru bilgi vermeleri gerekir.

Çağdaş zihin felsefecilerinin bir kısmı, örneğin; nitelik düalistleri⁹ evrenin sadece fiziksel nesnelerden oluştuğunu kabul etmezler. Bilimin açıklamış olduğu mekanik olaylar, genel olarak belirleyici yasalarla yönetilmektedir. Fiziksel dünyada, zihin kavramı farklı bir nokta da ele alınmaktadır. Zihinler, beden olmadan da varlığını sürdürebilir. Zihin, fiziksel dünyadan farklı olarak kabul edilir. Zihnin uzamsal olmadığı, hareket kanunlarıyla yönetilemediği, özelleştirilebilen özelliklerinin olduğu kabul edilir. Zihin özelleştirildiğinde, o özel kimlikte varlığını sürdürüp, onun özellikleriyle yönetilebilir. Zihnin, renk, koku, ses, korku, açlık, ısı duyusu vs. materyal dünyada olmayan niteliklerinin varlığından söz edilebilir. Bizim bilinçli deneyimlerimiz fiziksel dünyadan kopmuş gibi görünebilir ve böylece bu zihinsel olguların materyal mekanizmasından nasıl kaynaklandığı açıklanamaz (Bailey, 2019, s. 18-20).

Bilinçli yaşamın tanımını yaparken Husserl, fenomenoloji kavramına başvurmuştur. Bilinçli yaşamın özellikleri bilişsel durum ve hareketleri kapsadığı gibi, duysal farkındalık, algılama, bellek, hayal, duygular, duyumsamak, ruh hali, özgür irade, zaman bilinci, karar, muhakeme, sembolik düşünme, öz bilinç farkındalığı, bilinçaltı dürtüler ve arzuların hareket ve durumlarını da kapsamaktadır. Yaşamın yorumlanmasında ilk olarak yapmamız gereken şey; deneyimlerimizle, bilinçli yaşamımızı ön yargılardan uzaklaştırıp, bilinçli yaşamı dolaysız olarak, kendi oluşuyla ele almaktır. Beynimizin, öznenin birinci-şahıs olarak deneyimlenmediği bir

⁹ Nitelik Düalizmi, zihnin beyinden ortaya çıkan bir grup bağımsız özellik olduğunu, ancak onun ayrı bir madde olmadığını savunur. Böylelikle, madde uygun şekilde organize edildiğinde (yani, yaşayan insan bedenlerinin düzenlendiği şekildeki gibi), zihinsel özellikler ortaya çıkar.

uzuv olarak, fenomenolojinin kapsamı dışında kaldığını söyleyebiliriz (Bailey, 2019, s. 55-62). Husserl temelde; bilinçli deneyimlerin içinde ne olduğunu, içeriklerini ve hedeflerini tanımlayarak başlamak istemiştir. Bilincin temel kompozisyonlarını ve temel biçimlerini aramaktan söz etmiştir. Bilenler ve yapanlar olarak mantıklı yaşamlarımızın farklı bilişsel tutumlarının özüne ilgi duymuştur. Bilişsel tutumların kendi aralarındaki içsel bağlantıları ile ilgilenmiştir. Tutumlar, inançlar, değişiklikler, çökeltieler birbirine bağlıdır ya da sürekli var olan bir dünyada ahenkli bir yaşama sentezlenmiştir. Husserl bilinçli yaşamımızın temel biçimlerini açığa çıkarmayı istemiştir.

Bilim insanlarına göre; bilinç sistemlerine yönelik çalışmalarda, düşünen varlık, bilinçli varlık, mantıksal düşünen varlık, Tanrı'nın üstün bilinci, öznel varlık gibi açıklamalarla birlikte, bilinç kavramı çözüme ulaştırılamamıştır. İngiliz filozof Penrose bu çözümsüzlüğe karşı, bilinçlilik durumlarına yönelik eleştirilerde bulunmuştur. Ona göre bilincimiz; evrenin bir parçası olduğundan, fizik kuramlarından bahsedildiğinde, bilinçlilik durumlarının varlığından da söz edilmelidir. Günümüze kadar; fiziksel, biyolojik veya hesaplamalı kuramlar araştırıldığında, bilincimize ve zekâma yönelik açıklamalar yeterli seviyeye ulaşamamıştır. Bu sebeple, bilinç kavramına yönelik yeterli bilgiye ulaşana kadar, çalışmalar devam etmelidir (Penrose, 2016, s. 24).

1.3.Zihnın Özellikleri Nelerdir?

Zihne yönelik önemli çalışmaların temelini oluşturan Searle çalışmalarında akılsal olguların neler olduğunu tartışmalara açarak, bilinç sorunlarına çözüm aramıştır. Akılsal şeyler; maddi olmayan, öznel özelliklere sahip, bilinçli şeyler olarak kabul edilir. Fiziksel şeyler ise; uzayda yer kapladıklarından, fiziksel nesneleri etkiledikleri, birbiriyle etkileşim halinde olduğu kabul edilir. Akılsal şeyler ile fiziksel şeyler olarak kabul edilen olguların etkileşim halinde olmalarından kaynaklanan, aklın özelliklerine dayanan sorular ortaya çıkmıştır. Soruların temelinde, aklın özelliklerinin neler olduğu yatmaktadır. Searle aklın özellikleri bilindiğinde bilince yönelik sorunların da ortadan kalkacağını savunmuştur. Bilince kavramına yönelik tanımlamalardan yola çıkarak bilincin, yaşamsal özelliklerimizin temelini oluşturduğu çıkarımlarında bulunabiliriz. Akılsal yaşantılarımızın, fiziksel dünyadaki gerçekliğin üzerinde etkileşim halinde olduğunu kabul edebiliriz. Bilincin özelliklerinin tartışmalara açık hale gelmesindeki etken, bilincin; bilim insanları tarafından karmaşık bir canlılık sorunu olarak kabul edilmesidir. Searle, bilim insanlarının bu karmaşıklığı gidermek yerine, karmaşıklığı olduğu gibi kabul etmelerine karşılık, akılsal özelliklerin neler olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Akılsal özellikler bilindiğinde, zihne yönelik sorunların çözüleceğine inanmıştır. Searle bilincin özelliklerini; öznellik, niteliksellik, içsellik (kendilik), niyetlilik başlıkları altında açıklamaya çalışmıştır.

Bilinç, kendinde olanı açıklamaya, bir duyarlılık ve farkında olma halinde ihtiyaç duymuştur. Bilinç tartışmaları canlılık içerisinde değerlendirildiğinde, insan veya hayvanın bedeni üzerinden değerlendirir. Bu değerlendirme sonucunda, insan veya hayvan bedeni içinde varlığını sürdüren bilinç, değerlendirilir. İnsana veya hayvana özgü olan bilinç, bilincin öznellik özelliği ile açıklanır. Zihin ancak içinde bulunduğu, bilinç tarafından erişilebilirdir. Her bilinçlilik durumu; bilinçli deneyimlerin bir parçası olarak kabul edilmelidir (Searle J. , 2006, s. 53-53). Bilimsel yargılarımızın, doğru veya yanlış olduğunu sorgulandığında nesnel olarak açıklanamayanlar, öznel olarak kabul edilir. Bilincin öznellik özelliği, öznel-nesnel ayırımından farklı olarak, varlıkbilimsel kategoride değerlendirilmelidir. Duyularımızla algıladığımız her şey, bilincin öznellik özelliği kapsamında

değerlendirilmelidir (Searle J. , 2014, s. 128). Öznellik özelliği, duyumsayabildiğimiz şeylerin, kişiye özel olması özelliği ile açıklanır. Kişinin dünyaya bakış açısı ona özgü olarak kabul edilmelidir. Kişi kendinin farkındadır, bir başkasının farkındalığına bağlı değildir. Searle, bilincin özne boyutunu açıklarken, bilinen özne ya da nesnel kavramların dışında farklı bir özne ifadeden bahsetmiştir. O, öznel kavramını ontolojik açıdan değerlendirmeye çalışmıştır.

Priest'e göre öznel tartışmaları, bir şeyin deneyimlerinden yola çıkılarak da anlaşılabilir. Bir şey deneyim yaşıyorsa, o şey özne olarak kabul edilmelidir. Deneyim yaşayan şey aynı zamanda deneyimleme yeteneğine sahip olmalıdır. Bir deneyimin yaşandığını kabul etmek, onu kapsayan her şeyin, o şeye ait olduğu anlamına gelir. Öznenin yaşadığı her şey, o öznenin, öznel özelliğinin temel parçasıdır (Priest, 2018, s. 316).

Searle bilinç durumlarının kendine ait bireysel ya da niteliksel özelliklerinin olduğunu ifade etmiştir. Searle bu ifadesini şu örnekle açıklamaya çalışmıştır: “Birayı tatma deneyimimiz ile Beethoven’ın Dokuzuncu Senfonisi’ni dinleme eylemlerimiz birbirinden farklıdır ve her iki eylemde de bir gülü koklarken ya da gökkuşağını görürken farklı niteliksel karakterler sergilemiş oluruz” (Searle J. , 2005, s. 66). Bu örneklerden hareketle her bilinç deneyimimizin farklı niteliksel özelliklere sahip olduğunu çıkarabiliriz. Hiçbir bilinç deneyimi bir diğer bilinç deneyimiyle aynı özelliğe sahip değildir. Bilinç deneyimlerimizin sahip olduğu niteliksel özellikler duyularımız açısından farklı değerlendirilir. Duyu organlarımızdan; görme, duyma, işitme, tat alma ve dokunma gibi özellikler farklı bilinç deneyimlerine sahiptir. Örneğin, tat alma duyumuzdan, şarap içmek ile gülü koklamak birbirinden niteliksel olarak farklı özelliklere sahiptir. Searle’e göre ‘ağaç gibi olmak’ ya da ‘ev gibi olmak’ durumlarına benzer bir şey olamaz çünkü onlarda bilinç özelliklerinden bahsedilemez. Searle bilincin özelliklerini, sadece bilinçli durumlarla açıklanmasını gerektiğini savunmuştur.

Bireysellik ya da niteliksellik; bir tekil olmak, birey olmak anlamlarında açıklanabilir. Birey olmak demek, o kişinin, kişi olduğunun farkında olması anlamına gelir. Bireysellik, şeylerin niteliksel özellikleri ile ilgili olandır. Bireysellik kavramı, varlığını koruduğu kişinin, kendi varoluş sorunu ile ilgilenir. Dilsel nedenlerle

açıklanmaya çalışılması gereken, metafiziksel bir sorundur. Düşünen şeyler, beynimiz ile eş değerdir. Dahası her düşünen varlık, kendinin varlığını açıklamak için, bireyselliği temel almalıdır (Priest, 2018, s. 317-319).

Searle'e göre bilinç durumlarının bir özelliği de içsellik ya da kendilik özelliğidir. Searle içsellik özelliğini iki anlamda kullanmıştır. Birincisi uzamsal anlamdaki kullandığı içselliktir. Searle uzamsal içselliği örneklerle açıklamaya çalışmıştır: "Bilinçli durumlar ve süreçler uzamsal anlamda içseldirler; çünkü bedenimiz, özellikle zihnimizin içinde hareket ederler. Bilinç, suyun sıvılığının sudan, masanın katılığının masadan ayrılabilceğinden daha fazla beynimizden ayrı bulunamaz." (Searle J. , 2006, s. 51). Searle bu örneğinde, bilincin var olmak için bir sisteme ihtiyaç duyduğunu ve bu sistemin de beyin olduğunu ifade etmeye çalışmıştır. Beynin olmadığı bir yerde bilinçten bahsedemeyiz. Bilinç, beynin fizyolojik bir özelliğidir, bu yüzden bilinçli durumlar beyne uzamsal anlamda içseldirler. Searle, içsellik özelliğinin ikinci anlamını, şu şekilde açıklamaya çalışmıştır: "Benim zihinsel durumlarım bir anlamda birbirleriyle içsel olarak ilişkilidir, aslında bir zihinsel durumum diğer durumlarla belli bir ilişki içinde konumlanmak zorundadır, benzer şekilde bütün sistemimim, gerçek dünyayla ilişki kurmak zorundadır." (Searle, 2006: 52). Searle'ün içsellik ile ilgili açıklamalarından hareketle; düşünmek ve hissetmek gibi eylemlerimizi yerine getirebilmekte gerekli bilinç durumlarına sahip olabilmemiz için, bilinçli bir hayatı yaşamamız gerekir. Bilinç durumlarımız, bilinçli hayatımızı oluşturan karmaşık bilinç durumları dizisinin parçaları olmalıdır. Bizim hayat bilincimizi oluşturan bilinç durumları dizisi, aslında tek tek bilinç durumlarımızın toplamından ibarettir.

Bu noktada bilincin kendilik özelliğine ilişkin açıklama yapan bir diğer filozof olan Bergson'un görüşlerine kısaca değinmek yerinde olacaktır. Bergson bilincin kendilik özelliğine yönelik açıklamalarını, iki yönlü olarak ele almıştır. İlk olarak; durağan ve dışsal bir kendilik özelliğini ele almıştır. Gerçek zamanı anlamak için, zamanın, mekândan bağımsız değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Kendilik anlayışının anlaşılması için, zihinsel durumların, mekânlarla birlikte düşünülmesine son vermemiz gerektiğini ifade etmiştir. Zamansal olarak yola çıkıldığında, kendilik kavramına erişirken, mekânsal olandan kopmamız gerektiği şartını karşımıza çıkaracaktır. Dışsal olarak kabul edilen kendilik kavramı, içsel olarak kabul edilen

mekânların yansıması kabul edilmektedir. Dışsal kendilik kavramı, içsel kendilik kavramının, mekânlarla sınırlı olarak biçimlenmiş, kelimelerle sıkıştırılmış ve kavramlarla hapsedilmiş hali olarak kabul edilmektedir. Deneyimlerimizden ve özgürlüğümüzün varlığından bahsedebilmek için, kendilik kavramının içsel ve derin olana geri dönmesi gerekmektedir. Bu sürecin de saf zamana bırakılması gerekmektedir (Çiftçi, 2017, s. 105-122).

Kendilik, kendi kendisinin bilincinde olan bir bireysel olandır. Kendilik, olduğu bireysellik içinde, bireyselliğinin bilincinde olandır. Kendisinin bilincinde olmayan bir bireysellik için, kendilik özelliğinden bahsedilemez. Kendilik olmak için, bireysel olanın, kendi kendisinin bilincinde olması yeterli olacaktır. Kendilik, içinde bulunduğu bireyselliğin, beyninden, düşüncelerinden ve deneyimlerinden ibarettir (Priest, 2018, s. 319).

Son olarak bilincin niyetlilik ya da Searle'ün kabul ettiği kavram olan yönelimsellik özelliği; bir varlığın diğer varlıklarla ilişki durumlarına yönelmiş olma ve onlar hakkındaki zihinsel özelliklerinin farkında olma özelliği olarak kabul edilmiştir. Searle'e göre bilincin yönelimsellik özelliği; inançlarımız, arzularımız, umutlarımız, korkularımız, sevgi ve nefretimiz, gurur ve utançlarımız gibi hislerimiz, algılarımızdan yola çıkarak, niyetlerimizle açıkladığımız bir özelliktir. Niyetlilik durumları, zihnimizin dünyadaki varlığını sorgulayan ve onun yönetilmesini sağlayan, eylemlerimizin zihnimize yönelik olmasını sağlayan bir özelliktir (Searle J. , 2006, s. 76-77). Searle, yönelimselliğin, zihin nesneleri ve dünyadaki şey durumlarına benzer nitelikte bir özellik olduğunu ifade etmiştir. Ona göre zihinlerimiz dünyayla sürekli nedensel ilişkiler içindedir. Şeyleri gördüğümüz zaman, karşılaştığımız nesneler bizim onları görme deneyimlerimize sebep olur. Bunu örnekleyecek olursak; geçmişteki olayları hatırladığımızda, geçmişteki bu olaylar bizim şu anda hatırlamamıza neden olacaktır. (Searle J. R., 2004, s. 167). Searle'e göre, yönelimsellik birçok akıl durumlarının özelliğinin yönlendirildiği ve dünyadaki olayların durumu olarak kabul edilir. Yönelimsellik, zihnin nesnelere ve dünyadaki şey durumlarına yönelmesini sağlayan çeşitli biçimlerin hepsine verilen genel ad olarak kabul edilir. Yönelimsellik, bilincin; insanı dünyanın geri kalanıyla ilişki kurmasını sağlayan bir özelliktir.

1.4. Zihin ve Çevre Arasındaki Ayrımlar Nelerdir?

Bilinç, içinde bulunduğu çevrenin içindeki deneyimlerimiz ile eylemsel uyarıcıların ilerisinde değerlendirilecek şekilde yapılanmıştır (Searle J. , 2005, s. 26).

Bilincin ilk olarak varlığından söz edilemeyeceğini öne süren Priest'e göre, ilk olarak deneyimlerimiz vardır ve deneyimler ayrıntılı olarak kaydedildikten sonra, geriye bilinç ile tamamlanabilecek bir şey kalmayacaktır. Bilinç, deneyimlerimiz ile değerlendirilmelidir. Ona göre bilinen fenomenolojik durumlar, deneyimlerimiz yoluyla ele alınabilirler. Deneyimlerimizin kanıtlanması, bilincimizin hâkimiyetindedir. Deneyimler, beynimizin fiziksel dünya ile arasındaki ilişkilere cevaplar aradığında, beynin sistemleri ve duyu organları ile olan ilişkilerinin neler olduğuna ilişkin çözümler bulmalıdır (Priest, 2018, s. 313-314).

Bilinç kavramının yeterince anlaşılması için, bilincin bilimsel dünyadaki yeri ele alınmalıdır. Bilinç kavramının zihin çalışmalarında merkeze alınmasının nedeni; bilinç kavramının, merkezde olan, zihinsel özelliklere sahip bir şey olmasıdır. Zihnin özelliklerinden yola çıkıldığında, öznel, bireysellik, içtenlik gibi özelliklerin, zihinsel olup olmadıkları ancak bilinç kavramının zihinsel durumlar ile olan ilişkileri ile açıklanabilmektedir (Searle, 2018: 117). Dünyamızın oluşumu ve canlılık-cansızlık durumları ayrıntılı olarak incelendiğinde, zihnin, fiziksel çevre ile olan ilişkilerine ayrıntılı olarak ulaşılmaktadır. Atom teorisine baktığımızda, dünya parçacıklardan oluşmuştur ve bu parçacıkların bazıları canlılık kategorisinde değerlendirilmiş olup, uzun zaman dilimlerinde evrimleşmektedirler. Evrimleşme sonucunda, fotosentez, üreme çeşitleri, sindirim sistemleri gibi biyolojik süreçler ortaya çıkmıştır. Benzer bir biçimde beynimizdeki nöronların sistemli örgütlenmesi sonucunda, bilinçli beyinler ortaya çıkmıştır. Bu noktadan hareketle, bilincimiz de belli organizmaların, sistemlerin, biyolojik bir özelliği olarak kabul edilmelidir (Searle J. , 2014, s. 127).

Bilincin fiziksel dünyadaki yerine yönelik çalışmalarda, bilincin evren düzeninde nasıl bir yerde olacağı tartışma konusu olmuştur. Bilincin uzaydaki konumunun koordinatlarını bilebilir miyiz? Sayan, bilincin fiziksel dünya içinde nasıl bir konumda olduğunu ve çevre ile olan ilişkilerinin nasıl olduğunu örneklerle açıklamaya çalışmıştır. Örneğin; beynimizin uzaydaki yerinin belli olduğunu kabul

ettiğimizde, zihnimizin uzaydaki yerinin de aynı yerde mi olduğu sorusu ile karşılaşmış oluruz. Bu soruya, evet orası cevabını verdiğimizde zihnimizin uzayda yerinin de orasının olabileceğinden bahsetmek de doğruluğunu, mantıksal açıdan tartışmalara açık hale getirecektir. Eğer zihinlerin uzayda yerleri olabiliyorsa, o yerleri değiştirebildiklerinden de bahsedilebilmemiz gerekecektir. O halde, uzay zamanda yer kaplayan zihnimizin bir hızından, ivmesinden de bahsetmemiz mümkün olabilir. Bir otomobilde olduğumuzu varsayalım ve otomobilimiz saatte 80 km hızla kuzeye doğru gittiğini varsayalım. Bunun anlamı, bedenimizle birlikte beynimizin de saatte 80 km hızla kuzeye doğru gidiyor olduğunu kabul etmektir. O halde zihnimiz saatte 80 km hızla kuzeye doğru, gerçekten gidiyor mu? Sorusunu kendimize sormamız gerekir. Bu soruya evet cevabını verdiğimizde; zihinsel özelliklerimizin de o anda saatte 80 km hızla kuzeye doğru gittiğini kabul etmiş oluruz. Fiziksel sancılarımız, susamışlık hissimiz, o anda hissettiğimiz kokular ve işittiğimiz ses algılarımız, endişelerimiz, çevremizde karşılaştığımız manzaraları beğeniyor olmamız, otomobilimizin performansı hakkındaki düşüncelerimiz vs. gibi eylemlerimiz zihin hallerimizin uzaydaki yerlerinden söz edeceğimiz fikrini de ortaya çıkarmış olur. Örneğin; mide ağrımızın yeri mide, diş ağrısının yerinin diş olduğunu kabul ettiğimizde, aslında mide ağrımızın nedeninin mide, diş ağrımızın nedeninin de diş olduğunu ifade etmiş oluruz. Midemize ve dişimize bakan kişiler orada sadece ağrıya sebep olan bozuklukları görebilirler, ağrının kendisini göremezler. Zihni, fiziksel açıdan örneklerle açıkladığımızda beyinle ilgili söylediğimiz ve kulağa doğal gelen şeylerin, zihin hakkında söylendiğinde tuhaf karşılandığını fark etmiş oluruz. Genel olarak zihin hallerimizde olup da beynimizde olmayan özellikler tuhaf karşılanacaktır. Bir başka örneğe baktığımızda, örneğin taze çimenlere baktığımız zaman yeşil bir renk algılarız. Eğer zihnimiz beynimiz ile aynı özelliklere sahip ise; o andaki yeşil renk algımızın beynimizin bir yerlerinde olması gerektiğini kabul etmemiz gerekecektir. Eğer yeşil bir nesneye bakarken beynimizi açıp bakabilseydik, beynimizde yeşil birtakım şeyler, yeşil beyin bölgelerinin varlığından da söz edebilmeliydik. Zihnimizde bir yeşillik, yeşil bir şeyler var ama beynimizde böyle bir şeyin olmadığını kabul etmemiz de tuhaf karşılanacaktır (Sayan, 2012, s. 37-54). Sayan, bilincimizin fiziksel dünyadaki yerine ilişkin çalışmalarında, bilinç ve beyin arasındaki fiziksel durumların, ilişkilerin nasıl

olduğuna ilişkin çalışmalarında çeşitli sorgulayıcı ifadelere başvurmuştur. Zihnimizin evre ile olan ilişkilerini ayrıntılı olarak, örneklerle vererek açıklamaya çalışmıştır. Bilinç durumlarına yönelik verilen örneklerden yola çıkarak bilinç durumlarımızın beynimizden ayrı olmadığı sonucunu çıkarabiliriz. Beynimizdeki fonksiyonlar, bilincin tüm özelliklerini kapsamaktadır. Böyle bir çıkarımda bulunarak, zihin ve beden sorunlarına ilişkin bir çözüm yaklaşımı kabul edilmek istenmiştir.

1.5.Zihin-Beden Problemi Nedir?

Aristoteles'e göre; ruh sadece kendine özgü özniteliklere sahipse bedenden ayrılabilir bir şey olabilir. Madde ve formların varlığını özel bir maddede gerçekleştirdiklerinde, o maddenin de bilinmesi gerekmektedir. Bu yüzden ruh ve beden ayrı tözler değildir. Aynı tözün içinden birbirinden ayırlamaz öğeler olarak kabul edilmelidir. Ona göre ruh ve beden birlik oluşturmaktadır (Ross, 2011, s. 209-211).

Descartes "Meditasyonlar"¹⁰ adlı kitabında Tanrı'nın varlığını, insan ruhu hakkındaki soruların neler olması gerektiğini, insan zihninin özelliklerinin neler olduğunu tartışmaya açmıştır. Tartışmaları ile insan ruhu ile bedeninin ayrı olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Böylece, düalizm¹¹ anlayışını ortaya koymuştur.

Descartes 6 bölümden oluşan Meditasyonlar adlı kitabında, tanrının var olduğunu, ruhun bedenden ayrı olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Özellikle 2. ve 6. Meditasyonlarda zihin-beden ayrımı tartışmalarına açıklık getirmeye çalışmıştır. Descartes 1. Meditasyonda; 'skepticism' (şüphe) kavramını merkeze almıştır. 'Skepticism' kavramının saf dışı bırakılmasını değil, yaşamın her alanında yer almasını savunmuştur. Kesin olmayan ifadelerin, şüphelere açık olması gerektiğini savunmuştur. 2. Meditasyonda; 1. Meditasyonda merkeze almış olduğu şüphe kavramı hakkındaki fikirlerini sürdürmüştür. Şüphe eden insanın karşısında nasıl bir güç olabileceğini tartışmıştır. Böylece insan zihninin fonksiyonlarını tartışmaya açmıştır. İnsan zihninin fiziksel dünyadaki yerini sorgulamıştır. Şüphe eden insanın karşısında kim olabilir? sorusuna cevap aramıştır. İnsanın düşünen varlık olması, aklını kullanabilmesi, onun; nesnelere bakış açısının değişmesine sebep olmuştur. İnsan canlıdır ve akıllıdır, düşünen bir varlıktır. Bu durumda canlılık kategorisi içerisinde, hayvanların varlığına ne cevap verilebilir? Hayvanlar canlıdır. Fakat düşünemeyen varlıklardır. İnsandan farklı olarak hayvanların düşünme eylemlerinin olmadığını gerektirecek bir argümanın olması gerekir. Bu durumda Descartes

¹⁰ Descartes, '*Meditasyonlar*', 3.Baskı (BilgeSu Yayıncılık,2014)

¹¹ 'Düalizm', ikicilik anlamına gelen, Fransızca kökenli bir kelimedir. Genel anlamıyla; birbirine karşı çıkan iki temel kavramın varlığına dair ahlaki veya ruhsal inanç olarak kabul edilmektedir. Felsefe alanında ilk düalizm ilkelerini kullanan filozof Anaksagoras'tır. Anaksagoras'a göre *nus* adını verdiği ruh, özde yer alan ruhtan, kesin olarak ayrılmaktadır.

kendisini bir beden olarak betimlemiştir. Betimlediği özelliklerini ise şu şekilde sıralamıştır; insan, hisseden, beslenen, yürüyen ve düşünen bir varlıktır. Düşünen bir varlık hissedebilir, şüphelenebilir. İnsanın düşünen bir varlık olarak temel amacı budur. Tüm düşünce eylemlerinin çıkış noktası ise bir beden olmalıdır. ‘Tin’¹² ve bedenın birbirinden farklı olmalarına rağmen bir arada bulunmaları; tin ile beden sorununu tartışmaya açmıştır. 3. Meditasyonda; Tanrı’nın varlığını ispat etmeye çalışmıştır. Kendinin farkında olan, üstün bir varlık olarak Tanrı’nın kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre Tanrı; sınırsız, değişmez, bağımsız, güçlü bir ‘töz’¹³ dür. 4. Meditasyonda; 3. Meditasyonda Tanrı’nın varlığını tartışmaya açtıktan sonra, Tanrı’dan gelen tüm bilgilerin doğru olması gerektiği fakat insan deneyimleriyle birlikte, yanılgıya düşme ihtimallerinin de olabileceği düşüncesini savunmuştur. Üstün varlık olan Tanrı ile bilinmeyen varlık arasında kalan insan, yanlışlar yapabilir, yanılgılara düşebilir. ‘Anlık’¹⁴ insan zihninde yadsınabilir. Anlıkta yanılgılar olmaz. Anlığın önerdiği şeyleri aramak; hiçbir engel olmadan, hislerimiz olmadan, hareket ederek ulaşabilmemize bağlıdır. Anlığın bilgisi her zaman irademizin kararlarından önce gelir. Böylece Descartes 4. Meditasyonun sonunda, Tanrı hakkındaki düşüncelerinin açıklığa kavuştuğunu kabul etmiştir. 5. Meditasyonda; 4. Meditasyonda Tanrı’nın varlığının kabul edilmesi ile maddesel şeylerin özünde neler olduğu hakkındaki tartışmaları öne sürmüştür. Geometrik kavramların varlığından bahsederek, zaten bu şekillerin doğada da var olduğu kabul edildiğinden, aksinin iddia edilemeyeceğini savunmuştur. Geometrik kavramların özelliklerinin bilinmesi, kabul edilmesi, onların düşünülmediği zamanlarda bile, var olduğunun kanıtlanmış olduğunu gösterir. Böylece şu sonuca ulaşılmıştır: Tanrı’nın varlığı bir kez kabul edildiğinde aksi düşünülemez, Tanrı aldatıcı değildir. 6. Meditasyonda; 5. Meditasyondan hareketle, düalizm tartışmalarına açıklık getirmeyi hedeflemiştir. Maddî şeylerin varlığının sorgulanmasından sonraki aşama olarak maddi şeyler ile insan ve beden arasındaki ilişkilerin nasıl olduğunu tartışmaya açmıştır. Ona göre insanın varoluşunun, tözünün bilgisi vardır. Benzer şekilde

¹² ‘Tin’ felsefede genel anlamıyla; evrenin usunu, canlılığını, doğasını açıklamak için kendisine başvurul maddesel varlığı olmayan gizli varlık olarak kabul edilmektedir.

¹³ ‘Töz’ felsefede; değişmez gerçeklik, kendi kendisinde var olan, özünde değil, kendinde var olan, bağımsızca kendi içinde var olan anlamında kullanılmaktadır.

¹⁴ ‘Anlık’ genel anlamıyla; anlama gücü, usa vurma, yargılama, duyu ve iradeden ayrı olarak düşünülen bilme yetisi olarak kabul edilmektedir.

Tanrı'nın da varoluşuna, tözüne dair bilgisi vardır. Maddelerin ve geometrik kavramların da bilindiği kadarıyla bilgisi ve tözü vardır. Descartes, bu bilgilerden bahsederken; zihinde bulunan şeylere ilişkin çok az bilgi verir. Görme, işitme, tat alma, koklama, dokunma gibi beş duyu organımızın işlevsel bilgilerine, özel bilincimizle ulaşırız. Fakat dış nesneler, maddeler hakkındaki bilgilere nasıl ulaşacağımızın bilgisine erişemeyiz. Ona göre düşünme eylemi; insan zihnine özgü bir eylemdir. Düşünme eylemi, zihnimizi fiziksel nesnelerden ayırır. Fiziksel nesnelerin böyle bir özelliği yoktur. Zihin ile beden farklı tözlerdir. Fakat insanda bu tözler bir arada bulunurlar. Zihnimiz yer kaplamaz, bedenimiz ise düşünemez. Buna rağmen zihin ve beden arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Descartes bu soruyu, beynimizdeki bir bez aracılığıyla çözdüğünü savunmuştur. Bu bez sadece insanlarda bulunur. Çünkü zihnimizde değişiklikler ile bedenimizde değişiklikler birbirini etkiler.

Descartes'a göre insanın varlığı sorgulandığında ilk olarak, insan nedir? sorusuna cevap verilmelidir. İnsan akıllı bir hayvan mıdır? İnsan, et ve kemikten oluşan, ellere, kollara, yüze, beden adı verilen karmaşık bir makineye sahiptir. İnsan; beslenen, yürüdüğünü fark eden, düşünen, hisseden bir ruh ile ilişki halindedir. Bu durumda ruhun ne olabileceğine ilişkin bir yorumda bulunulmaması gerektiğini savunmuştur. Beden kavramını ise; herhangi bir şekilde sınırlanabilen, bir yerde bulunabilen, dokunma, görme, işitme, tatma ve koklama duyularıyla duyulabilen her şeyi kapsayan şey olarak kabul etmiştir. İnsanın akıllı bir varlık olmasını, düşünen bir varlık olmasıyla ilişkilendirmiştir. İnsan; kuşku duyan, anlayan, tasarlayan, olumlayan, yadsıyan isteyen, istemeyen ve hisseden bir şeydir. (Descartes, Meditasyonlar Gessendi'nin Meditasyonlar'a İtirazı ve Descartes'ın Bu İtirazlara Yanıtı, 2014)

İnsan düşüncesi; cisimleri, duyular ve imgelemler aracılığıyla değil, anlıkla bilebilir. Düşüncelerimiz anlaşıldıklarında, tanınırlar bu sebeple zihin kolayca bilinebilir. (Descartes, 2014, s. 26-34)

Ruhumuzun doğası ya da özünün, bedenimizden tamamen ayrı bir töz kabul ediyoruz. Düşüncemiz dışında, gerçekte bulunan ya da var olan başka hiçbir şeyin olmadığını kabul edebiliriz. Var olmak için ise; şekillere, bir yerde olmaya, uzama,

bedenlere ihtiyacımızın olmadığını biliyoruz. Bizler düşündüğümüz için var olduğumuzun farkındayız. Düşüncelerimizin varlığı, bedenlerimizden önce gelmektedir. Düşünme eylemi; sadece o anda gerçekleşen, anlamak, istemek, tasarlamak gibi eylemleri değil işittiğimiz şeyleri de kapsar. Ruhumuz, tüm eylemlerimizi kapsamaktadır. Düşünme gücümüz sadece ruhumuzda vardır (Descartes, 2002, s. 54-55). Düşüncelerimizden edindiğimiz bilgiler, bedenlerimizden önce gelmektedir. Bedenlerimiz olmasa bile ruhumuz var olmaya devam edecektir. Çünkü düşündüğümüzü bildiren ruhtan başka bir şey yoktur. Dünyada varlıktan söz edemediğimiz yerlerde bile bir yerlere dokunduğumuzu sanabiliriz. Bu yüzden bu fikrin olması bile, ruhumuzun olmaması fikrini geçersiz kılmaktadır (Descartes, 2002, s. 56-57)

Ruhumuzun bir bedene bağlı olduğunu; acılardan ve diğer duyularımızdan, bilgimiz olmadan, bizde oluşturduğu anlamlara bakarak, ruhumuzun kendine özgü doğal bir bilgiye sahip olduğunu keşfederek ulaşabiliriz. Ruhumuzun, salt düşünen bir şey, insan bedeninde aldığı duyularla hareket eden, dünyadaki cisimlerle birleşen şey olarak kabul edildiği sonucunu çıkarabiliriz (Descartes, 2002, s. 104). Duyularımız bize, eşyaların özünü öğretmezler, eşyaların ne işte yararlı veya zararlı olduklarını öğretirler.

Düşünen ‘ben’ denildiğinde, düşünce eylemi dışında başka bir şey kastedilirse, bu yeni şey, düşünme eylemine dâhil olamaz. Her düşüncenin sahibi vardır. Her düşünce birisine aittir. Descartes’ın cogito’su birinci tekil şahsa göredir. Birinci tekil şahsa göre bilinç yorumlanmalıdır (Fouill  , 2009, s. 67-68).

Duyu organlarına ait hislerimizin, bir beden ile bütünleşmiş olması gerekir. İnsan düşüncesinin varoluşunun nedeni düşünmek eylemidir. Duyu organlarımıza ait hislerimiz bir beden ihtiyaç duyarlar. Düşüncelerimiz ve duygularımız ortak bir bedende bulunmalıdır. Tin ve beden birbirlerinden ayrı olmalarına rağmen, birlikte bulunurlar. T  ze dair kavramlar, kendi başlarına, kendi bilgilerini temsil ederler. Fakat bedenlerimiz, kendi başlarına kendi bilgilerini temsil edemezler. Bu durumda zihin tarti  malarında tutarlılık sorunsalı ortaya çıkmıştır.

Descartes insanın bir bedenle ilişki içinde olduğunu açıklamıştır. Fakat insanın özünün, düşüncelerden ibaret olduğunu kabul etmiştir. Zihnimiz ya da ruhumuz,

bedenimizden farklıdır. Zihnimiz bedenimiz olmadan da var olabilir ve bedenimizle birlikte yok olmaz.

Amerikalı filozof Bailey, Descartes'ın zihin-beden düalizminin kısaltılmış halini mantıksal çerçevede inceleyerek, şu önermeleriyle özetlemeye çalışmıştır:

“P1: Açık ve seçik olarak algıladığım her şey doğrudur.

P2: Eğer x'i y'den ayırt edebiliyorsam, gerçekten ayırırlar ve ayrılma kapasiteleri vardır. (En azından Tanrı tarafından)

P3: Kendimi, uzamsal, düşünmeyen bir nesne olan bedenden, düşünen uzamsal olmayan bir nesne olarak açıkça ve kesinlikle ayrı olarak algılıyorum.

Sonuç: Gerçekten bedenimden ayırımı ve bedenim olmadan varlığını sürdürebilirim” (Bailey, 2019, s. 38-39).

Descartes zihin ve beden sorgulamaları sonucunda, bedenini merkeze alarak değerlendirmelerde bulunmuştur. Ellerden ve ayaklardan oluşan bir beden, aynı zamanda bütün organlara sahip olduğunu hisseder. Bedenimiz, çeşitli cisimler arasında da varlığını sürdürürken, çeşitli rahatlıklar ya da rahatsızlıklar hissedebilir. Rahatlatıcı etkiler; zevkler, hazlar olabilir. Rahatsız edici etkiler ise; acı ve endişe duygularıyla fark edilebilir. Tüm bu etkilerin, kişinin rıza onayı alınmadan gerçekleştiği bilinir. Zihinde, duygulardan geçilmemiş hiçbir ide bulunmaz. İnsanın özünde, düşünen bir şey yatar. İnsan düşüncesi ile bitişik bir bedenimiz olsa bile, bedenimizin düşünmediğini, sadece bir yayılıma sahip olduğunu kabul edebiliriz. Ruh, bedenden bütünüyle veya tam anlamıyla ayrıdır ve onsuz da var olabilir. Doğanın bedenler hakkında insana öğrettiği şey, acı duyarken rahatsız olan, acıktığımızda veya susadığımızda kuşku duymadığımız bir bedene sahip olduğumuzu bilmemizdir. Ruh dolaysız olarak bedenin tüm parçalarını değil, yalnızca beynimizin en küçük parçalarından birinin, sağduyu adı verilen gücün izlenimini alarak, bu parçayı aynı eğilim ve yönelimle, bedenin diğer parçaları ayrı ayrı durumlarda olsa bile, ruha aynı iletiyi duyurmakla görevlendirilmiştir.

Düalizm, kendi içinde yeni tartışmalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Zihinlerimiz ve bedenlerimiz arasındaki bağlantılar sorgulanmaya başlanmıştır. Karl Popper ve

Eccles *The Self and Its Brain* (kendilik ve beyni) isimli eserlerinde, kendisinin bilincinde olan zihin, görüşünü kabul ederek, zihinsel hallerimiz ile beynimizin hallerinin birbirine benzemediğini öne sürmüşlerdir. Aziz Thomas Aquinas, insanlardaki ruhun, bedenlerimiz yok olduğunda bile, devam ettiğini savunmuştur. Düalizm tartışmalarında, zihin ve beden iç içedir düşüncesini, ruhun, beden ile varlığından söz edilebilir düşüncesi ile kabul etmiştir. Fakat bedenimiz yok olduğunda, ruhumuzun ölümsüzlüğü düşüncesi, yani ruhumuzun ölümsüz olduğu kanıtlandığında, zihnimizin bedenlerimizden ayrı bir varlık olarak kanıtlanabileceğini öne sürmüştür.

Priest'e göre evren, zihinlerimiz ve fiziksel nesnelerimiz olarak iki türden töze ayırdığımız, düalist bakış açısına göre açıklanmaktadır. Zihnimiz, zihinsel doğada, madde olmayan, ruhsal bir töz olarak açıklanmaktadır. Zihnimiz fiziksel nesneler olarak adlandırılmaz. Düalizme göre; bir kişi hem bir beden hem de zihne sahip olur. Düalizmi savunan bilim insanları, zihnin, kişinin kişisel özelliğine bağlı olarak, öznel olduğunu kabul etmektedirler. Zihin ve beden bir kişide aynı anda bulunur ve o kişinin yaşamı sona erdiğinde de bedensel olarak yokluğundan bahsedilebilir fakat zihinsel olarak varlığından söz etmeye devam edilebilir. Düalizm, zihinlerin beden olmadan, bedenlerin de zihin olmadan, var olabildiklerini savunmaktadır.

Düalizm tartışmaları, bilim insanlarını ikiye ayırmıştır. Kimileri zihin ve beden arasındaki nedensel ilişkilerin olduğunu savunmuştur, kimi bilim insanları ise, böyle bir nedensellik ilişkisinin olmadığını savunmuştur. Descartes zihinsel olayların, fiziksel olayları, fiziksel olayların da zihinsel olayları etkilediği görüşünü, zihin ve beden arasındaki nedensel ilişkilerin iki yönlü olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur. Descartes ile aynı dönemde yaşayan Malebranche; eserlerinde, duyumla, akıl ve irade üzerine düşüncelerinden bahsetmiştir ve bu düşünceleri Descartes ile benzer nitelikte kabul edilmektedir. Tek fark, Malebranche ideaların oluşumunu, beyindeki sinirsel ağlarla ilişki kurarak açıklamıştır. Bu ağlardan bazılarının doğuştan, bazılarının ise sonradan geldiğini savunmuştur. Ona göre zihinler düşünür ve özler sadece uzamlardır. Zihin-beden arasında paralellik vardır. Fakat zihnimiz ve bedenimiz birbiriyle etkileşime giremezler. Tanrı hakiki tek sebep olarak kabul edilmelidir. Bedenimize ilişkin tüm eylemler Tanrı'dan gelir. Tanrı zihinlerimizin yaşadığı ortamdır. Tanrı'nın yasaları değişmez. İyi veya kötü

dünyanın yaratılması, Tanrı'nın değişmez kanunlarıdır (Kenny, İstanbul, s. 69-72). Malebranche, bedenlerimiz ile zihinlerimiz arasında etkileşimlerin olmadığını, bir nedensellik ilişkisinin olmadığını savunmuştur. Buna karşılık onunla aynı dönemde yaşamış olan Leibniz¹⁵; zihinsel olayların zihinsel etkileri, fiziksel olayların fiziksel etkileri olabileceğini savunmuştur. Fakat zihinsel olayların ve fiziksel olayların birbirlerini etkileyebileceği, nedensellik ilişkileri kurulabileceği düşüncesini reddetmiştir (Priest, 2018, s. 13-20). Leibniz'in zihin hakkındaki düşüncelerine göre insanın akıllı ruhu ve dış dünya birbiri ile etkileşime giremez. İnsan ruhunda gerekli tüm akılsal özellikler zaten vardır, bu yüzden dışsal olan yeni bir özelliğe gerek yoktur (Leibniz, 2011, s. 78). Akıllı ruhlar, varlıkların en mükemmeli ve tanrısallığı da en iyi dışa vuranlar olarak kabul edilmelidir. İnsanın akıllı ruhu ve hayvan ruhu ölümsüzdür. Genel olarak en mükemmel varlık Tanrı kabul edilmelidir. Ancak Tanrı, kendisinden sonra gelen akıllı ruhlara, mükemmel özellikler sunabilir (Leibniz, 2011, s. 93).

Felsefe tarihine bakıldığında insanı anlama, tanıma çabalarının genellikle zihin olgusu üzerinden yürütüldüğü görülecektir. Descartes'ın zihin hakkındaki görüşlerine çeşitli bilim insanları tarafından eleştiriler yöneltilmiştir. Onlardan biri de 20.yy'da yaşayan Gilbert Ryle'dir. Descartes ve Ryle'in çalışmalarının merkezinde zihin problemlerine yönelik eleştiriler yatmaktadır. Ryle zihne dair çalışmalarını, Descartes'ten farklı olarak, öteki zihinler problemi başlığı altında değerlendirmeye çalışmıştır. Ryle'a göre, kişisel bilinç tartışmalarımıza baktığımızda, öznel değerlendirmelerde bulunduğumuzda, kendi bilincimiz hakkında yanılgılar olamaz mı? Descartes'e göre, zihinler konusunda yanılgılar söz konusu olamaz. Descartes için zihin zaten kendinin ne olduğunun farkındadır ve düşünen bir varlıktır. Descartes'ın ruh ve beden üzerine çalışmalarının merkezinde ontolojik bir varlık

¹⁵ Alman filozof Gottfried Leibniz; hukuk, matematik, tarih, diplomasi, madencilik ve diğer birçok alanda çalışmalar yapmıştır. Leibniz, skolastik felsefe ile Yeniçağ düşüncesi arasında köprü kuran, geç dönem Rönesans temsilcilerindendir. Leibniz'e göre ruh ile beden arasındaki bağ Tanrı tarafından aynı bir saat gibi önceden kurulmuştur. Ruh ve beden en baştan beri ayarları aynı olan iki saattir ve aralarında böylece önceden kurulan bir uyum vardır. Leibniz' için ruh ve beden arasında neden-etki ilişkisi bulunmaz; ruh ve beden birbirlerinden tam anlamıyla farklı iki tözdür. Ruh ile beden arasındaki bağ Tanrı tarafından önceden kurulmuş ve ayarlanmıştır. Bununla birlikte Leibniz, Platon'un anımsama öğretisini savunur. Leibniz'e göre ruhun öz niteliği düşünmedir ve ruh kendi kendine tasavvur etme yetisine sahiptir.

Bakınız:

<https://openaccess.maltepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12415/318/10203380.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Son Erişim:10.08.2021).

olan, insan vardır. Ryle ise ontolojik bir varlığın merkeze alınmasını doğru bulmadığını ifade etmiştir. Ryle zihin kavramının analitik bir dil çözümlemesiyle tartışılması gerektiğini savunmuştur. Descartes'ın zihin tanımlamaları ile geçen zaman içerisinde Ryle'ın zihin kavramına yönelik tanımları da değişkenlik göstermiştir. Descartes'ın zihne yönelik canlılık ve düşünme eylemlerinin varlığıyla Ryle'ın bahsettiği zihin kavramı birbirinden farklıdır. Ryle'ın fikirlerinin merkezinde Descartes'ın başlatmış olduğu zihin-beden düalizmine yönelik eleştiriler yöneltmektedir. (Ryle, 2011, s. 82)

Descartes sonrası felsefedeki temel tartışmalar zihin ve bilinç kavramlarının ne olduğuna yönelik tartışmalardır. Bilinç kavramının ne olduğuna, özelliklerinin neler olduğuna yönelik ciddi tartışmaların odağında bilim insanı Searle bulunmaktadır. Ona göre, zihin tartışmalarına başlamadan önce bilinç problemine cevaplar aranmalıdır. Bilincin ne gibi özellikleri olduğu bilinmelidir. Searle'e göre bizler, kendi bilinç durumlarımızda yanılabiliriz. Kendi bilincimiz konusunda yanılma ihtimalimiz varsa, diğer zihinleri hakkında da yanılgılar olacaktır. Kendimizden başkasının zihninin içinden geçenleri, kendi zihin içeriklerimiz kadar bilme ihtimalimiz var mı? Searle'e göre; zihin-beden sorunu tartışmalarında ilk olarak, aklın varlığı konusuna değinilmelidir. Aklın varlığı ister bilinçli ister bilinçsiz ister işitsel, görsel, ister hislerimizden, duygularımızdan ibaret bir şey olsun, aklın varlığına ilişkin sorunlarımıza dair, akılsal yaşantılarımız dair her şey, beynimizde gerçekleşen, olup biten süreçler tarafından belirlenmektedir. (Searle J. R., 1996, s. 23).

1.6. Zihin-Beden Problemine Yönelik Akımlar Nelerdir?

Bailey, Descartes'ın zihin-beden problemine yönelik, töz düalizmi açıklamalarının sonucunda, düalizmin beraberinde sorunları da ortaya çıkardığını kabul eder. Varlık olarak, kabul edilen bilgiler, denetlenmeli ve sorulara cevaplar bulmalıdır. Descartes, varlık sorununa değinmemiş olup, nedenlerin sorgulanmasına ise, gerek duymamıştır. Descartes'ın ortaya koyduğu töz düalizmi, bilim insanlarını günümüze kadar çeşitli tartışmalara, karışıklıklara yönlendirmiştir (Bailey, 2019, s. 48). Bu tartışmalarla birlikte, zihin-beden problemine yönelik akımlar ortaya çıkmıştır.

Zihin-beden problemine yönelik akımlardan aykırı monizm kuramı; Kuzey Amerikalı filozof Donald Davidson tarafından ortaya çıkmıştır. Davidson'a zihin-beden sorununa ilişkin çalışmalarında, karşılıklı nedensel etkileşimler üzerinde durmuştur. Yani zihinsel bir olay, fiziksel olaylara, fiziksel olaylar, zihinsel olaylara neden olabilir. Davidson, zihinsel olayların, fiziksel olaylarla özdeş olduğunu savunmuştur. Ona göre, her zihinsel olay bir fiziksel olay ile özdeştir, fakat her fiziksel olay, zihinsel bir olay ile özdeş değildir (Priest, 2018, s. 172-174).

Rakova davranışçılık kuramını; zihin durumlarının gözlemlenebilen davranışlarla ya da davranışsal dışavurumlarla eşdeğer olarak kabul edilmesi gerektiği şeklinde, ifade etmiştir (Rakova, 2007, s. 16).

İngiliz filozof Ryle çalışmalarında, zihin yapısını temel alan ve yeni bir zihin temelinin inşa etmeyi hedefleyen ifadelerle yer vermiştir. Ona göre zihnimizin, bilişsel ve zekâ başlığı altında, bilgileri alıp, herhangi bir konudaki kuramları ya da bilgileri belli aşamalardan geçiren, bilgisel bir gücü vardır. Bu bilgisel güç ile zihnimizin karar verme ve zihne sunulan bilgilerin en iyi şekilde kullanılarak, en iyi şekilde, bedene iletmesi gerekmektedir. Zekâsını doğru yönde kullanan bedenler, zeki ve iradelerini doğru yönde kullanan bedenler olarak kabul edilmelidir. Bedenlerin, davranışsal eğilimleri ile zeki olup, olmadıklarına karar verilebilir. Davranışlarımızın niteliği, zihinsel davranışlarımıza bağlı olarak değişir (Bailey, 2019, s. 114-117).

Fizikselcilik kuramına göre; var olan her şey fizik yoluyla ortaya çıkmıştır. Böylece zihinsel ya da cisimsel tüm olaylar fiziksel süreçlere dayanmaktadır. Zihnimiz töz düalizmine göre değil, cisimsel olan tek bir töze dayanılarak açıklanmaktadır. Fizikselciliği savunan düşünürler U. T. Place ve J. J. C. Smart'tır. Bu kuram;

indirgemeci maddecilik ya da özdeşlik kuramı olarak da kabul edilmektedir. Fizikselcilik, cisimsel şeylerin varlığını kabul ettiğinden dolayı, maddeciliği içermektedir aynı zamanda davranışların, tutumların, eylemlerin vb. nedeni olarak zihinsel durumları kabul ettiğinden dolayı zihinselciliği içermektedir.¹⁶

Bailey'e göre işlevselcilik kuramı; zihinsel durumların ve olayların, duygularımız aracılığıyla farklı zihinsel durumlara, yanıtlara; nedensellik bağlamında tanımlandığı kuramdır. Aristoteles'e göre, insan ruhu; insan bedeninin formu olarak kabul edilmiştir. İnsan ruhu, yaşamsal eylemlerimizin ve işlevlerin yerine getirilmesini sağlar. İşlevselcilik; zihinsel durumlarımızı, nedensel olarak birbirine veya duyusal girdiler ve motor çıktılara bağlar. Kayalar, fırtınalar vb. şeylerin işlevsellik yeteneği yoktur. Çünkü yapılarında bir zihinsel düzenleri yoktur. Biyolojik olarak tanımlanan veya tanımlanmayan fark etmeksizin, benzer işlevsel düzene sahip organizmalar, insan zihni gibi zihinsel özelliklere sahiptir (Bailey, 2019, s. 176-177). İşlevselcilik günümüzde yaygın olarak bilinen zihin kuramlarından biridir. Bunun nedeni bilgisayarların hayatlarımızın her alanında yer alması olarak açıklanabilir. Bilgisayar ve zihin karşılaştırmalarına dayanan bu kuram, zihnin ve bilgisayarın benzer işlevsel özelliklerine dayanır. Bilgisayarlar çeşitli işlevleri yerine getiren donanım olarak kabul edilir, beynimiz ise zihinsel işlevleri yerine getiren bir yapı olarak kabul edilir. İşlevselciliğin zihinsel kuramlar içinde, önemli yer edinmesi, zihni bilimsel olarak açıklanmasına dayalı bir kurama duyulan ihtiyaçtır. Zihinsel durumların, işlevsellik özelliği üzerinden ele alınması, bilimsel nesnelliğin oluşması için zemin hazırladığına inanılmaktadır. İşlevselci yaklaşımlar; zihnin işlevleri üzerinden ele almak açısından önemlidir.

Priest'e göre işlevselcilik kuramı; zihinsel hallerde ve işlevsel hallerde bulunmanın eşdeğer olarak kabul edildiği kuramdır. İşlevsellik, içerdiği nedensel özelliklere göre ayırt edilebilir. Bu kurama göre; zihinsel bir hâl duyusal bir girdi ve davranışsal bir çıktıya dayanmaktadır. Zihinsel haller birbirleriyle nedensellik ilişkisi içindedirler. Zihinsel hallere sahip olmak demek, zihnin işlevsel özelliğe sahip olduğu anlamına gelmektedir. İşlevselcilik, tüm zihinsel hallerin bir nedeni ve sonucu olmasını gerekli

¹⁶ (https://www.academia.edu/34548247/Zihin_Felsefesi) sitesinden alınmıştır

(Son Erişim: 08/08/2021).

kılar. İşlevselcilik doğru kabul edildiğinde, her zihinsel hâl bir fiziksel halinin olduğu da kabul edilmelidir. Bu ifade, materyalizm ile aynı anlamda kabul edilmelidir. İşlevselcilik kuramı materyalizm ile aynı anlamda kabul edildiğinde, fiziksel nedenler ile zihinsel nedenlerin birbirleri ile olan etkileşimleri sorunu, bilim insanlarını ikiye ayırmıştır. Avusturyalı filozof David Armstrong zihin-beden özdeşliğini savunmuştur. Ona göre zihin kavramı ile davranış kavramı birbirine mantıksal olarak bağlıdır. İşlevselcilik kavramına yönelik, materyalist bir bakış açısını savunmuştur. Ona göre zihinsel hallerimiz, içinde yer aldığı nedensel ilişkiler aracılığıyla, işlevsel hallerle özdeşleşebilir (Priest, 2018, s. 198-202). İşlevselcilik kuramı; davranışçılık ve özdeşlik kuramlarından etkilenmiştir fakat bu kuramların eksik yönleri olduğunu kabul etmiştir. Özdeşlik kuramı içeriğinde, beyin durumları ve zihinsel durumların özdeşliğini kabul eden görüşe dayanır. Bu durumda zihinsel durum ile fiziksel durum arasında bir özdeşlik olasılığı kabul edilir. İşlevselcilik ise böyle bir özdeşliğe karşıdır. Zihin ile beyin aynı kökenden gelmektedir fakat zihinsel özellikler, fiziksel özellikleri itibariyle tamamen aynı (özdeş) özelliklere sahip değildir. İşlevselcilik kuramı, bir zihinsel durumun özel kabul edilmesindeki temel özelliği, zihinsel durumların fiziksel özellikleri değil kurduğu nedensel bağıntılardır. Buradan hareketle kabul edebiliriz ki; özdeşlik kuramı gibi işlevselcilik kuramı da zihnin fiziksel olanlarla ilişki kurmasını sağlayan maddeci anlayış olduğunu kabul edebiliriz. Davranışçılık kuramı zihni gözlemlenebilir hareket halinde ve potansiyel davranışlar açısından açıklamaya gereksinim duyar. O halde; farklı davranışlar aynı uyarandan kaynaklanabilir veya farklı uyaranlardan aynı davranışlar ile karşılaşabiliriz. Karşılaşılan sorunlara karşılık işlevselcilik kuramı; zihnin davranışçılık ve özdeşlik kuramlarının olumsuz yanları ile ilgilenmeden, olumlu yanlarına odaklanan, yeni bakış açılarıyla zihni ele almak istemiştir.

Amerikalı filozof David Lewis, işlevselcilik kuramını; zihnimizi oluşturan işlevsel durumların, fiziksel durumlar ile tanımlanabileceği, ifadesiyle savunmuştur (Bailey, 2019, s. 177). Lewis, işlevselci kuramın hem materyalist olması gerektiğini hem de işlevselci olması gerektiğini savunmuştur (Priest, 2018, s. 214). Amerikalı filozof Hilary Putnam, zihin-beyin özdeşliği kuramını, apriori temellere dayandırılarak yok edilemeyeceğini savunmuştur. Şeylerin birbirleri ile olan ilişkilerinde özdeş olup olmadıklarına, deneysel veya bilimsel yollarla karar verilmesi gerektiğini

savunmuştur. İşlevselcilik kuramı, zihin-beden özdeşliği açıklamalarına göre daha açıklayıcıdır. Bedenlerimizdeki fiziksel olaylar, varlığımızın bütüncül bir işlevsel hali ile açıklanmalıdır (Priest, 2018, s. 203-204).

Putnam kendi kuramını; bedensel olaylarımızdan yola çıkarak açıklamaya çalışmıştır. Örneğin, ağrılarımız sadece bir beyin hali değildir, içinde bulunduğu organizmanın tamamının, bir işlevsel halidir. Putnam'a göre, işlevselcilik kuramından yola çıkılarak; zihinsel durumlar ve olaylar beynin bilgisayarlı durumları olarak görülmüştür. Putnam, zihin-beden problemine yönelik tartışmaların dilsel ve mantıksal olarak tartışılmasından farklı olarak, bilgisayar sistemlerini örnekleyerek, zihinler ile makineler arasında bağlantı kurmaya çalışmıştır (Bailey, 2019, s. 178-179). Putnam, bir hesaplama makinesinin özellikleri hangi sıralı özelliklerde birbirini izlemektedir, hangi simgeler ne zaman okunup, yazılmıştır; tüm bunları belirten bir akış şeması tanımlarıyla verildiğini keşfettikten sonra; makinelerin fiziksel durumlar yerine, mantıksal durumlar olarak tanımlamıştır. Ona göre mantıklı durumlar birbirleri ile girdi ve çıktı ilişkilerine benzer durumda kabul edilmiştir (Bailey, 2019, s. 180). Putnam'ın düşüncelerinden hareketle, işlevselcilik kuramının, zihin ve beden arasındaki ilişkinin, bir bilgisayar programı ile donanımı arasındaki ilişkiye doğrudan benzer nitelikte olduğu çıkarımında bulunabiliriz. Bilgisayarlardaki programlar, farklı fiziksel makinelerde çalıştırılabilir aynı şekilde, farklı fiziksel yapılara sahip farklı organizmalar da aynı zihinsel durumları ortaya çıkabilir. Putnam'ın çalışmaları, belirli türden bilgisayarlar üzerindeki çalışmaların insan zihninin yapısına ışık tutabilecek güçte önemli kabul edilir. Putnam çalışmalarının sonucunda kesin olarak, belirli bir işlevin yerine getirilmesi için, çeşitli fiziksel sistemler olması gerektiğini savunmuştur. Zihinsel özelliklerimizin, fiziksel özelliklere ve süreçlere indirgenmeyeceği çıkarımında bulunmuştur. İşlevselcilik kuramına göre; işlevsel durumlarımız, dış dünya ve bireyler arasındaki ilişkilere karşı duyarsız olan beyin durumlarıdır. Zihinsel durumlarımız anlamsal içeriğe sahip olduklarından, sözdizimsel terimlerle kategorize edilemezler. Örneğin, bir masanın üzerindeki sürahiyi düşünmek için, o masa ile sürahi arasındaki anlamsal bağlantıların zihinde kurulması gereklidir. İnsan beyninde, bu bağlantılar hazır olarak, kodlanmış halde bulunmaz, farklı zihinsel durumlar ile mutlaka ilişkilerinin olduğu kabul edilmelidir. İşlevselcilik kavramı zihinsel durumlarımızda her nesneye

ilişkin bilgilerimizin, sabit anlamlar içermesini gerektiren ve sabit anlamlarla birlikte zihnin fiziksel olarak ilişkilerinin bilgisayarlara benzetildiğine yonelik açıklamalardan hareketle ifade edilmeye çalışılmıştır. İşlevselcilik, zihinsel işlevlerimizin, bir bilgisayar programı ile ilişkilerinin nasıl olabileceği hakkındaki fikirlere yonelik çalışmalardır.

2. ZİHİN FELSEFESİNDE YAPAY ZEKÂ

2.1.Yapay Zekâ Nedir? Yapay Zekâ Çalışmalarının Zihin Felsefesindeki Yeri Nedir?

Zihin-beden problemine ilişkin tartışmalardan sonra, Zihin Felsefesinde önemli çalışma alanlarından bir olan yapay zekâ kavramına ilişkin ayrıntılı değerlendirmelerde bulunacağız. Yapay zekâ fikri; tarihte ilk kez Antik Yunanlılar zamanında, cansız varlıklara, canlılık özelliği nasıl verilebilir fikri ile öne sürülmüştür. Günümüzde ise yapay zekâ kavramı, insan zekâsına sahip bir makinenin olanaklı olup olmadığı tartışmaları çerçevesinde kullanılmaktadır.

Yapay zekâ kavramı ilk olarak insan zihinlerinde bir hayal olarak yer almıştır. Hareket eden makineler, akıllı cihazlar, hayal edilen sistemler olarak kabul edilmiştir. Çeşitli öykülerde, resim, heykel gibi alanlarda, tasvir edilmeye çalışılmıştır. Örneğin, Leonardo da Vinci, 1495 yılında, orta çağda yaşayan, bir şövalyeyi, insana benzeyen bir robot olarak tasarlamıştır. Bu robotun, insana benzeyen fiziksel hareketleri yerine getirebilen özellikleri de tasvir edebildiğini öne sürmüştür (Nilsson, 2019, s. 19-20). İnsan zihninin sınırsızlığını hayal dünyamızın genişliğinden yola çıkarak açıklayabiliriz. Bilimsel çalışmalar, insan zihninde tasarlandıktan sonra, gelişme kaydetmiştir. Yapay zekâ çalışmaları da ilk olarak insan zihninin bir hayal ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Yapay zekânın insan zihninin bir ürünü olduğunu kabul ettiğimizde, zihnin hangi özelliklerine dayalı bir çıkarımda bulunduğumuzu belirtmemiz gerekir. “Yapay Zekâ; insan zekâsını modelleyebilmek adına insan gibi akıl yürütme, anlam çıkarma, genelleme yapabilme, geçmiş deneyimleriyle öğrenebilme gibi yetileri bir bilgisayara ya da makineye kazandırabilmektir. Yapay zekâyı tam olarak aktarabilmek adına öncelikle modellenmesi yapılan zekâdan bahsedilmelidir” (Yılmaz, 2019, s. 1). İnsan zihninin özelliklerine benzer bir makinenin modellenmesi, zihnin benzetiminin yapılması olasılığını da taşımaktadır. Böyle bir benzetimde, tıpkı insan eylemlerini yerine getiren bir makine ile karşılaşmamız amaçlanır. İnsanlar, düşünme yeteneklerinden dolayı, anlama, yorumlama, öğrenme gibi zihinsel faaliyetlerini kısa sürede yerine getirirler. Bilgisayarlara, makinelere baktığımızda ise, bu türden zihinsel faaliyetlerinden yoksun olduklarını görmüş oluruz. İnsan beyninin, makinelere üstün

gelmesindeki ana etken; zihinsel durumların, önceden deneyimlenmiş ve sınıflandırılmış olarak işlenmiş olmasıdır. Yapay zekâ tartışmaları da insanın sahip olduğu zihinsel, fiziksel yetenekleri taklit edebilen makinelerin ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Yılmaz, 2019, s. 4). 1884 yılında Charles Babbage, zeki davranışları yerine getirebilecek bir makine üzerine çalışmıştır. Çalışmalarında, insan düşüncesi kadar zeki davranışların, bir makine tarafından yerine getirilemeyeceği sonucuna varmıştır. 1950 yılına gelindiğinde, Shannon, bilgisayar sistemlerinde, insan düşüncesini geliştiren bir oyun olarak kabul edilen satranç oyununun, geliştirilebileceği fikrini ortaya çıkarmıştır. 1956 yılına gelindiğinde, Dartmouth College’da gerçekleştirilen bir konferansta, Marvin Minsky’nin “*Yapay Zekâ’da Fırtınalı Ara*” kitabında, ilk kez yapay zekâ modellemelerinden bahsedilmiştir (Yılmaz, 2019, s. 13). Geçmişten günümüze kadar, bilimsel gelişmelere yön vermedeki amaç, insan hayatını kolaylaştırmaktır. Makinelerin icat edilmesi, bir makineden beklenen performansın her seferinde bir üst seviyeye çıkma ihtimalini ortaya çıkarmıştır. İnsan zihni; tüm icatların karşılığında kendine eşdeğer nitelikte işlemleri yerine getirecek bir makinenin olabileceği fikri yapay zekâ çalışmalarına yön vermiştir.

Bilinçli varlıklar olarak, düşünme yeteneğimiz, insanca bir özellik olarak kabul edilmektedir. İnsan; düşünme yeteneği ile canlılık kategorisinde en üst seviyede yer almaktadır. İnsanların, düşünme yeteneğinden yola çıkılarak, bilimsel tartışmalar yeni bir boyut kazanmıştır. Makinelerin de tıpkı insanlar gibi düşünebilmesi, duygulara sahip olması, bir zihne sahip olması tartışmaları ortaya çıkmıştır. Makinelerin, insanca davranıp, davranmadıkları sorgulamalarında eğer, davranabilir cevabı ile karşılanırsa, makinelerin işlevsel özelliğinin olduğu bir yaklaşım ortaya çıkmış olur. İşlevsel özelliğe sahip bir makinenin, düşünme anında, insana benzer davranış sergilemiş olması, makinelerin düşünme özelliğine sahip olabileceği fikrini ortaya çıkarmış olur.

İngiliz matematikçi, bilgisayar bilimcisi, kriptolog Alan Turing 23 Haziran 1912’de Londa Paddington’ da doğmuştur. 1926-1931 yılları arasında Sherborne Lisesi’nde okumuştur. Okul yılları arasında yakın arkadaşlık kurduğu Christopper Marcom’u kaybetmesiyle ruhsal olarak kötü etkilenmiştir bu olay hayatında bir dönüm noktasına sebep olmuştur. En yakın arkadaşının ölümüyle birlikte yaşamı derinden

sorgulamaya başlamıştır. Yaşamı sorgulayan düşünceleri, onu zihin ve madde tartışmalarına yönlendirmiştir. Zihnin madde içinde nasıl cisimleştiğini sorgulamaya başlamıştır. Bu düşünceler onu 1932 yılında Neumann'ın kuantum mekaniğinin mantıksal çalışmalarına yönlendirmiştir. Mantıksal çalışmalar, zihin çalışmalarında forma dönüşebilir ve makinelerin kesişimi ile ortaya çıktığı kabul edilebilir. Turing böylece kuantum mekaniğinden yola çıkarak, matematiksel mantık çalışmaları arasındaki ilişkilere yönelmiştir. Matematiğin kendi içindeki sayısal dünyayı fiziksel dünya ile etkileşime koymaya çalışmıştır. Matematiğin ve fiziğin yaşam ile iç içe olması onu makinelerin yaşam içindeki varlığını sorgulamaya yönlendirmiştir. Onun bu düşünceleri sayesinde modern bilgisayarların temel ilkesini oluşturan “Evrensel Turing Makinesi” fikri ortaya çıkmıştır. Turing'in çalışmalarının amacı matematiksel ve fiziksel olan ile toplumsal yaşam arasında ilişkiyi kurabilmektir (Topal, 2017).

Lisans eğitimini Cambridge Üniversitesi King's Koleji'nde tamamlamıştır. 1936 yılında ise, günümüze kadar gelen, yapay zekâ çalışmalarının temelini oluşturan “Turing Makinesi” çalışmalarını ortaya koymuştur. Princeton Üniversitesi'nde doktora eğitimini tamamlayarak tekrardan Cambridge Üniversitesi'ne dönmüştür. O yıllarda 2. Dünya Savaşı patlak verdiğinden, savaşta önemli bir görevi de üstlenmiştir. Almanya'nın şifreli haberleşme cihazı olan Enigma'nın kodlarını kırma çalışmalarında görev almıştır. Şifre kırma olayında kendini göstermiş olup, başarıları takdir edilmiştir. Şifre kırma çalışması, 2. Dünya Savaşı'nın süresini kısaltmıştır. Turing bu başarısının ardından Londra Ulusal Fizik Laboratuvarı'na kabul edilmiştir. Turing bilimsel çalışmalarını bilinçli, meraklı, çalışkan ve üretim odaklı kişisel özelliklerine, dayandırdığından dikkat çeken bir isim haline gelmiştir. Turing'in şifre kırma başarısı aslında, modern bilgisayar düşüncesinin temelini atma konusunda, onu önemli bir isim haline getirmiştir. Turing, evrensel bir makinenin neleri yapamayacağından ziyade neleri yapabileceği ile ilgilenmiştir. 2. Dünya Savaşı sonunda evrensel bir makine olarak işleyecek bilgisayarın insanlık için çıkır açabileceğini savunmuştur. Zekânın evrensel makineler sayesinde yapay formlara bürünebileceği fikrini savunmuştur. Turing'in matematikle başlayan yolculuğu bilgisayar ve oradan da insan beynine doğru ilerlemiştir. Turing'in hızlı, güvenilir, verimli tek bir evrensel makinenin gereğine vurgu yapması, matematiğin kendi içindeki uygulamaları ile doğrudan ilgilidir. Turing aritmetik işlevlerin doğrudan

elektronik bileşenlerin inşası yoluyla değil, programlama yoluyla uygulanmasından yana olmuştur. Turing için matematik bir yapım sürecinden ziyade planlama ve kurgulama süreci olarak karşımıza çıkmıştır. 1950 yılına gelindiğinde, kendi ismini de taşıdığı, yapay zekâ çalışmalarına dayanan “Turing Testi” çalışmasını tanıtmıştır (Topal, 2017). 1952 yılına gelindiğinde Turing; 2. Dünya Savaşı sonrası dönemlerinde suç olarak kabul edilen homoseksüellik şüphesi gerekçe gösterilerek tutuklanmıştır. Devletler arası iş birliğine dayalı kanunlara göre homoseksüellik sadece bir suç olarak değil aynı zamanda bir hastalık olarak da kabul edilmiştir. Turing hapis cezasını kabul etmeyerek, bir yıl sürecek olan östrojen hormonu tedavisini kabul etmiştir. Tutuklanma olayı ile birlikte Turing bir tehdit unsuru olarak görüldüğünden sahip olduğu güvenlik belgesi elinden alınmıştır. Turing bu nedenle, tehlikeli kişi kategorisinden biri olarak anılmaya başlanmıştır. Bilim dünyasına ve toplumsal yaşama katkıda bulunmasına, bir dönemin önemli isimleri arasında, takdir edilen isimlerin arasında yer almasına karşılık bu şekilde cezalandırılmasına daha fazla dayanamayarak, 7 Haziran 1954 günü, siyanür içeren bir elma yiyerek intihar etmiştir (Topal, 2017). Onun bu intiharı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Şifre kırma başarısı ile birlikte İngiltere’nin ajanları tarafından suikast girişimleri olasılıkları da değerlendirilmiştir. Ölümünden yıllar sonra, yaşarken ona yapılan yanlışlar, haksızlıklar İngiltere’nin ileri gelenleri tarafından kabul edilmiş olup, önemli bir bilim insanı ve bilimde çığır açan nitelikte çalışmalara sahip olduğu kabul edilmiştir. 1966 yılından itibaren de, ‘Bilgisayar Mekanizmaları Birliği’ tarafından her yıl, bilgisayar alanında teknik makaleler yazan bir kişiye ‘Turing Ödülü’ verilmektedir. Bu ödül, günümüzde bilgisayar dünyasının Nobel Ödülü olarak kabul edilmektedir.

Alan Turing 1950 yılında *Mind* adlı felsefe dergisinde ‘*Computing Machinery and Intelligence*’ adlı makalesinde, makinelerin düşünebileceği fikrini açıklamış ve savunmuştur. Bu görüşünü ise; Turing Testi adını vermiş olduğu, testinden yola çıkarak açıklamaya çalışmıştır. Bu testin amacı; bir makinenin düşündüğünü söylemenin, mümkün olup olmadığıdır (Penrose, 1998, s. 1-5). Alan Turing bir filozof olmadığını ifade etmiştir. Fakat yazmış olduğu makale ile modern felsefe çalışmalarında sıklıkla fikirlerine başvuru alan isim olmuştur. Hesaplanabilirlik kavramına yönelik çalışmaları, bilimsel çalışmalarda yeni bir yaklaşımı ortaya

çıkarmıştır. Onun çalışmaları bilgisayar bilimi ve yapay zekâ çalışmalarının temeli olarak kabul edilir. Turing Testi, bilgisayar bilimlerinin temeline dayanmaktadır. Aynı zamanda bilgisayar bilimlerinde kullanılan yapay zekâ problemlerinin mantıksal düşünceleri ve mimari özellikleri açısından önemlidir. (Yılmaz, 2019, s. 3) Turing Testi'nin işleyişi, şu şekildedir: Bir sorgulayıcı, sorular hazırlar. Hazırladığı soruları yapay zekâ ile programlanmış bir makineye ve bir insana sorar ve test başlatılır. Sorulara cevap veren, insan ve makine, alanın dışına götürülür. Sorgulayıcı ise sorulara cevap verenin, hangisinin makine hangisinin insan olduğunu bilmeye çalışır. Sorgulayıcı istediği soruyu sorabilir. Sorulan sorulara, hangisinin makine hangisinin insan olarak cevap verdiği eğer bilinemezse, Turing Testi geçerli kabul edilir (Yılmaz, 2019, s. 3). Turing'in ortaya koymuş olduğu çalışması bir makinenin bilinçli olup olmadığını ortaya çıkarmaya dayanmaktadır. Bilinç kavramı ortaya çıktığından dolayı, bir makinenin duygusal tepkiler verebilmesi, çevresini anlayabilmesi ve gelen tepkilere karşılık vermesi beklenir. Tüm bu eylemlere bir makinenin yanıt vermesinin dil yoluyla gerçekleşmesi istenir. Bu sebeple, Turing yapmış olduğu Turing Testi'nde dilden yola çıkmıştır.

Turing'in hızlı, güvenilir, verimli tek bir evrensel makinenin olabileceği fikri, matematiğin uygulaması ile ilişkilidir. Turing aritmetik işlemlerin, programlama yoluyla uygulanmasını savunmuştur. Turing'in matematiksel bakış açısına dayalı bir anlayışı olduğunu kabul edebiliriz. Turing matematik bilimini, çalışmalarında planlama ve kurgulama süreci olarak kullanmıştır. Turing çalışmalarında matematiğin dilini merkeze almıştır. Turing sayısal işlemler, şifre kırma, dosyalama ve satranç gibi işlevler arasında geçişleri sağlayacak bir bilgisayar kurgulamaya çalışmıştır. Turing'in fikirlerine göre, böyle bir makine kendi program tabanını genişletebilir (Topal, 2017). Turing testi karışık ve uzun olmasına rağmen, hesap yapabilme ve bu hesapları birleştirebilme, ayırabilme, kendi amacına uygun hale getirme gibi eylemleri, makinelerin, insan eylemlerini taklit edebilme fikrini de beraberinde getirmiştir. Bu fikre ulaşılan kadar, insanlar; makinelerin sadece tek bir işi yerine getirebildiğini kabul etmişlerdi. Turing'in öne sürdüğü çalışmalarla, bir makine, aynı anda, birden fazla makineyi taklit edebilir. İşlevlerini yerine getirebilir. Turing'in bu düşüncesi, günümüzde, makinelerin hesaplama özelliğinin evrensel

nitelikte kabul edilmesini sağlamıştır. Bir makine aynı zamanda çeşitli fonksiyonel işlemleri yerine getirebilir güce erişmiştir (Say, 2020, s. 33-34).

Felsefenin çalışma alanlarına yapay zekâyı dahil etmesinin sebebi, beynimizin çalışma prensipleriyle, sayısal bilgisayarların çalışma prensipleri arasındaki benzer yaklaşımlardır. Searle, beynimizin bir bilgisayar olduğunu, aklımızın ise bir bilgisayar programı olduğunu örnekleyerek, yapay zekâ sistemleri olarak bunu güçlü yapay zekâ olarak tanımlamıştır. Beynimize göre akıl, bilgisayarlardaki donanımlara benzerler. Searle'ün bu görüşü, beynimizin bir organ olmasına ilişkin, biyolojik olarak kabul edilmediğinin sonucunu ortaya çıkarmıştır. Beynimizde insan zekâsına dayalı olarak programlar mevcuttur. Bu programa doğru girdi ve çıktıları verdiğimizde, bütün zekâlar aynı kabul edilecektir. Böylece programa sahip olan bilgisayar da bir zekâyı sahip olacaktır. Burada ortaya çıkan problem, bilgisayarın insan gibi duygu ve düşüncelere sahip olması değildir. Tıpkı insanlarda olduğu gibi duygu ve düşünce güçlerinin olup olmadığıdır (Searle J. R., 1996, s. 39-40). Bilgisayara yüklenen program doğru ise, bilgisayarın da insanlar gibi duygu ve düşüncelerinin olduğu kabul edilir. Yapay zekâ sistemlerine dayalı bilimsel tartışmalar, bilgisayardan bilinçlilik durumlarının olabileceği fikrinin doğruluğunu kabul edenler ve kabul etmeyenler olarak ayrı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Hofstadter & Denett'e göre; "Turing Testi'nin sonucunda, makinelerin, düşünebileceği gibi aynı zamanda insanın yerine getirdiği eylemlerden daha fazlasını yapabilir mi?" gibi bir itiraz ile karşılaşabiliriz. Taklitçilik oyunu adı altında, makineler için en iyi yöntemin, insan davranışlarının taklit edilmesinden farklı bir yöntem olduğu ortaya çıkabilir (Turing, 2017). Makinelerin düşünebileceği fikri ile hareket edildiğinde, makinelerin sadece bir adım ile yetinmeyeceği, tıpkı insan düşüncesi gibi, çok kapsamlı işlemleri gerçekleştirmek isteyeceği gibi durumlarla da karşılaşabiliriz. Bu durumda basit bir taklitçilik gibi görünen oyunun, bilgisayar sistemlerinde, farklı yönlerde kayabileceği gibi olasılıklar göz önünde bulundurulmalıdır.

Turing çalışmalarında; insanın varoluşundan yola çıkarak, insanın deneyimlerinden, öğrenme stratejilerinden yola çıkarak, zeki makineler geliştirme fikrini savunmuştur (Nilsson, 2019, s. 69). Makineler insan yaşamını kolaylaştırmak amacıyla, insan yaşamına benzer nitelikte özellikler taşır. Makinelerin temeli, insan zihnindeki

tasarımlara dayanır. Yalnız zeki makinelerin de insan eliyle gerçekleşecek olması, bilgisayarların, insanlar kadar zeki olup olmayacağı tartışmalarını çözüme ulaştıramamıştır.

Yapay Zekâ çalışmaları birçok alanda kullanılmasıyla, çok boyutlu bir çalışma haline gelmiştir. Yapay zekâyâ yönelik geleneksel yaklaşımlar; yöntem değişikliğine giderek, akıllı, çözüm süreçlerine yönelmiştir. Tahmin, optimizasyon, kontrol, yorumlama, bilgi işleme ve modelleme gibi (Copeland, 1993; Nabiye, 2005) birçok farklı çözüm süreçlerinde kullanılmıştır. Yapay Zekânın geliştirildiği, yeni yöntem teknikleri, zamanla bilimsel çalışmalardan farklı olarak, günlük hayatımızda da kullanılmasını sağlamıştır (Köse, 2018, s. 93).

Teknolojik gelişimlerin geleceği konusunda en bilinen isimlerden biri Gordon Earle Moore'dur. Moore Intel şirketinin kurucularındandır. Kendi ismini taşıyan Moore Yasası adlı bir makalesi ile teknolojik gelişmeler içinde büyük yankı uyandırmıştır. Moore, 1965 yılında yazmış olduğu makalenin içeriğinde, bir entegre devreye sığdırılabilecek toplam transistör sayısının her yıl iki katına çıktığı gözlemlerinden bahsetmiştir ve üstelik bu gelişimin süreceğini belirtmiştir. Sonra küçük revizyonlar yapmak durumunda kalsa da bir entegre devredeki transistör sayısının üstel olarak artacağı ve 1-2 yılda bir iki katına çıkacağını belirtmiştir. Moore Yasası, günümüzde de geçerliliğini korumaktadır, bilim insanları tarafından doğruluğu kadar gerçekliği de kabul edilmektedir. Moore Yasası, sadece mühendislik, girişimcilik ve bilim gibi alanlarda öncü olarak kalmamış, günümüzde de bilgi ve teknolojinin gelişiminin niceliksel olarak gelişmesi konusunda çalışmalara da öncülük etmiştir. Moore Yasası ile bilişim teknolojilerinin uyumlu ilerlemesinin bir sonucu, 1970'lerden beri, bilgisayarların bilgi işleme kapasitesinin üstel olarak artarak gelmesidir (Çağatay, 2019). Akıllı varlıklar, evrensel psikolojiyi, yazılımı, zihinselliği paylaşımlarından dolayı, akıllı oldukları kabul edilmektedir. Bilgisayar sistemlerine bakıldığında, donanımların, yazılımları evrensel olarak kabul edilmesi fikri, farklı donanımlarda ve makinelerde, donanım ve yazılım fikirlerinin oluşmasına sebep olmaktadır. İşlevselci yaklaşımlara göre, donanımsal ve yazılımsal özellikler birbirlerinden bağımsız olarak kabul edilir. Moore'a göre, donanım ve yazılım kavramları yanlış anlaşılmıştır. Ona göre bilgisayarlar genel olarak yazılımların bir parçası olarak kabul edilmiştir. Fakat Moore, yazılımların fiziksel olmadığını öne sürmüştür. Programlar donanımsal bir

bilgisayarın parçası olduğu kadar, bilgisayar sisteminin de bir parçasıdır. Bilgisayarların, donanımsal ve yazılımsal ayrımlarında, metafizik sorunu ile karşılaşılmıştır. Moore çalışmalarında; bilgisayar sistemlerinin fiziksel veya sembolik özelliklerini betimlemeye çalışmıştır. Ona göre, böyle bir yaklaşım ile bilgisayarların davranışlarından da söz edebiliriz. Bir bilgisayarın sadece yazılımsal özellikleri ele alınarak da bilgisayar davranışlarından söz edilebilir (Gökel, Kutlusoy, & Beyaz, 2016, s. 39-40).

2.2.Zihin-Beden Problemlerinden Yola Çıkılarak, Yapay-Zekâ Çalışmalarındaki İtirazlar Nelerdir?

Zihin felsefesi çalışmalarında, zihnin ve fonksiyonlarını incelendiğinde, farklı tartışma boyutları ortaya çıkmıştır. Günümüzde, bilimsel çalışmalarda, güncel temelde bilgiler önemli ve ilgi çekici kabul edilmektedir. Teknolojinin tüm hayatımıza yansması ve yeni teknolojik bakış açıları ile karşılaşılması, insan zihninin boyutunun ne derece zorlanabileceği fikrini de beraberinde getirmiştir.

Zihin felsefecilerine göre, Turing Testi'nin başarılı kabul edilmesi ile zihin çok farklı boyutlara erişecektir. Bu çalışmaların sonucunda da yeni tartışmalar, zihin felsefesi başlığı altında yeni yorumlar ortaya çıkmıştır. Zihin felsefesindeki son çalışmaların seyri, yapay zekâ çalışmaları üzerinden ilerlemektedir. Öncelikli olarak zihin-beden problemlerine açıklık getirmek temel amaç olarak kabul edilmiştir. Çünkü zihne yönelik çalışmaların bir makine tarafından gerçekleştirilebilir düşüncesi, çok boyutlu değerlendirilmesi gereken bir düşünce olarak kabul edilmektedir.

Yapay zekâ çalışmaları, içeriğinde, geçmişten gelen bilgileri, günümüze başarılı bir şekilde aktarabilmesi ile, zihin felsefecileri ve bilgisayar sistemleri tarafından, kabul edilmektedir. Onlara göre; yapay zekâ işlemlerinin gerçekleştirilmesi için, ön bilgilerin olması gerekmektedir. Var olan zihinsel durumların yeni bir boyut kazanması ile ortaya çıkan yapay zekâ çalışmaları, beraberinde, zihnin; yapay zekâ çalışmalarında farklı durumları ortaya çıkarmasına sebep olmuştur.

Say'a göre; bilgisayarların anlatıldığı kitaplarda insanlar, kullanıcı olarak kabul edilmiştir. İnsan beyni, girdi sistemlerinden, bilgiyi alan, fizik kurallarına göre onu değerlendiren, hesaplamalar yapan, hesaplarının çıktılarını, sinyaller aracılığıyla gönderen, et kemikten oluşan bir robottur (Say, 2020, s. 45). Bilgisayarların, çalıştırılacağı programlar da robotun kullanıcısı tarafından, belliğine yerleştirilir. Programların karmaşıklığı, bir bilgisayar açısından önemli değildir. Bilgisayarlar, kullanıcı tarafından, programsal işlemleri yerine getirmekle görevlendirilir. Programlar, alınan girdileri, bilgisayarların işlemlerini yöneten, algoritmik temellere göre hesaplar. Zihnimiz ile bilgisayar sistemleri arasındaki ilişki, programların sistemlerine benzetilmektedir. Zihnimiz duyu organlarımızdan gelen bilgileri, girdi

olarak alır ve bu bilgileri beynin sinir hücrelerine gönderir. Burada bilginin işlenmesi sağlanır (Say, 2020, s. 52-53).

Turing Testi sadece zihinsel fonksiyonlarımızın, bir makine veya bilgisayar sistemleri tarafından yerine getirilmesi anlamına gelmemektedir. Burada Turing Testi'nde önemli olan, makinelerin; insan beyninin sistemlerini, düşünme, anlama, kavrama, öğrenme, karar verme gibi yerine getirip getiremeyeceğidir. Eğer bu şekilde, insan zihninin yerine getirdiği işlemler, makineler tarafından da yerine getirilirse, bu durum, beraberinde, önemli kanıtların olmasını da gerektirir (Moor, 1976, s. 249). Turing 'in çalışmalarında makinelerin, insan zihninin işlemlerini yerine getirebileceği düşüncesinden yola çıkılarak, makinelerin insana özgü işlemleri olabilir mi, olmayabilir mi tartışmalarını ortaya çıkarmıştır.

Turing Testi'ne yönelik en güçlü karşıt görüşler Güçlü Yapay Zekâ ve Zayıf Yapay Zekâ başlıkları altında tartışılmıştır. Güçlü yapay zekâ savunucularına göre; bilgisayar sistemleri de insan zihni yapısına benzer, karmaşık sistemlerdir. Bilgisayarların belli kuralları vardır. Bilgisayarlar; yazılımsal ve donanımsal özelliklere göre hesaplamalar yapılan sistemlerdir. Zihnimiz de benzer şekilde bilgilerin, girdi olarak alınması ve zihinde işlenmesi özelliklerine sahiptir. Bu düşüncelerin sonucunda, güçlü yapay zekâ savunucuları, bilgisayar sistemlerinin tıpkı, insan zihni gibi tüm eylemleri yerine getirebilir fikrini savunmuştur. Zayıf Yapay Zekâ savunucularına göre ise; bir bilgisayar sistemleri tıpkı insan zihni gibi fonksiyonlara sahip olamaz. İnsan zihninin sahip olduğu, düşünme, anlama, kavrama vb. gibi özellikleri yerine getiremez.

Turing Testi'ne yönelik en güçlü itiraz; Searle'ün Çin Odası Deneyi kabul edilmektedir. Searle'e göre; güçlü yapay zekâ görüşü yanlıştır çünkü, güçlü yapay zekâ çalışmalarının varlığını kabul etmek aynı zamanda, insan zihninin özelliklerinin tamamen bilgisayar sistemleri tarafından da yerine getirildiğini kabul etmek demektir. Searle, böyle bir düşüncüyü savunmak için Turing Testi'nin geçerliliğini koruyacak çok ciddi kanıtlar gerektiğini savunmuştur.

Searle'e göre; bilgisayar donanımında birbirine benzer, sonsuz çeşitlilikte programlar bulunur. Programlar 0'lar, 1'lerden oluşan bilgileri içerirler. Böylece, sonsuz çeşitlilikte, farklı donanımlar ortaya çıkabilir. Simgeler, biçimsel ve sözdizimsel yapılarına göre özelleşmelidirler. Bu şekilde, biçimsel ve sözdizimsel olarak

benzetilen programlar, aklımızın çalışma prensibiyle ilişkili olduğunda, özdeş kabul edildiğinde, yanılgılara yol açacaktır. Tıpkı insan zihni gibi bir zihne sahip olmak, bilgisayar sistemlerindeki benzer niteliklerden daha fazla şeye sahip olmayı gerektirir. Bilgisayar programları da belli rakamların dizilişinden oluşan sistemlerdir. Fakat aklımızın, böyle bir dizilişten farklı, anlamsal ilişkileri vardır (Searle J. R., 1996, s. 43-44). Düşüncelerimiz, söz dizilişlerinden anlamlar çıkarmalıdır. Aklımızla gerçekleştirdiğimiz her adımda, bir anlam ile karşılaşırız. Akıl söz konusu olduğunda anlamdan bahsedebiliriz. Bilgisayar programları, akla denk olamazlar. Programlar kelimelerin dizilimlerinden ibarettir. Akıl ile kelimelerin dizilimini karşılaştıracak olursak, akıl, sözdizimlerinden çok daha fazlasıdır. Aklın anlamsal bağlantıları vardır. Searle bilgisayar programları, akıl ve sözdizimden kavramlarına açıklık getirmek amacıyla, düşünce deneyi olarak açıkladığı, Çin Odası Deneyi'ni tasarlamıştır. Bu deney ile bir grup bilgisayar programcısının, bir bilgisayarın Çince anlamasını sağlaması beklenir. Bilgisayara Çince bir soru sorulduğunda, bilgisayarın bu soruyu, bilgilerinin depolandığı belleğindeki bilgiyle karşılaştırarak ona en uygun Çince yanıtı vermesi istenir. Bilgisayarın yanıtlarının şive ile konuşan bir Çinli'ye uygun, eşdeğer biçimde anladığı kabul edilir. Bu durumda bir bilgisayarın, kusursuz içimde Çince anladığını, Çince'yi yorumladığını kabul edebilir miyiz? Aksi durumda Çince bilmeyen bir insanı düşleyelim. Ona Çince tabelalar gösterip bu tabelaları İngilizce açıklayan bir kural kitabından, Çince'nin biçimsel özelliklerini, İngilizce açıklamalı, Çince anlamlarına bakmasını isteyelim. Bu durumda tabelalarda yazan bilgiler, anadili Çince olmayan biri tarafından da Çince olarak öğrenilebilir. Çince simgeler, hiç Çince bilmeden de öğrenilebilir. Bilgisayar programlarına baktığımızda, Çince bilmeyen birinin, bilgisayar programındaki Çince sözdizimlerini tek başına anlaması mümkün değildir. Bizim Çince bilmememiz, karşımızdaki bilgisayarın da Çince anlamadığını gösterir. Bilgisayarlar kendi içinde, yüklediğimiz programlar kadar bilgiye sahip olabilir. Ancak; bilgisayarlar anlam bilgilerine sahip değildir. Bir dili anlamak için, o dilin zihnimizdeki durumlarına başvurmak gereklidir. Bilgisayarların sadece biçimsel özellikleri vardır, anlam içerikleri yoktur (Searle J. R., 1996, s. 44-46). Bir makine ya da bir bilgisayar düşünebilir mi? Bilgisayarlar, sayısal verilere dayandığı için, bütünüleyici programlara sahiptir. Beynimiz ile bilgisayarı karşılaştıracak olursak, beynimizde de bütünüleyici

programların olduğunu söyleyebiliriz. Doğru girdi ve çıktılardan oluşan bir programdaki bilgiyi, bir bilgisayar düşünebilir mi? Cevap olarak hayır dediğimizde, aynı şekilde, bilgisayarların tamamen sözdizimsel olarak tanımlandığını, düşünmediğini, anlam çıkarımlarında bulunmadığını kabul etmiş oluruz.

Zihnimiz semantik özelliklere sahiptir. Bilgisayar programları, tek başlarına sentaks içeriklere sahiptir. Bilgisayarları biz tasarlarız, programlarız, üretiriz, yayınlarsınız, sembol olarak da kullanabiliriz. Sentaks, örneğin, bilgisayarı kullanan kişide anlam kazanabilir. Hesaplamalar da fiziksel olarak var olana göre değil, ona yorum getiren özneye bağlı olarak kabul edilir (Searle J. R., 2018, s. 24). Kelimeler semantik açıdan, bir cümlemin anlamı, onun doğruluk koşullarına bağlıdır. Bir cümleyi anlamak, onun temsil ettiği gerçekliği de doğru kabul etmek anlamına gelir. Düşüncelerimiz, direkt olarak gerçeğin bilgisine başvurmazsa bile, zihinsel durumlarımız aracılığıyla anlamı oluşturur. Bilgisayarlarda semantik açıdan değerlendirebileceğimiz bir anlam arayışına giremeyiz.

Searle yapmış olduğu Çin Odası Deneyi ile, bilgisayarların tıpkı insanlar gibi düşünemeyeceğini kanıtlamaya çalışmıştır. Searle bilgisayarların, makinelerin, insan zihnine benzer işlemleri yerine getirebileceği, taklidinin yapılabileceğini savunmuştur ancak insan zihninin bire bir aynısının yapılacağını kabul etmemiştir. Güçlü Yapay Zekâ çalışmalarını kabul etmek demek, insan zihninin makinelerden bir farkının olmadığını kabul etmek anlamına gelmektedir. Searle yapmış olduğu deney ile, bilgisayar programlarının, ek olarak, fikir üretmek gibi bir çabalarının olmadığını öne sürmüştür. Ona göre zihinsel faaliyetlerin önemi, fikirlerin üretilip üretilmediği ile bağlantılıdır. İnsan zihni biyolojik sistemlere sahiptir. Bilgisayar sistemleri biyolojik değildir. Bu sebeple, bilgisayar sistemleri ancak insan zihninin bir taklidi olabilir. Bire bir aynısı olarak kabul edilemez. İnsanın akılsal durumlarının tüm özelliklerini taşıyan, insanın aynısı diyebileceğimiz, insanın yapmış olduğu bir nesne, içindeki programa göre çalışacağı için, tek başına, insanın aynı özelliklerini taşıyamayacaktır. Searle yapmış olduğu deneyinden de hareketle, Güçlü Yapay Zekâ'yı reddederken Zayıf Yapay Zekâ çalışmalarını kabul etmiştir. Ona göre Dennett, Güçlü Yapay Zekâ'nın farklı sürümlerini savunmuştur. Penrose ise, Zayıf Yapay Zekâ'yı dahi reddetmiştir. Ona göre zihnin, bilgisayara benzetimi bile mümkün değildir (Searle J. R., 2018, s. 26). Dennett, Çin Odası Deneyi'ne yönelik

itirazlarda bulunmuştur. İlk olarak deneydeki işlemler, adım adım gerçekleştiğinde, bu adımlar gerçekten uygulanıp uygulanmadığı sorunu ile karşılaşırız. Anadili Çince olan kişiler kandırabilecek kadar karmaşık hem de İngiliz konuşmacının tasarlayabileceği basit bir programın mümkün olmadığını söylediğimizde Çin Odası Deneyi'nin amacına ulaşmadığını söyleyebiliriz. Dennett zihin söz konusu olduğunda, bilgisayarlarda da zihnin olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Bilgisayarlar, insan gibi düşünemezler. İçsel zihinsel içeriklere sahip olamazlar (Searle J. R., 2018, s. 89-90). Penrose, çalışmalarını Gödel'in matematiksel sistemlerine dayandırarak, kanıtlamaya çalışmıştır. Gödel hakkında ayrıntılı bilgilere, Turing Testi'ne Yönelik Matematiksel İtiraz başlığı altında yer vereceğiz.

Turing Testi'ne yönelik itirazlardan Teolojik İtiraz'a göre; düşünme eylemi, insan ruhunun bir parçasıdır. Tanrı tarafından, insanlara bu ruh verilmiştir. Fakat diğer varlıklara, örneğin hayvanlara, makinelere böyle bir ruh verilmemiştir. Bu nedenle, insan dışındaki herhangi bir varlığın düşünebilmesi kabul edilemez (Dennett & Hofstadter, 2017, s. 62) Turing Testi'ne yönelik itirazlardan Kafaları Kuma Gömme İtirazına göre; makinelerin düşünebilmesi olasılığını bile düşünmenin sonuçları tehlikeli sonuçları doğurabilir. Makinelerin, tıpkı insan zihni gibi düşünebilme yeteneğine sahip olduğu fikri kabul edilmemelidir. Böyle bir düşünceden bahsedilmemelidir ve buna inanılması gerekmektedir (Dennett & Hofstadter, 2017, s. 63).

Turing Testi'ne yönelik itirazlardan Matematiksel İtiraza göre; makineler programlandığında bazı sınırlamaların olduğu kabul edilmelidir. Bu itirazı ortaya koyan, Avusturyalı-Amerikalı matematikçi ve mantıkçı, aynı zamanda matematik felsefecisi Kurt Gödel'dir. Gödel kendi ismiyle birlikte Gödel'in Eksiklik Teoremi¹⁷ ile tanınmaktadır. Düşünme eylemlerimiz, en açık haliyle matematiksel ifadelerde aranmalıdır. Düşünme eylemleri, makinelerin hesaplamalı özelliklerinden yola çıkılarak açıklanması halinde, matematiksel yollardan hareket edilmelidir. Eğer

¹⁷ Kurt Gödel: Matematiksel ve mantıksal teoremleriyle felsefeyi ve düşün dünyasının Einstein çapında etkilemiş kişilerden biridir. Matematiğin yanında, felsefe ve fizikle de ilgilenmiştir. Bugünkü modern matematiksel mantığın kurucusu olarak Gödel'in eseri kabul edilir. Genç bir yaşta, aritmetikte doğruluğu ya da yanlışlığı kanıtlanamayan önermelerin mutlaka olmak zorunda olduğunu kanıtlamıştır. (Birinci Eksiklik Teoremi, 1931'yayımlanmıştır). Gödel daha çok bu teoremiyle bilinir. Eksiklik Teoremi'nde matematiksel olarak şunu söyler: Doğal sayılar, toplamayı ve çarpmayı ifade edecek güçte olan ve neyin belit olup olmadığını anlayabilen çelişkisiz bir sistemde, doğru olan ama kanıtlanamayan bir önerme olmak zorundadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: https://nesinkoyleri.org/wp-content/uploads/2019/09/226_232_kurtgodel.pdf (Son Erişim: 08/08/2021).

bilinçsel işlemlerimiz, hesaplama işlemlerini yerine getirebiliyorsa, bu işlemlerin kanıtlanması gerektiği ve bu kanıtların matematik ile ortaya çıkarılması gerektiği kabul edilmelidir. Gödel'in kanıtlamak istediği şey, matematiksel olarak kabul edilen hesaplama işlemleri, bütün önermelerin, kanıtlanması için yeterli gelmeyeceğidir. İnsan sezgileri ile aritmetik sistemler, tamamen kanıtlanamaz, insan sezgileri yeterli gelmez. İnsan sezgilerinin yeterli gelmesi hesaplamalı sistemlerin, bir bilgisayar sistemleri için gerçekleştirilmesi olasılığı ise daha fazla kanıtların olması gerektiği savunulmuştur (Penrose, 2016, s. 98-99). Penrose, bilincin tamamen benzerini yapılamayacağını savunmuştur. Çünkü beynimizde, benzerini yapılamayacak özellikler bulunur. Bilgisayarlar, insan beyninin yerine getirebildiği bazı eylemleri yerine getirebilir. Örneğin, satranç oynayabilir, matematiksel işlemleri ayrıntılı olarak çözebilir. Fakat bu tür eylemler, insanın yapamayacağı, sadece bilgisayarların yapabileceği eylemler değildir. Burada önemli olan, insanların yaptığı, bilgisayarların yapamadığı eylemlerdir.

Searle, Penrose'un çalışmalarını şu şekilde yorumlamaya çalışmıştır:

- A. "Güçlü YZ: Beyin süreçleri bilince neden olur ve bu süreçler bir bilgisayarda simüle edilebilir. Fakat hesaplamalı simülasyon tek başına bilinci garanti etmez.
- B. Zayıf YZ: Beyin süreçleri bilince neden olur, fakat hesaplamalı simülasyon tek başına bilinci garanti etmez.
- C. Beyin süreçleri bilince neden olur, fakat bu süreçlerin uygun şekilde hesaplamalı simülasyonu dahi mümkün değildir.
- D. Bilinç, hesaplamalı olarak veya başka herhangi bir tür bilimsellik ile açıklanamaz".

Searle, Penrose ile aynı düşüncelere sahip olduğunu, A'yı reddettiğini ifade etmiştir. Fakat Searle, B'yi kabul eden yani Zayıf Yapay Zeka'yı kabul eden bir çizgide ilerlemiş olup, Penrose'un B'yi de reddettiğini açıklamıştır. Penrose, C hakkında, bilimsel açıklamalarda bulunurken, bilgisayarları ve insan beynini karşılaştırmaya çalışmıştır. Bilgisayarlar, insan beyni ile aynı şekilde programlandığında, makinelerin zihinsel durumlarından bahsedebilmek, çok kolay olacaktır. Bilincin insan davranışı biçimindeki özelliklerinin, hesaplamalı sistemler olarak karşımıza çıkması mümkün değildir. Makinelardaki sayısal işlemler, insan zihni tarafından

gerçekleşirse, insan zihninin benzerinin yapılması olasılığı, bu durumda mümkün değildir. Beynimiz ve bedenimiz fiziksel özelliklere sahiptir. Bu sebeple beynimizin, simülasyonu mümkün değildir (Searle J. R., 2018, s. 53-54).

Gödel yazmış olduğu teoremiyle; doğal sayılar aritmetiğini de kapsayan, karar verilemeyen önermelerin var olduğunu, önerme olması sebebiyle kanıtlanamayacağını ve biçimsel özellikleri itibariyle değillenemeyeceğini kanıtlamıştır. Diğer yandan, karar verilemeyen önermeler doğru kabul edilirse, üst-matematiksel işlemlerle, mantık ilkelerine uygun olarak gösterilebilir. Gödel ayrıca, doğal sayılar aritmetiğini kapsayan biçimsel dizgenin kanıtlanamayacağını kanıtlamıştır. Onun çalışmalarının sonucunda matematiğin kendi içinde sınırlılıkları olduğu tartışmaları da ortaya çıkmıştır (Nagel & Newman, 2007, s. 13). Gödel'in çalışmaları önyargıları yıkmaya çalışan çalışmalardır. Onun çalışmaları Descartes'ın matematik bilimine kattığı çalışmalar kadar kıymetlidir. Descartes'ın geometriye kazandırdığı cebirsel yöntemler Gödel'in matematiksel sistemlere katkıları kadar önemli bir değerdedir. Gödel'in çalışmaları mantıksal ve matematiksel araştırmalarda yeni tartışmalarının önünü açmıştır. Felsefe alanında da değişimleri, tartışmalarla birlikte ortaya konmuştur. Özellikle matematik felsefesinde ve bilgi felsefelerinde tartışmalar hala güncelliğini korumaktadır (Nagel & Newman, 2007, s. 41). Gödel'in çalışmalarının sonucunda, matematiksel zekâda insan beynine uygun olacak bir bilgisayarın yapılıp yapılamayacağı sorusunu da gündeme getirmiştir. Bilgisayarlar belirli bir komut kümesiyle çalışmaktadır. Bilgisayarların komut kümesi ile çalışmasının anlamı, bilgisayarların sorunlara yanıt vermek için algoritmik sisteme göre adım adım işlem yapabilmesidir. Gödel, eksiklik teoreminde temel sayılar kuramında belirlenmiş aksiyomatik yöntemin alanının dışına düşen sayısız sorunlar bulunmaktadır. Bilgisayardaki işlemler karışık olmasına ve hızlı gerçekleşmesine rağmen, bu sorulara yanıt veremezler. Belirli bir sorun için çözümler gerçekleştirilebilir ancak her sorunun çözümü için bu işlem gerçekleşemez. İnsan beyninde bazı sınırlılıklar olabilir ve beynin çözemeyeceği matematiksel problemler bulunabilir. Ancak, araştırmalar sonucunda; insan beyninin, yapay zekâ çalışmalarından daha güçlü işlem yapısına sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

İnsan zihninin boyutlarına baktığımızda zihnin tamamen biçimselleştirilmediğini ve biçimselleştirilemeyeceğine yönelik yeni kanıtlama çalışmalarının gelecekte

cevaplarını bekleyen sorular olarak karşımıza çıkacağı öngörülmüştür. Bilgisayarların içeriğinde sınırlılıkların olması, canlı maddelerin ve insan aklının fiziksel ve kimyasal terimlerle açıklanabilmesi ihtimalini yok ettiğini anlamına gelmektedir. Bu tür açıklamaların olanaklı olması tartışmaları, Gödel'in "tam olmama" yani eksiklik teoremi ile açıklanacak olursa, eksiklik teoremine ne uzak kalınmıştır ne de kabul edilerek, öne sürüldüğü çıkarımında bulunabiliriz. Gödel'in teoremi sonucunda; insan zihninin karmaşık yapısının ve bilincin gücünün, şu ana kadar tasarlanmış bir cansız makineden ya da bilgisayarlardan, çok daha karmaşık ve üstün olduğunu ortaya çıkarmıştır. Gödel'in teoremi bilinç kavramı ve insan zihninin özelliklerini tekrardan değerlendirebilmek açısından önemli bir teoremdir (Nagel & Newman, 2007, s. 116-117).

Searle'e göre Gödel'in teoremi, matematiksel sistemlerde, doğru kabul edilir fakat bu teoremin içinde ispatlanamayan öğeler bulunmaktadır. Matematiksel hesaplamaların bir sonunun olup olmadığını belirleyebilmek için Gödel'in teoremi yardımcı olabilir. Ancak sayısal işlemleri göz önünde bulundurduğumuzda, örneğin iki sayının toplamını yapan işlemin bir sonun olmadığını keşfetmiş oluruz. Buradan hareketle, matematiksel işlemlerin yapılabildiğini aynı zamanda sonu olmayan matematiksel işlemler yapabildiğimiz sonucu ortaya çıkar. Zihnimizdeki nöronları düşündüğümüzde, bilincimiz bu nöronlar hakkında bilgi sahibi değildir. Çünkü bilincimizin içeriğinde hesaplanabilir özellikler bulunmaz. Bilinci açıklayabilmek için mutlaka, hesaplanabilir özelliği olmayan bir şeye gerek duyulur. Bunun da kavranabilmesi için fiziksel anlamda bir devrimin olması gereklidir (Searle J. R., 2018, s. 54-55).

Gödel teoreminin anlaşılmasının altında yatan neden, makinelerdeki mantık sistemlerinin tanımlanması gerektiği olarak kabul edilmiştir. Sonsuz kapasiteye sahip makineler söz konusu olduğunda, bazı makinelerin, insan zekâsının varlığının kabul edilmediği durumlarda, engellerle karşılaşabilir. İnsan zihni karşılaştığı tüm engellerde, sınırlamalar ile karşılaşmaz. Fakat makineler sınırlamalar ile karşılaşabilir. Turing, matematikçilerin, hesaplamalı sistemlerde hata yapabileceğini savunmuştur. Gödel ise buradan hareketle makinelerin hatalarını, hata yapma boyutlarını sorgulamıştır. Ona göre; eğer bilgisayarların insan beyni gibi çalışabildiği kabul edilirse, hata yapıyor olması da gerekmektedir (Penrose, 2016, s. 182).

Turing Testi'ne yönelik itirazlardan, Bilinçlilik Argümanı'na göre, makineler, simgelerin dizilmesinden ibarettir. Bunun dışında makinelerin, insanlara özgü, duygular ve düşüncelerden yararlanarak, bir müzik bestesi yapması, bir şiir yazması, yazdıklarının bilincinde olması beklenemez. Makineler yaratmış olduklarından keyif alamazlar. Makineleri yok ettiğimizde, buna karşı çıkamazlar. İnsanlar gibi, öfkelenemezler. Makinelerin bir bilincinin olduğu, insan zihninin fonksiyonları gibi hareket ettiği fikri, kabul edilemez. Makinelerin, bilincinin varlığından söz edilemez (Dennett & Hofstadter, 2017, s. 66).

Say, Penrose'un, beyindeki fiziksel süreçler ile ilgili fikirlerinde kesin olarak bir cevaba ulaşılmadığını savunmuştur. Say'a göre, eğer beynimiz, klasik bilgisayarların hızla gerçekleştiremediği, kuantum hesaplamaları yapabilirse, güçlü bir yapay zekânın varlığından söz edebiliriz. Böylece yapay zekâ çalışmalarının bir üst boyuta taşınmasının önündeki tüm engellerin aşılabileceğini savunmuştur (Say, 2020, s. 166).

2.3. Yapay Zekâ ve Geleceği Hakkında Neler Söylenebilir?

Günümüzde teknolojik çalışmalar özellikle yapay zekâ çalışmaları, gündelik hayatımızda belirgin bir biçimde görülmeye başlamıştır. Yapay zekâ çalışmaları, sağlık, askeri, endüstri ve iş dünyası, sinema ve edebiyat gibi alanlarda uygulanmaya başlanmıştır. Yapay zekânın üst düzey kullanım alanlarına kadar ilerlemiştir. Örneğin; uzman sistemler, robotik alanlar, doğal diller, insan duyularının taklidi, sinirsel ağlar ve sanal gerçeklik alanlarında kullanılmaya başlanmıştır (Doğan, 2002: 65).

Yapay zekâ daha çok uzman sistemler alanında kullanılmıştır. Uzman sistemler, problemin çözülmesi için belirli bir sistemin rehberliğinde olan bilgisayar sistemleri olarak ifade edilmiştir. Daha açık şekilde, birkaç uzmanın bilgisinin bilgisayar programı aracılığıyla o ortama aktarılması olarak ifade edilmiştir. Uzman sistemleri çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Örneğin; yabancı para değerlerinin tahminlerini takip etmek için, yatırımları değerlendirmek için, kredi yönetimine başvurmak için, müşteri değerlendirmeleri için ve daha fazlası alanlarda kullanılmaktadır. İnsanların yerine geçen uzman sistemlerin, işsiz kalan insanlar açısından düşüncenin makineleşmesi, sosyal hakların kaybı olarak olumsuz sonuçları gündeme taşımıştır. Uzman sistemler ile yapay zekânın farklılaştığı noktayı gözden kaçırmamak gerekmektedir. Yapay zekâ programları herhangi bir insanın çözebileceği bir problemi çözmeyi amaçlarken, uzman sistemler uzman bir insanın çözebileceği problemleri çözmeyi hedeflemektedir (Doğan, 2002: 68)¹⁸.

Say'a göre, geçmişten günümüze kadar teknolojideki gelişmeler, dünyayı köklü bir şekilde değiştirmiştir. Bu sebeple de devrimler gerçekleştirilmiştir ve tarihsel çağlar atlatılmıştır. En önemli devrimlerden biri ise Tarım ve Sanayi devrimleridir. Bu devrimlerle insan yaşamında köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Yaşam şekilleri, diğer canlılarla olan ilişkiler, toplumsal yapılar, gezegen sistemleri değişmiştir. Yeni bir boyut kazanmıştır.

Say tarihsel geçmişimizde yer alan devrimlerden yola çıkarak, yapay zekâ çalışmalarıyla birlikte yeni bir devrimden söz edilip edilmeyeceğini sorgulamıştır.

¹⁸ Elif Yitmen, Zihin Felsefesi Bağlamında Yapay Zekâ Üzerine Felsefi Bir İrdeleme, Yüksek Lisans Tezi, (2018) ss.77-78 (Son Erişim: 10/08/2021).

İnsan hayatının, makinelere bırakılıp, böyle bir devrimden bahsedilen yeni bir dönemden bahsedilip, bahsedilemeyeceğini sorgulamıştır.

Say'a göre; bilimsel gelişmeler, insanlık yaşamında, olumlu yönde ilerleme kaydetmiştir. Yine yaşadığımız yüzyılda, yapay zekâ çalışmalarıyla birlikte, insan hayatı olumlu yönde ilerlemeye devam etmiştir. Fakat bazı bilim insanları, yapay zekâ çalışmalarının gelecekte, insan hayatını tehdit edebileceğini düşünmektedirler. Yapay Zekâ çalışmalarının dünyayı ele geçireceği fikrini savunmuşlardır. Makinelerin insan zihninin yaptığı eylemleri yerine getirip, kendi içinde insan zihnini de aşan, yeni bir zihin yaratabileceği fikrini savunup, önlemler alınması gerektiğini ifade etmişlerdir (Say, 2020, s. 171-175).

Beyinler birbirine benzemezler. Yapay zekâ düşüncesine göre fabrikadan çıkmış bilgisayarlar da birbirine benzememelidir. Anne karnındaki bebeğin vücut yapısı, özgünlüğü, rahim içinde günden güne değişiyorken aynı şekilde yapay zekaya dayalı bir makineden de aynı özgünlük beklenir. Bilgisayarlar olası özgün olmayan durumlarda düzeltilebilecek programlara sahiptir. Bu şekilde tasarlanmıştır. Fakat; bu durumu insan beyni için söylemek olanaksızdır. İnsan beyni düzeltilmesini istediğimiz programları ile değişime uğramaz.

Yapay zekâ hakkındaki güncel çalışmalara baktığımızda, programlardaki değişimlerin önemi üzerinde durulduğunu fark ederiz. Bir programa, değişmesini istediğimiz özellikler yüklediğimizde ne gibi tepkilerle karşılaşacağımıza yönelik çalışmaları içermektedir. Tepkilerin boyutu üzerinden çalışmalar yürütülmektedir. Programların farkındalığı olabilir mi? Bu olasılığa karşı, programların tıpkı insan beyninde olduğu gibi öz-denetim gücü olabilir mi? Sorularına cevap aranmak istenmiştir. Bu sorulara cevap verildiği takdirde, yapay zekâ çalışmalarının da insan zekâsı gibi aynı özelliklere sahip olabileceği ön koşulu sağlanmış olacaktır.

Yapay zekâ çalışmalarının insan zihninin özellikleri açısından değerlendirilmesi, insanın fizyolojik özelliklerinin bir makinede de görülmesini gerektirmektedir. Örneğin, yazı yazmayı seven bir kişinin uzun süre kalem tutmasıyla, parmaklarında oluşan aşınma ile fizyolojik bir sorun ortaya çıkmış olur. Aynı durumu bilgisayarlardaki bir uygulama ile yaptığımızda, bilgisayarın fiziksel özelliklerinde bir aşınma olayından bahsedebilir miyiz? Bir öğrenme eyleminin insan beyni ile

yapay zekâ arasında farklılık taşıdığını düşünebiliriz. Bu durumda bile yapay zekanın insan zihni ile tamamen aynı fonksiyonları yerine getiremeyeceği çıkarımında bulunabiliriz.

Alan Turing'in yapay zekâ sistemlerine dayanarak ortaya koymuş olduğu "*Makineler Düşünebilir Mi?*" sorusu bilgisayar sistemlerinin taklidinin yapıldığı çalışmaları ile günümüze kadar gelmektedir. Zaten Turing'in fikri tamamen insan zihninin yerini alabilecek bir zekâ düşüncesinden ziyade, insan zekasının taklidinin yapılıp yapılamayacağına yönelik çalışmalardır. İnsan zihninin simüle edilmesi, simülasyon çalışmaları adı altında yürütülmüştür. Taklidi yapılan bir makine olduğu zaman, bu taklit gelişimlere açık işlevsel özellikler taşır. Sürekli gelişim, dönüşüm içerisinde sanal makineleri, insan zihni ile benzer yönleri geliştirilmeye çalışılmıştır. Turing'in çalışmalarına tepki olarak Searle'un çalışmaları dikkate alınmıştır. Searle yapay zekâ çalışmalarının son noktaya gelindiğinde, tıpkı bir insan zihni gibi özellikler taşıyabileceği fikrine karşı çıkmıştır. Bunu güçlü yapay zekâ olarak tanımlamıştır. Güzlü yapay zekâ fikrine karşı çıkarak, zayıf yapay zekâ yani insan zihninin ancak bir taklidi yapılabileceği birebir aynısının yapılmasının mümkün olmadığını kabul etmiştir. Ona göre insan zihnine benzer simülasyon çalışmaları süreklilik kazanabilir, geliştirilebilir. İnsan zihnine benzer bir yapay zekâ fikrinin varlığını kabul etmenin altında yatan çeşitli nedenler vardır. Örneğin, yapay zekâ programlarına, inanç, duygu, ruhsal etkileşimler yükleyebilmek mümkün değildir. Searle'e göre; makine sistemlerinde olduğu gibi, herhangi bir bozukluk vs. gibi durumlarda, insan zihni fonksiyonlarına müdahale edilemez. Makineler, cansız varlıklar oldukları için tedavi uygulanamaz. Makinelerdeki işlevsel bozukluklar yine cansız işlemler ile düzeltilmeye çalışılır. İnsan zihnindeki gibi ruhsal bütünlük, canlılık, makinelerde bulunmaz. İnsan zihninde yaşamsal fonksiyonlar vardır, yaşamın amacını sorgulayan beyin aktiviteleri vardır. Fakat makinelerde bu tür aktivitelerden bahsedilemez. Turing ve Searle'un yapay zekaya yönelik düşüncelerini özetleyecek olursak, zihinler sadece beyinlerimize özgü olarak kabul edilmelidir. Makineler, tasarımlara ve çalıştırılan programlara özgüdür. Beyinsel fonksiyonlara sahip değildirler.

Zihin-beden sorununda temel problem; bilince ilişkin tartışmalarda çözümsüzlüklerle karşılaşılmasıdır. Zihinsel olguların fiziksel olarak açıklanabileceği fiziksel

argümanlara ulaşamadığından, açıklamalar da yetersiz kalmaktadır. Gelecekte çözümler ortaya çıkabilir fakat şimdilik çözümsüzlükler hakimdir.

Bilincin deneyimlenerek özellikleri ortaya koyulmak istendiğinde yeniden fiziksel özelliklerden yararlanılması gerekir. Zihnin özellikleri konusunda, fiziksel olarak tanımlamaların yapılması dahil, yapay zihin çalışmalarının önünü açacak nitelikte olacaktır. Fiziksel özelliklerin varlığı, nesnel gerçeklik alanlarını oluşturur. Her bir nesnel gerçeğin kendine özgü fiziksel özellikleri vardır. Zihnin nesnelliğinden bahsettiğimizde onun fiziksel gerçekliğinden de bahsetmiş oluruz.

Zihinsel süreçlerin, fiziksel süreçlerle bağlantısını kabul ettiğimizde zaten zihnin gerçekliğinden de bahsetmiş oluruz. Zihinsel süreçler, fiziksel süreçlere maruz kaldığında doğası gereği değişimlere ve dönüşümlere maruz kalmalıdır. Yapay zekâ çalışmalarında temel alınan zihin çalışmaları fiziksellik özelliğine dayanmaktadır. Zihnin fizikselliği problemine açıklık getirilmeden, güçlü yapay zekâ sistemlerinin başarıya ulaşabileceğini düşünemeyiz.

SONUÇ

Antikçağ felsefesinden itibaren, günümüze kadar gelen felsefi çalışmalara bakıldığında temelde doğa felsefesi çalışmalarının geniş yer kapladığını görmüş oluruz. Doğa felsefesi çalışmalarından ilk olarak gökyüzü, uzay bilim çalışmaları ile felsefi sorgulamalara başlanmıştır. Devamındaki felsefi çalışmalar; hayatın anlamı, insanın anlamı, ahlaki değerler formu, etik değerler, politika, zihin gibi farklı konularla ve farklı alanlarla olan ilişkileriyle birlikte değerlendirilerek günümüze kadar gelmiştir. Tezimizin çalışma alanı ise zihin felsefesi temeline dayanmaktadır. Zihin felsefesi ve yapay zekâ çalışmalarını konu alırken ilk olarak zihin felsefesi kavramlarına açıklık getirmek istedik. Bu sebeple, zihin, bilinç, ruh, zihin-beden problemi alt başlıklarının ne olduğuna ilişkin ayrıntılı açıklamalar vermek istedik. Özellikle Descartes'ın kitaplarından yararlanarak temel zihin-beden problemi çerçevesinden yararlanarak, yapay zekâ çalışmalarının felsefi anlamdaki kullanım alanlarına başvurmak istedik. Düalistler için henüz çözülmemiş bir çalışma alanı olan zihin-beden problemi çalışmaları, fiziksel olmayan bir ile fiziksel olan bir beynin nasıl etkileşime girebileceği ya da böyle bir şeyin mümkün olmayacağına yönelik çalışmalardır. Descartes çalışmalarında, ruhumuzun maddi olmaması gerektiğini savunmuştur. Akıl yürütmelerimiz, bizim sınırsız kapasiteye sahip olduğumuzu gösterir. Fakat çağdaş zihin felsefesi çalışmalarına baktığımızda akla yönelik sınırsız kapasite varlığının, bir makine tarafından da var olup-olmayacağı tartışmaları gündeme gelmiştir. Makinelerin akıl yürütme gibi, insanlara özgü, özgür seçimleri olabilir mi, olamaz mı? Tartışmalarını ortaya çıkarmıştır. Descartes, insanın akıl yürütme yöntemlerinin, makineler tarafından gerçekleştirilemeyeceğini, insanlardaki zihinsel özelliklerin tümdengelim yöntemine dayandığını, insan dışındaki varlıkların özellikle nedensel ilişkilerle açıklanması gerektiğini, böyle bir nedensel ilişkiden bahsedilmediğinde, çalışmaların geçersiz kalacağını açıklayarak, savunmuştur.

Descartes ruh ve beden arasındaki etkileşimleri, fiziksel olan ile fiziksel olmayan olarak sınırlandırmaya çalışmıştır. Ona göre düşünme, hissetme, anlama gibi eylemlerimiz bedenimizle değil, ruhumuzla ilgilidir yani fiziksel değildir. Ancak beynimiz fiziksel özelliklere sahiptir. Descartes'ın zihin-beden ayrımına yönelik bu açıklaması yeterli gelmediğinden zihin tartışmalarının seyri değişmiştir. Zihin-beden

sorunu tartişmalarının farklı alanlarla ilişkileri, örneğin, beyin tartişmalarını, evrim tartişmalarını, genetik kod tartişmalarını vb. ortaya çıkarmıştır. Çalışmaların amacı, insan beyninin fonksiyonlarının ne derece önemli olduğunu ortaya çıkarmaktır. İnsan genetiğine bakıldığında, özgünlüğün belirgin olması, henüz anne karnındayken üstelik genetik kodlarımızın oluşmaya başlaması, bir zihin ve beyin çalışmalarının kesin cevaplarla ifade edilmesini de olanaksız kılmaktadır. Bu sebeple zihin-beden çalışma alanları günümüzde multidisipliner çalışmalar adı altında, farklı yöntemlere başvurularak açıklanmaya çalışılmaktadır.

Tezimizin alışma alanının da farklı alandan yararlanarak zihin felsefesi çalışmalarını farklı yöntemlere dayandırarak yapay zekâ çalışmalarını felsefi bakış açışıyla değerlendirmeye çalıştık. Zihin felsefesi ve yapay zekâ çalışmalarına başlamadan önce zihin felsefesi kavramlarına ayrıntılı olarak yer verdik, ardından yapay zekâ tartişmalarını çalışmaya başladık, sonrasında yapay zekâ hakkındaki karşıt görüşleri incelemek istedik. Makineler ve Zekâ kavramı modern felsefe literatüründe sıklıkla kullanılmaktadır. Geleneksel zihin-beden sorununa yönelik ağdaş yaklaşımlar ele alınmaya başlanmıştır. Yapay zekâ çalışmaları; araştırmalara açık hale bırakıldığından ve net ifadelerle açıklanamadığından dolayı, bu çalışmanın araştırılmasına karar verdik. Çalışmamız öncelikle, zihin felsefesinden yola çıkarak, zihin felsefesi kavramlarını açıklamaya ve buradan hareketle, zihin-beden problemlerini açıklamaya yöneliktir. Geleneksel zihin felsefesine yönelik araştırma sonuçlarımızı açıklamaya çalıştık. Ardından ağdaş zihin felsefesinde yapay zekâ tartişmalarını ele almaya çalıştık. Zihin felsefesi çalışmalarından yola çıkılarak, Turing Testi'ne yönelik çalışmalarda, temelde hangi bilgilere hâkim olmak gerektiğinin farkında olarak, öncelikle zihin felsefesi ve çalışmaları hakkında bilgi vermeyi amaçladık.

Çalışmamızın ikinci bölümünde; yapay zekânın ne olduğunu, zihin felsefesindeki yerinin ne olduğuna değindik. Yapay zekâ çalışmalarının genel bir tarihçesine yer verdikten sonra, yapay zekâ tartişmalarının felsefe alanındaki çalışma alanlarından, zihin-beden problemiyle derin bir ilişki içinde olduğunu açıklamaya çalıştık. Zihin-beden probleminde benimsenen yaklaşımları ve zihin araştırmalarında benimsenen yöntemleri ele aldık. Yapay zekâ konusundaki itirazlara yer verdik. Turing Testi' yönelik itirazlardan öne çıkan Çin Odası Deneyi 'ne yer verdik. Turing testi

üzerinden ilerleyen tartışmalara yer verdikten sonra, doğal zekâ ve yapay zekâyı çeşitli açılardan karşılaştırdık.

Çalışmamızın temelinde, insan zihni fonksiyonları ve makineler arasındaki ilişkiler sorgulanmaya çalışılmıştır. Temel sorumuz “Makineler düşünebilir mi? Makineler bir zihin üretilebilir mi? dir. Özellikle matematiksel yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Turing’in çalışmalarında makinelerin davranışsal özelliklerinin olup-olmadığı sorgulamalarının yapıldığını görmüş oluruz. İnsana özgü davranışsal özelliklerin, makinelere aktarılıp aktarılamayacağını kendisinin ortaya çıkarmış olduğu “Turing Testi” ile açıklamaya çalışmıştır. Bilgisayarlardaki bilginin sınırsızlığını örnekleyerek, bilgisayarlar arası bilgi geçişlerinin sağlanıp-sağlanamayacağı sorunu ile karşılaşmıştır. Turing’in çalışmaları matematiksel alandaki boşlukları ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple yeni matematiksel sorular ortaya çıkmıştır. Turing Makinesi’nin fiziksel dünyayla olan ilişkilerine bakış açıları özellikle matematiksel itirazla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Matematiksel olan sınırsız sayıda hesaplanabilir özellik taşımaktadır. Bu nedenle Turing Testi’nin sınırları tartışmalara açık hale gelmiştir. Turing Makinesi’nde sınırlı sayıda kodlar olduğu fark edilmiştir. Bu nedenle Turing Makinesi’nin insan davranışları gibi kapsamlı cevaplar veremeyeceği sonucuna varılmıştır. Turing Testi’ne yönelik itirazlardan özellikle Gödel’in matematiksel itiraz başlığı altında, Turing Testi’ndeki sorgulayıcının sezgileriyle hareket etmesi gerekirken aynı şeyi makineden beklemek olanaklı değildir. Gödel yazmış olduğu Eksiklik Teoremi’nde de bu konuya açıklık getirmeye çalışmıştır. Turing Testi’nin kesin sonuçlar içermediği, içeriğinde eksikliklerin olduğu sonucuna açıklık getirmeye çalışmıştır. Çünkü makinelerdeki hesaplanabilirlik çalışmaları kesin sonuçlar içermek zorundadır, şeklinde açıklamıştır.

Sonuç olarak, yapay zekâ ve felsefe derken iki geniş çalışma alanını analiz etmeye çalıştım. Zekâ derken, içeriğinde problem çözme becerilerimizi ortaya koyan, insana özgü, düşünme, anlama, yorum yapma becerilerini ortaya koyan bir kavramdan bahsetmiş oluyoruz. Gerçek bir zekâ, sorumluluk üstlenebilendir aynı zamanda. Farkındalık sahibidir ve ne yaptığının bilincindedir. Hesaplanabilir makinelerde sadece bu sorumluluk, farkındalık bilincinin olmayışı bile güçlü yapay zekâ çalışmalarının henüz gerçekleştiremeyeceğini göstermiştir. Gelişen teknolojiyle beraber

ortaya çıkan yapay zekâ çalışmalarının; gündelik hayatımızdaki etkileri araştırıldığında, felsefî açıdan birçok problem ortaya çıkmaktadır. Zihin felsefesi açısından bu problemler, yapay zekânın hangi boyutlarda gerçekleşeceği temelinde ortaya çıkmaktadır. Yapay zekâ; bilgisayar bilimcileri tarafından ilgiyle karşılanmış olsa da felsefeciler yapay zekâ konusuna endişeyle yaklaşmaktadır. Zihin-beden tartışmalarında etkili olan bilişsel psikoloji, bilişsel dilbilim, bilişsel sinirbilim ve yapay zekâ zihin felsefesindeki problemlerin güncel kalmasını sağlamaktadır. Felsefede sürekli olarak çıkan soru ya da sorunlar çerçevesinde disiplinler arası etkileşimin de olduğu gözlenmektedir. Beyin araştırmalarındaki hızlı gelişmeler felsefeciler ile beyin-bilinç araştırmacılarını karşı karşıya getirmektedir. Bu iki kutuptan beyin araştırmacıları beyne ilişkin olarak her şeyin bilinebileceğini savunurken, felsefeciler bilincin öznel niteliğinin doğa bilimlerindeki genellemeler ile açıklanamayacağını ileri sürmektedir.

Felsefecilere göre; yapay zekâ problemlerine ilişkin, öncelikle yapay zekânın neliği, sınırları, kullanım alanlarının belirlenmesi gerekmektedir. İnsana özgü yüksek bilişsel yeteneklerin bilgisayarlara kazandırılması yapay zekâ araştırma alanını genişletmektedir. İnsanlar için her şeyin bir simülasyon sistemi içinde var olacağı düşüncesi gelecekte hâkim olabilecek bir düşünce gibi görünmektedir. İnsan ürünü olan robotların insana hükmetmesi, en korkutucu mesele haline gelmekteyken, böylece insanın ontolojik varoluşu, deneyimi ve tarihselliğinin yapay zekâ ile yok olmaya başlayacağı endişesini doğurmaktadır. Başlarda teknolojinin ve bilimin insanlık için daha yararlı olması ve yaşamını kolaylaştırması beklenirken, tam tersi durum yaşanarak insanın makinenin bir aracı olabileceği yönünde fikirler üretilmektedir.

Çalışmamızın sonucunda, bilim insanlarının multidisipliner tartışmalarının gelecek yıllarda, farklı sonuçlar doğuracağı, günümüzde ise yapay zekâ çalışmalarının yorumlanabilir nitelikte olduğu savunulmuştur. Canlılık kategorisinde, en üst seviyede olan insan varoluşunun, cansız bir varlık olan makineler veya bilgisayar sistemleri tarafından eşdeğer kabul edilmesi, insan düşüncesinin, özgünlüğünü yitirmesine sebep olacaktır. Yapay zekâ çalışmaları, insanlığın yararına, yaşamının kolaylaştırılmasına yönelik çalışmaları içermelidir. Çağdaş zihin felsefesi tartışmalarından Güçlü Yapay Zekâ savunucularına göre, insan zihninin üstün

özellikleri bir bilgisayar ile eşdeğer kabul edilebilir. Zayıf Yapay Zekâ savunucularına göre ise; insan zihni ve fonksiyonları bir makinelerle eşdeğer özelliklere sahip olamaz. İnsan zihninin özellikleri, düşünme, anlama, yorumlama, kavrama gibi özellikleri bir makineye aktarılamaz. Makinelerin hisleri yoktur. Makineler işlevsel özelliklere sahiptir. İnsanların vereceği komutlar olmadan, makinelerin işlevselliğinden bahsedilemez. İnsan eylemleri olmadan, makinelerin eylemlerinden bahsedilemez. İnsanın özellikleri her zaman makinelere üstün gelecektir. Makineler ancak, insanın zihinsel özelliklerinin simülasyonunu gerçekleştirebilir.

Son zamanlarda bilim insanlarının yapay zekâ çalışmalarına bakıldığında, bilgisayar sistemlerinde kullanıcı olan insan faktörünün, deneyimlerinin, araştırmalarının, belleğe kaydedilmesinin ardından, örneğin ‘Google’ sayfalarındaki araştırmalarımız, ‘youtube’ sitesindeki araştırmalarımız, bilgisayar belleği tarafından kaydedildikten sonra, yeni araştırmalar yaptığımızda, karşımıza önerileri çıkarıyor olması, bilgisayarların insan zihninin varlığını ve özelliklerini keşfedebildiği fikrini de ortaya çıkarmıştır. Fakat sürekli aynı kişi tarafından kullanılan bilgisayarların farklı kullanıcılara da açık olması ihtimali ile bilgisayar belleğinin farklı kullanıcıların özelliklerine göre bilgi aktarımında bulunamadığı, yeni önerilerde bulunamadığı sorunu ile karşılaşmıştır. Bu sebeple, yapay zekâ çalışmalarının, bütünüyle insan zihni ile aynı özelliklere sahip olamayacağı fikri ortaya çıkmıştır.

Çalışmamızın sonucunda, yapay zekâ çalışmalarının ilerleyen zamanlarda farklı sonuçlar doğuracağını kabul ediyor, zayıf yapay zekâ çalışmalarının güncelliğini koruduğunu savunuyoruz.

KAYNAKÇA

- Aristoteles. (2001). *Fizik (2.Baskı), (Çev: Saffet Babür)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aristoteles. (2001). *Ruh Üzerine*. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Aristoteles. (2014). *Ruh Üzerine*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Arslan, A. (2014). *İlkçağ Felsefe Tarihi Aristoteles*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, A. (2016). *Felsefeye Giriş*. Ankara: Adres Yayınları.
- Bailey, A. (2019). *Zihin Felsefesi*. Fol.
- Churcland, P. M. (2012). *Madde ve Bilinç-Zihin Felsefesine Güncel Bir Bakış, Çev. Berkay Ersöz*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Çağatay, H. (2019). Yapay Zekâ ve Tekillik: Teknolojik Tekillik Bize Ne Kadar Yakın ve Neden Önemli? *Yapay Zekâ ve Zihin Felsefesi Dergisi*, 231-242.
- Çiftçi, V. (2017). Bergson'da Zaman Kendilik ve Zaman. *Beytulhikme Philosophy Circle*, 105-122.
- Dennett, D. C., & Hofstadter, D. R. (2017). *Aklın Gözü*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Descartes. (1973). *The Philosophical Works of Descartes*. New York: Cambridge University Press.
- Descartes. (1994). *Metot Üzerine Konuşma*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Descartes. (1997). *Felsefenin İlkeleri*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Descartes. (2002). *Felsefenin İlkeleri, 9.Baskı*. İstanbul: Say Yayınları.
- Descartes. (2010). *Yöntem Üzerine Konuşma*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Descartes. (2014). *Meditasyonlar Gessendi'nin Meditasyonlar'a İtirazı ve Descartes'ın Bu İtirazlara Yanıtı*. İstanbul: BilgeSu Yayıncılık.

- Fouill  , A. (2009). *Descartes*, (  ev: Atakan Altınörs). Ankara: Eflatun Yayınevi.
- Gökel, N., Kutlusoy, Z., & Beyaz, M. (2016). Zihin Felsefesi. *Felsefelogos*, 29-105.
- Kenny, A. (  stanbul). *Modern Felsefenin Yükselişi 3.Cilt*. 2018: Küre Yayınları.
- Köse, U. (2018). Güvenli Yapay Zek   Sistemleri    in İnsan Denetimli Bir Model Geliştirilmesi. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 93.
- Kranz, W. (2003). *Antik Felsefe*.   stanbul: Sosyal Yayınlar.
- Leibniz, G. W. (2011). *Monadoloji: Metafizik   zerine Konuşma*,   ev. Atakan Altınörs. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Moor, J. (1976). An Analysis of The Turing Test. *Philosophical Studies 30, Holland; D. Reidel Publishins*, 249.
- Nagel, E., & Newman, J. (2007). *Gödel Kanıtlaması*.   stanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Nilsson, N. J. (2019). *Yapay Zek   Geçmişi ve Geleceği*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Penrose, R. (1998). *Bilgisayar ve Zek   Kralın Yeni Usu 1*. Tübitak.
- Penrose, R. (2016). *Zihn  n Gölgeleri*. Alfa Bilim Basım Yayımcılık.
- Platon. (2012). *Phaidon Ruh   zerine*.   stanbul : Kabalcı Yayınları.
- Platon. (2016). *Devlet*.   stanbul:     Bankası Kültür Yayınları.
- Priest, S. (2018). *Zihin   zerine Teoriler*. Litera Yayıncılık.
- Rakova, M. (2007). Philosophy of Mind. *A-2 Edinborg Univercity Press*, 16.
- Ross, D. (2011). *Aristoteles*.   stanbul: Kabalcı Yayınları.
- Runes, D. (1965). *Dictionary of Philosophy*. USA.
- Ryle, G. (2011). *Zihin Kavramı*,   ev: Sara   elik.   stanbul: Doruk Yayınları.
- Say, C. (2020). *Yapay Zeka*. Bilim ve Gelecek Kitaplığı.

- Sayan, E. (2012). Analitik Zihin Felsefesinin Temel Problemlerine Bir Bakış. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 37-54.
- Searle, J. (2004). *Zihnin Yeniden Keşfi*. Litera Yayıncılık.
- Searle, J. (2005). *Bilinç ve Dil*. Litera Yayıncılık.
- Searle, J. (2006). *Zihin Dil Toplum*. Litera Yayıncılık.
- Searle, J. (2014). *Zihnin Yeniden Keşfi*. Litera Yayıncılık.
- Searle, J. R. (1996). *Akıllar, Beyinler ve Bilim*. İstanbul: Say Yayınları.
- Searle, J. R. (2002). *The Rediscovery of the Mind, Cambridge*. The MIT Press.
- Searle, J. R. (2004). *Mind: A Brief Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Searle, J. R. (2018). *Bilincin Gizemi*. İstanbul: Küre Yayıncılık.
- Shaffer, J. A. (1991). *Zihin Felsefesi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Topakkaya, A. (2014). *Platon-Aristoteles Karşılaştırması*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Topal, Ç. (2017). Alan Turing'in Toplumbilimsel Düşünü: Toplumsal Bir Düş Olarak Yapay Zekâ. *DTCF Dergisi*, 1340-1364.
- Topal, Ç. (2017). Alan Turing'in Toplumbilimsel Düşünü: Toplumsal Bir Düş Olarak Yapay Zekâ. *DTCF Dergisi*, 1340-1364.
- Tuğcu, T. (2003). *Batı Felsefesi Tarihi*. Ankara: Alesta Yayınları.
- Turing, A. (2017). "Computing Machinery and Intelligence, Mind, 1950(433-60)", *Akılın Gözü (D.C., Dennett & D.R Hofstadter)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Weber, A. (1938). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Yılmaz, A. (2019). *Yapay Zeka*. Kodlab.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Yapık, Menekşe Seçil
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri :
Telefon :
E-mail :
Orcid :

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Doktora		
Yüksek Lisans	Van YYÜ-Felsefe	2021
Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2015

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2018-2019	Van Bahçeşehir Koleji	Öğretmen

Yabancı Dil

.....

Yayınlar

.....

Hobiler

Edebiyat, Sinema, Felsefe, Bilişim Teknolojileri.

VAN YÜZÜNCÜ YIL
ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

Tez Başlığı / Konusu:

13/10/2021

**YAPAY ZEKÂ ÇALIŞMALARINDAN TURING TESTİ'NİN
ZİHİN FELSEFESİ AÇISINDAN ANALİZİ**

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 81 sayfalık kısmına ilişkin, 13.10.2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9 (dokuz) dır.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

13/10/2021
MENEKŞE SEÇİL YAPIK

Adı Soyadı : MENEKŞE SEÇİL YAPIK

Öğrenci No : 179215013

Anabilim Dalı : FELSEFE

Programı : TEZLİ YÜKSEK
LİSANS

Statüsü : Y. Lisans ✖ Doktora

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ahmet EYİM
13/10/2021

ENSTİTÜ ONAYI
U Y G A N D U R
...../...../2021
Prof. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü